

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marija Šuler

Smrtna kazen v Ljudski republiki Kitajski

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marija Šuler

**Mentor: izr. prof. dr. Mitja Saje
Somentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila**

Smrtna kazen v Ljudski republiki Kitajski

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Diplomsko delo z naslovom
Smrtna kazen v Ljudski republiki Kitajski
je izdelano s soglasjem obeh fakultet
in urejeno po pravilniku matične
fakultete.

*Največja drevesa zrastejo iz vršička travne bilke,
Devet nadstropna pagoda je sestavljena iz nakopičene gline in
Tisoč milj dolgo potovanje se začne s prvim korakom.*

Lao Zi

ZAHVALE:

Profesorjema izr. prof. dr. Mitji Sajetu (FF) in red. prof. dr. Bogomilu Ferfili (FDV) za vodenje in usmerjanje ob pisanju diplomskega dela.

Prijateljici Elini Lee za lektoriranje kitajskega jezika v diplomskem delu.

Za moralno podporo hvala družini in prijateljem, ki so me od vrnitve s Kitajske vzpodbujali pri pisanju naloge. Še posebej hvala Matjažu ter staršema.

Smrtna kazen v Ljudski republiki Kitajski

Dolgo zgodovino Kitajske je vseskozi spremljala uporaba smrtne kazni. Slednjo so navkljub posameznim abolicijskim obdobjem in močnemu nasprotovanju s strani konfucijancev uporabljali v namene družbenega nadzora ter vzdrževanja javnega reda in miru. V skladu s kazenskim zakonikom iz leta 1997 LRK smrtno kazen uporablja za 68 različnih kaznivih dejanj, kot so denimo utaja davkov, politična korupcija, ugrabitev žensk in otrok ter umor. V Hong Kongu in Makau smrtne kazni ne uporabljajo. Natančno število izrečenih smrtnih obsodb in izvršenih usmrtitev v LRK ni znano, saj je ta problematika označena kot državna skrivnost. Podatki številnih humanitarnih organizacij pa navajajo, da je LRK po številu smrtnih obsodb in usmrtitev daleč vodilna država v svetu. LRK smrtno kazen izvršuje z dvema metodama. Najbolj široko uporabljana je usmrtitev s streljanjem. Drugo metodo, usmrtitev s smrtonosno intravenozno injekcijo, pa so prvič uporabili leta 1997 v Kunmingu. Mladotne osebe in nosečnice so izvzete pred uporabo smrtne kazni. Kitajski sistem smrtne kazni ima nekaj edinstvenih značilnosti, kot so denimo smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni, obsodbeni shodi ter 'Udari močno' kampanje. V naslednjih desetletjih se po zagotovilih kitajske vlade na področju uporabe smrtne kazni obeta nekaj reform, predvsem kar se tiče omejevanja obsega kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen, izboljšave proceduralnih zahtev ter postopnega nadomeščanja smrtne kazni z uvedbo dolgoletnih zapornih kazni.

Ključne besede: smrtna kazen, Kitajska, smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni, obsodbeni shod, 'Udari močno' kampanja.

Death Penalty in the People's Republic of China

The long history of China has been accompanied by a persistent reliance on the death penalty. Despite sporadic periods of abolition and strong philosophical opposition by Confucians in ancient times, the death penalty has been widely used throughout Chinese history for purposes of social control and order maintenance. Under the 1997 Criminal Code the People's Republic of China currently uses capital punishment for 68 different crimes, from tax evasion and political corruption to abducting women and children and murder. The death penalty is not used in Hong Kong and Macao. The exact numbers of death sentences and executions in China are considered a state secret. Several humanitarian organization's numbers indicate that China is the world leader in the imposition of death sentences and executions. China currently uses two methods of execution. The most common is execution by firearms. The second method, lethal injection, was introduced in 1997 and it was first used in Kunming, Yunnan. Minors and pregnant women are exempted from the death penalty. China has some unique characteristics of the death penalty system: death sentence with a two year reprieve of execution, sentencing rallies, 'strike-hard' campaigns. The next few decades may be characterized by major changes in the Chinese death penalty system, primarily in areas of restricting its scope, improving fairness of the proceeding, and gradually replacing the death sentence with a long-term imprisonment sentence.

Key words: capital punishment, China, death sentence with a two year reprieve, sentencing rally, 'Strike-hard' campaign.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	8
UVOD	9
1 METODOLOŠKI OKVIR	11
1.1 Predmet in cilji raziskovanja	11
1.2 Hipoteza	11
1.3 Uporabljene metode in tehnike	11
2 OSNOVNE TEORIJE O KAZNI	13
2.1 Retributivna teorija	13
2.1.1 Kritika retributivizma	14
2.2 Utilitaristična teorija	15
2.2.1 Kritika utilitarizma	16
3 SMRTNA KAZEN	17
3.1 Smrtna kazen kot generalna prevencija	19
3.2 Smrtna kazen kot maščevanje	20
3.3 Smrtna kazen: da ali ne	20
3.3.1 Argumenti proti smrti kazni	22
4 SMRTNA KAZEN NA KITAJSKEM – TEORETIČNA IZHODIŠČA	30
4.1 Pravna kultura na Kitajskem	31
4.2 Pojmovanje kaznovanja na Kitajskem	32
4.3 Kitajska politika glede izrekanja smrtnih obsodb in izvrševanja usmrtitev	33
5 SMRTNA KAZEN NA KITAJSKEM SKOZI ZGODOVINSKO PERSPEKTIVO	36
5.1 Obdobje tradicionalne Kitajske	36
5.1.1 Družbenopolitične značilnosti obdobja	36
5.1.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni	38
5.1.3 Smrtna kazen v tradicionalni Kitajski – pravna določila	40
5.1.4 Prakse izvrševanja smrtne kazni v obdobju tradicionalne Kitajske	42
5.2 Obdobje Republike Kitajske in zgodnjega komunističnega gibanja (1911 – 49)	44
5.2.1 Družbenopolitično ozadje	44
5.2.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni	45
5.2.3 Smrtna kazen v obdobju Republike Kitajske – pravna določila	46
5.2.4 Načini izvrševanja smrtne kazni v obdobju Republike Kitajske	48
5.3 Socialistično obdobje LRK (1949-1979)	51
5.3.1 Družbenopolitične značilnosti obdobja	51
5.3.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni	53
5.3.3 Smrtna kazen – pravna določila	54
6 PRAVNA IZHODIŠČA O SMRTNI KAZNI V LRK	57
6.1 Kazenski zakonik LRK iz leta 1979	57
6.1.1 Kazniva dejanja, za katera je bila po kazenskem zakoniku LRK iz leta 1979 zagrožena smrtna kazen	58
6.2 Dopolnilne vladne regulative h kazenskemu zakoniku med letoma 1979 in 1997	59
6.2.1 Kazniva dejanja, določena z dopolnilnimi vladnimi regulativami med letoma 1979 in 1997, za katera je bila zagrožena smrtna kazen	60
6.3 Kazenski zakonik LRK iz leta 1997	63

6.3.1 Kazniva dejanja, za katera je po kazenskem zakoniku LRK iz leta 1997 zagrožena smrtna kazen.....	63
6.4 Proceduralne zahteve v postopku kazenske obravnave.....	66
6.4.1 Spremembe na področju varstva pravic obtoženca	67
6.4.2 Revizija postopka za kazniva dejanja, za katera je zagrožena smrtna kazen	68
6.4.3 Proces izvršitve smrtne obsodbe	69
7 ZNAČILNOSTI SMRTNE KAZNI V LRK	71
7.1 Oblike kazni, določene s kazenskim zakonikom LRK iz leta 1997	71
7.2 Razpon možnih kazni za nekaj izbranih kapitalnih zločinov	73
7.3 Izvzeta populacija	75
7.4 Pomen obsojenčevega vedenja in priznanja storjenega zločina	75
7.5 Pravno zastopanje	76
7.6 Smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni	77
7.7 Razširjenost smrtnih obsodb in usmrtitev v LRK	78
8 PROCES OBSODBE NA SMRT IN USMRTITVE.....	81
8.1 Sodni postopek	81
8.2 Izrekanje obsodb na javnih shodih	83
8.3 Proces usmrtitve	85
8.4 Izjemne prakse - 'Udari močno' kampanje.....	86
9 KITAJSKO JAVNO MNENJE O SMRTNI KAZNI.....	88
10 PRIHODNOST SMRTNE KAZNI V LRK	90
11 ZAKLJUČEK	93
12 POVZETEK V KITAJSKEM JEZIKU	97
13 LITERATURA	99
13.1 Literatura v indoevropskih jezikih.....	99
13.1.1 Samostojne publikacije.....	99
13.1.2 Članki	100
13.1.3 Internetni viri	100
13.2 Literatura v kitajskem jeziku	101
13.2.1 Samostojne publikacije.....	101
13.2.2 Članek.....	101
13.2.3 Internetni viri	101

SEZNAM KRATIC

AI – Amnesty International

KPK – Komunistična partija Kitajske

LRK – Ljudska republika Kitajska

NLK – Nacionalni ljudski kongres

PRC – People's Republic of China (Ljudska republika Kitajska)

ZDA – Združene države Amerike

UVOD

Smrtna kazen je zakonsko urejen instrument uboja zapornika kot kazen za zločin, ki v neki družbi velja za izjemno težkega; obsojeni za storjen zločin odgovarja s svojim življenjem. Tak način kaznovanja sega daleč nazaj v zgodovino človeštva. Problem smrtne kazni je torej star in mnogoteran, v njegovih temeljih pa leži vprašanje, s kakšnimi argumenti opravičiti povzročanje zla, ki ga takšna kazen vsebuje. Ta problem je še na posebej dramatičen način izpostavljen pri smrti kazni, saj je zlo, ki ga z njo povzročimo prestopniku, največje mogoče, končno in nepopravljivo.

Diplomsko delo je produkt mojega zanimanja za kitajsko kazensko pravo, konkretnije za aplikacijo smrtne kazni na Kitajskem. Zgodovina Kitajske je s smrtno kaznijo tesno povezana, saj so slednjo tekom različnih obdobj uporabljali v namene ohranitve družbenega reda, nadzora nad posamezniki in skupinami ter zagotavljanja politične avtoritete obstoječe oblasti.

Tudi danes je eno izmed glavnih vprašanj, s katerim se ukvarja kitajska vlada, kako učinkovito vzdrževati politično, ekonomsko in družbeno stabilnost, hkrati pa zagotavljati gospodarsko rast in ohranjati svojo politično avtoriteto. Zdi se, da tako vodilni politiki kot tudi širša javnost odgovor na vprašanje vidijo v uporabi smrtne kazni, ki se na Kitajskem ohranja predvsem zaradi tradicionalnega prepričanja, da pravica do življenja ne presega interesov družbe in države kot njene najvišje oblike.

V kitajskem kazenskem pravu je s smrtno kaznijo sankcioniranih 68 kaznivih dejanj. Smrtna kazen je zagrožena tako za nasilne zločine, kot so rop, posilstvo in umor, kot tudi v primeru nekaterih nenasilnih dejanj, kot so gospodarski kriminal (davčna goljufija in utaja) ter nezakonito trgovanje z mamili, če so okoliščine 'resne'. Obsojene usmrtijo bodisi s streljanjem bodisi z injekcijo.

Zaradi tajnosti uporabe smrtne kazni kitajska vlada ne objavlja celovitih statističnih podatkov o dejanskem številu izrečenih smrtnih obsodb in usmrtitev. Po podatkih organizacije AI pa je število ljudi, ki jih na Kitajskem usmrtijo, višje, kot je število usmrčenih v vseh drugih državah sveta skupaj.

Z diplomsko nalogo bom skušala uporabo smrtne kazni na Kitajskem čimbolj objektivno predstaviti. Prikazala bom aplikacijo smrtne kazni v različnih obdobjih kitajske zgodovine, pravno podlago preučevane problematike, posebnosti instituta smrtne kazni na Kitajskem, proces obsodbe na smrt in usmrčitve ter reforme, ki se obetajo na tem področju.

1 METODOLOŠKI OKVIR

1.1 Predmet in cilji raziskovanja

V diplomski nalogi bom preučevala uporabo smrtne kazni na Kitajskem. Zastavila sem si naslednje cilje:

- pojasniti osnovna teoretična izhodišča glede kaznovanja na Kitajskem,
- opisati uporabo smrtne kazni na Kitajskem tekom različnih zgodovinskih obdobj,
- opisati temeljna izhodišča obeh kazenskih zakonikov LRK ter tako podrobneje predstaviti pravno podlago preučevane problematike,
- analizirati uporabo smrtne kazni v LRK danes,
- predstaviti kitajsko javno mnenje o problematiki,
- predstaviti reforme, ki se obetajo na tem področju.

1.2 Hipoteza

Splošna hipoteza moje naloge, ki jo bom v zaključku poskušala verificirati, je:

»LRK je država ogromnih razsežnosti in po številu prebivalcev največja država na svetu. Aplikacija smrtne kazni je glavni mehanizem družbene kontrole, uporablja pa se predvsem v zastraševalne in zasramovalne namene.«

1.3 Uporabljene metode in tehnike

Vrsta raziskave, ki sem jo izbrala, je deskriptivna oziroma opisno-pojasnjevalna študija. S slednjo sem povzela teoretična izhodišča o kaznovanju in uporabi smrtne kazni ter preučevano problematiko opisala na konkretnem primeru LRK.

Opisna metoda se prepleta z zgodovinsko analizo, s katero sem analizirala uporabo smrtne kazni v različnih obdobjih kitajske zgodovine.

S primerjalnim raziskovanjem sem povzela temeljne podobnosti in razlike med obema kazenskima zakonikoma LRK in tako predstavila pravna izhodišča glede uporabe smrtne kazni na Kitajskem.

Podatke za izdelavo diplomske naloge sem pridobila iz primarnih in sekundarnih virov literature. Ker je dejansko število smrtnih obsodb in usmrtitev na Kitajskem državna skrivnost, moram na tem mestu poudariti, da je do objektivne primarne literature težko priti. V pomoč mi je bila peščica člankov, objavljenih na spletnih straneh, ki so nekako zaobšli strogo kitajsko cenzuro in ki podajajo slikovit prikaz preučevane problematike.

Pri romanizaciji kitajskih imen se bom držala sistema pinyin. Izjema so nekatera že poslovenjena geografska in osebna imena (Peking, Čankajšek ipd.).

2 OSNOVNE TEORIJE O KAZNI

Kaj je kazen? Najbolj razširjena definicija se glasi, da je kazen zlo, ki se namenoma prizadene tistemu, ki je prekršil veljavne norme. Namena kaznovanja naj bi bila prevencija in resocializacija, pojavlja pa se vprašanje, če je temu res tako – kazen je lahko namreč tudi maščevanje. Kazni se izrekajo polnoletnim krivim storilcem kaznivih dejanj, izjemoma tudi mladoletnim (Leksikon Cankarjeve založbe 1988, 469). Vse človeške skupnosti so vzpostavile določen skupek pravil, za njihovo kršenje pa predpisale sankcije. Kako so merile težo prestopkov ter kako resnost sankcij, je prostorsko in časovno gledano poznalo najrazličnejše oblike.

V pravni in moralni filozofiji se problem kazni nanaša na problem opravičevanja zla v kazni. Zlo v kazni se opravičuje z dvema različnima teorijama. Prva zagovarja mnenje, da je kazen upravičena zato, ker je zaslužena. Kazen je tako retribucija ali povračilo za zlo, ki ga je storil prestopnik. Druga teorija pa kazen opravičuje zaradi dobrih posledic, ki naj bi jih ta imela in ki prevladujejo nad zlom v kazni sami – to opravičevanje je zasnovano na utilitarizmu.

Retributivizem in utilitarizem temeljita na različnih pojmovanjih namena in upravičenosti kaznovanja. Retributivist kaznuje, ker je prestopnik storil kaznivo dejanje (lat.: *Punitur quia peccatum est*), utilitarist pa zato, da se v bodoče kazniva dejanja ne bi več izvrševala (lat.: *Punitur ut ne peccetur*). Razvoj teh dveh teorij je šel v smeri vse bolj izrazite konvergence. Tako so dandanes v moralni filozofiji vse bolj pogoste teorije, ki upravičenost kaznovanja utemeljujejo eklektično, tako z retributivističnimi kot tudi utilitarističnimi argumenti.

2.1 Retributivna teorija

Zagovornika retributivne teorije kazni sta Kant in Hegel (Janković 1985, 4). Kant meni, da se kazni nikoli ne sme obravnavati kot sredstvo za pridobitev nekega drugega dobrega, ne v korist družbe ne v korist prestopnika. V vseh primerih se mora izreči izključno zato, ker je posameznik, kateremu se kazen nalaga, izvršil neko kaznivo dejanje. To stališče izhaja iz Kantovega kategoričnega imperativa, v skladu s katerim

človek samega sebe nikoli ne sme obravnavati kot sredstvo, temveč se mu mora prenesto dokazovati, da je sam po sebi cilj. Kant nadalje zahteva, da kazen ni ne prestroga ne preblaga, temveč sorazmerna s storjenim zločinom, kar pomeni, da je zasnovana na zakonu taliona¹.

Heglova teorija kazni pa je zasnovana na konceptu zločina kot negacije pravice in kazni kot negacije zločina – torej, kazni kot negacije kazni. V kolikor bi zločin ostal nekaznovan, bi še vedno veljal, imel neko splošno eksistenco, pravica pa bi bila ukinjena. Negacija pozitivne eksistence zločina je ponovno vzpostavljanje prava. Od tod izhaja ne samo pravica države, da kaznuje prestopnike in tako opraviči prizadejano zlo, ampak tudi njena dolžnost, da kaznuje prestopnike ter tako vzdržuje pozitivno eksistenco pravice in odpravlja krivico. Druga pomembna Heglova teza je, da ima prestopnik pravico, da je kaznovan. To pravico Hegel izpelje iz predpostavke, da kazen (kot tudi pravica) izhaja iz splošne volje, ki je tudi volja prestopnika samega. Po Heglu prestopnik tako zagovarja princip, da je kaznivo dejanje njegova pravica, s tem pa hkrati sprejme svojo kazen oziroma sprejme, da se z njim ravna tako, kot je on sam ravnal z žrtvijo. Če ima morilec pravico do kazni, je to lahko samo pravična kazen. Po Heglu (Janković 1985, 5) je smrtna kazen edina pravična kazen za morilca.

2.1.1 Kritika retributivizma

Kritika retributivizma se nanaša večinoma na nedoslednosti in na sporen vrednostni sistem njihovih zagovornikov, ki trdijo, da edino retributivistično kaznovanje daje človeku status zrelega, odgovornega in razumnega bitja, da je terapija žalitev za storilca in kazen skorajda temeljna človekova pravica (Petrovec 1998, 129). V idejah retributivizma je sporno tudi pojmovanje absolutne svobode pri izbiri za delikt ali proti njemu.

Za ta stališča ni praktične potrditve v kodifikacijah človekovih pravic, ne glede na to, da je sankcija v resnici logična posledica kršitve, in ne glede na to, kako pripraven je rek "kazen je vzgojna". Kar se tiče smrtne kazni, je za retributiviste le-ta zgolj uravnotežen

¹ Beseda talion izhaja iz latinske besede *talio* in v pravu pomeni kazen, ki je sorazmerna s storjenim kaznivim dejanjem – storilcu se povzročena škoda povrne v enaki meri. Načelu pripisujejo orientalski izvor, posredovalo pa naj bi ga starožidovsko pravo preko Svetega pisma.

odmerek povzročnemu dejanju. Ne zanima jih niti dotični človek, ki ga smrtna kazen doleti, niti drugi ljudje.

Petrovec (1998, 130) običajnim kritikam retributivizma dodaja novo ter skuša dokazati, da so retributivistična načela kaznovanja že v izhodišču obsojena na pot po slepi ulici. Kaznovanje "quia peccatum est " je seveda možno, nikakor pa ne more obstojati brez drugega dela, to je učinka v bodočnosti. Te posledice niso vedno skladne z željo "ne peccetur", vendar jih ni mogoče odmisлити. Temeljni napaki retributivne teorije kaznovanja sta potemtakem domneva o 'čisti' kazni (brez dodatnih sporočil) in iz tega izpeljan sklep, da je kazen lahko brez vpliva na obsojenčevo bodoče vedenje.

2.2 Utilitaristična teorija

Utilitaristična teorija zagovarja kazen z vidika, ker naj bi le-ta nosila pozitivne posledice. Osnovna je teorija splošne preventive, po kateri se kaznovanje prestopnikov opravičuje, ker naj bi preprečevalo bodoča kazniva dejanja. Jeremy Bentham, poleg John Stuart Milla in Herberta Spencerja, eden glavnih predstavnikov utilitarizma, je preventivno delovanje kazni zagovarjal iz treh razlogov: po njegovem mnenju kazen prestopniku onemogoči, da kaznivo dejanje ponovi; kazen prestopniku omogoči, da s kaznivimi dejanji preneha in kazen zastrašuje prestopnika in ostale državljane (Janković 1985, 6).

Splošno preventivno dejstvo kazni je sestavljeno predvsem iz zastraševanja. Ker je kazen zlo ter vedoč, da je kazen posledica kaznivega dejanja, ljudje zaradi strahu pred kaznijo ne vršijo kaznivih dejanj. V skladu z utilitaristično doktrino mora biti zlo, ki ga nosi kazen, večje od dobrega, ki ga človek pričakuje, ko stori kaznivo dejanje. Če temu ni tako, se bo človek po prepričanju utilitaristov vseeno odločil izvršiti kaznivo dejanje.

2.2.1 Kritika utilitarizma

Kritika utilitaristične teorije je, da je nemoralno, nehumano in nepravično kaznovati človeka z namenom, da bi se zastraševalno vplivalo na druge ljudi. Če se takšna praksa kljub vsemu izvaja, je očitno, da se obsojenca obravnava kot sredstvo, kar je seveda v nasprotju s Kantovim kategoričnim imperativom o moralnem odnosu med ljudmi. Retributivisti trdijo, da kaznovanje s ciljem zastraševanja logično vodi v eksemplarično kaznovanje nedolžnih, v kolektivno kaznovanje ter v druge moralno nesprejemljive oblike kaznovanja (Janković 1985, 9).

3 SMRTNA KAZEN

Smrtna kazen je z zakonom urejena odločitev sodišča, da obsojeni za svoje zločine odgovarja s svojim življenjem. Je kazen za zločin, ki v neki družbi velja za izredno težkega. Nekateri pravni sistemi, ki smrtno kazen uporabljajo, jo omejujejo kot kazen za manjše število kaznivih dejanj, kot sta veleizdaja in umor. Zgodovinsko – v nekaterih pravnih sistemih pa še danes – se je smrtna kazen uporabljala za širši nabor kaznivih dejanj, denimo za rop ali tatvino. Uporabljala jo je tudi vojska kot kazen za nepooblaščen plenjenje, nepokorščino, upor, dezertacijo itd. V nekaterih državah z usmrtitvijo kaznujejo zločince, ki so storili spolne delikte (posilstvo, prešuštvo, incest, sodomija) ali verske delikte, kot je na primer odpadništvo (odklanjanje državne religije).

Problem smrtne kazni je star in mnogoteren. V njegovih temeljih je etično vprašanje, s katerim se ukvarja moralna filozofija: kako opravičiti povzročanje zla, ki ga vsebuje kazen? Pri smrti kazni se ta obči etični problem postavlja na še posebej dramatičen način, saj je zlo, ki ga z njo povzročimo prestopniku, največje mogoče, končno in nepopravljivo. Toda smrtna kazen ni le etični problem, temveč je predmet preučevanja in jabolko spora tudi v drugih akademskih disciplinah in področjih človeške dejavnosti, kot na primer v pravu, politiki, sociologiji in psihologiji.

V zadnjih desetletjih se razvijajo pomembne diskusije o človekovih pravicah. Sprejemajo se zakoni, deklaracije, ki naj bi zaščitili posameznika pred oblastjo in drugimi soljudmi. Najpomembnejša človekova pravica je pravica do življenja. 3. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah namreč navaja: *"Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti."* To naj bi zagotavljalo, da nikomur ni mogoče vzeti življenja, razen v primerih, ki jih določa zakon. Takšna izjema je smrtna kazen, predvidena za najhujša kazniva dejanja.

Zgodovina vedno znova dokazuje, da je smrtna kazen stalnica v njenem razvoju. Gre predvsem za stalnico v globalnem in ne toliko v lokalnem pomenu besede. Mnoge države so v svoji zgodovini za določeno časovno obdobje prenehale z uporabo smrtne kazni. Nekatere so jo celo odpravile ali prepovedale z zakonom ali ustavo (glej sliko

3.1 Smrtna kazen kot generalna prewencija

Funkcija generalne prewencije se kaže v tem, da krute in neusmiljene kazni zastrašujejo množice ter jih obvarujejo pred lastnimi in tujimi skušnjavami. Temeljni cilj generalne prewencije je obvarovati širšo množico pred vstopom v kriminalno dejavnost. S stališča razvoja kazenskega prava so različne države, kulture in civilizacije to počele na različne načine, kljub temu vse veže skupna rdeča nit – ta je najpogosteje sankcija kot sredstvo za doseg cilja in smisla generalne prewencije.

Smrtna kazen naj bi torej služila kot svarilo množicam, naj ne ubijajo ljudi. Istega mnenja je tudi eden izmed vodilnih razsvetljencev, filozof in pisatelj Denis Diderot (Bilten AI 1997, 32), ki pravi, da umor enega človeka ne potegne avtomatično za seboj potrebo po usmrtitvi še enega človeka. Tudi Bentham (Bilten AI 1997, 32) pravi, da je cilj kaznovanja sestavljen iz preprečevanja kaznivih dejanj, dominira s čistim prakticionizmom in načelom koristnosti. Eden najuglednejših borcev proti smrti kazni, Cesare Beccaria, pravi (Bilten AI 1997, 32), da je smrtna kazen pogubna za družbo, ker daje primer surovosti, toliko bolj, ker se izraža s taktnostjo in velikimi formalnostmi. Pravni filozof Svitak (Bilten AI 1997, 32) govori celo o tem, da eksekucija ne služi pravici, temveč temu, da država pomiri javno mnenje.

Te teze nekaterih velikih mislecev nas napeljejo v smer razmišljanja, da je generalna prewencija le izgovor za državo, ki ji kazensko pravo služi kot sredstvo pri uveljavljanju lastnih političnih ciljev. Da smrtna kazen nima generalno preventivnega učinka, nazorno dokazuje tudi število kriminalnih dejanj v državah, kjer je smrtna kazen zakonsko dovoljena (primer zvezne države Teksas v ZDA, kjer se smrtna kazen izvaja zelo pogosto, število kriminalnih dejanj pa je še vedno najvišje v ZDA). Hkrati se nam zdi, da je izvršitev kazni od nas oddaljena. Usmrtitev ni več javna in je torej ne moremo videti. Za doseg generalno preventivnega učinka bi bilo morda najbolje pustiti javnosti, da spremlja celoten proces usmrtitve: od prihoda na kraj usmrtitve do odstranitve trupla in izdaje zdravniškega potrdila o ugotovljeni smrti. To pa bi peljalo v smer pozverinjenja oziroma brutalizacije.

3.2 Smrtna kazen kot maščevanje

V vsaki smrti kazni je nekaj povračilnega namena, ki je sporno, kadar gre za golo povračilo oziroma maščevanje. Da gre pri smrti kazni za maščevanje, nam nazorno pove razlaga talionskega načela, po katerem velja "oko za oko, zob za zob", v našem primeru torej "smrt za smrt". Po tej logiki se storilec in žrtev enačita. Za maščevanje je ponavadi značilno, da nikakor ne reši spora, temveč pusti dolgoročne posledice tako pri žrtvi kot storilcu.

V primeru smrtne kazni je problem maščevalnosti toliko bolj opazen, ker to počne država v imenu žrtve, ki ji za tako početje ni dala mandata. Avtoritarne države, kjer je bistvena resnica in ne spor v kazenskem procesu, čigar rezultat je smrtna kazen, svoje žrtve izbirajo arbitrarno. To je še posebej vidno pri političnih procesih, kjer so smrtne obsodbe ponavadi redoma izrečene. V tem primeru sploh ne gre za maščevanje, saj do prepovedane posledice, to je do padca državne oblasti, sploh ni prišlo. V številnih državah se tako še vedno uporablja smrtna kazen zaradi rasne diskriminacije in političnih nesoglasij.

Država seveda ne more mimo zločinov in jih mora primerno kaznovati. Vendar s tem, ko svojim državljanom prepoveduje vzeti življenje sočloveku, po drugi strani pa sama počne ravno to, krši lastni zakon.

3.3 Smrtna kazen: da ali ne

Pravna doktrina, zakonodaja in sodstvo se s problemom smrtne kazni soočajo na različne načine. To je ustavnopravni problem, ki sega do samih temeljev odnosa med državljanom in državno oblastjo, saj odpira vprašanje o pravici države, da razpolaga z življenjem svojih podanikov, ter o omejitvah, ki jih je v zvezi s to pravico treba postaviti. Gledano z drugega zornega kota, je to vprašanje pravice do življenja kot osnovne človeške, državljanske in politične pravice pripadnikov določene družbene in državne skupnosti. Smrtna kazen je kazenskopravni problem, saj že samo njen obstoj bistveno vpliva na sistem kazenskih sankcij, na kazenski postopek in na materialna določila o izvrševanju kazni. Kot problem se smrtna kazen pojavlja tudi pri vprašanju njenega dejanskega vpliva na obseg in gibanje kriminalitete. Smrtna kazen vse bolj

postaja mednarodnopravni problem, tesno povezan z vprašanjem pravice do življenja kot mednarodno priznane človekove pravice.

Naj se problema smrtne kazni lotimo s katerekoli strani, so za njegovo preučevanje in reševanje potrebni racionalni argumenti, utemeljeni na empirično potrjenih dejstvih. Med dvestoletnimi polemikami je prišlo do številnih argumentov v prid smrtni kazni in proti njej. Zagovorniki smrtne kazni trdijo, da le-ta odvrča od kriminala, preprečuje recidivizem², da je v primerjavi z dosmrtno ječo cenejša rešitev in da je za nekatera kazniva dejanja to edina primerna oblika kaznovanja. Menijo, da se ima družba pravico braniti pred posameznikom, ki je kršil najpomembnejša družbena pravila, in da je smrtna kazen zadnje sredstvo takšne obrambe. Po njihovem mnenju je generalno preventivni pomen smrtne kazni kot grožnje možnim storilcem zelo pomemben. Primeri sodnih zmot, v katerih je bila smrtna kazen izrečena in izvršena, pa so bili sorazmerno redki, zato nepreklicnost smrtne kazni ne more biti razlog za njeno odpravo. Nadalje so zagovorniki smrtne kazni mnenja, da je le-ta pravična, saj učinkovito varuje družbo pred najbolj nevarnimi kaznivimi dejanji in storilci le-teh (Šelih 1996, 312).

Nasprotniki smrtne kazni, ki jih imenujemo tudi abolicionisti in ki si prizadevajo za njeno odpravo, trdijo, da nemalokrat vodi v usmrnitev po krivem obsojenih, da je diskriminatorna do pripadnikov manjšin in revnih, da ne odvrča od kriminala, da vzpodbuja kulturo nasilja, da je v primerjavi z dosmrtno ječo dražja rešitev ter da krši človekove pravice. Menijo tudi, da je smrtna kazen nehumana ter da je v nasprotju z doseženo stopnjo človeške civilizacije in kulture v današnjem času (Šelih 1996, 312).

Zagovorniki in nasprotniki smrtne kazni svoja stališča različno argumentirajo, vsak izmed argumentov ima seveda svojo težo. V razdelku, ki sledi, bom podrobneje navedla nekatere od teh argumentov, še posebno tiste, ki govorijo v prid ukinitvi smrtne kazni.

² Recidivizem je nagnjenje k ponavljanju kaznivih dejanj.

3.3.1 Argumenti proti smrtni kazni

Janković (1989, 17–48) podaja šest argumentov, ki jih najpogosteje predstavljajo proti smrtni kazni:

1. Neodtujljiva pravica do življenja.

Ta abolicionistični argument temelji na trditvi, da ima vsak človek neodtujljivo pravico do življenja. Iz tega sledi, da država svojim podanikom ne more odvzeti življenja, najsi bo to s smrtno kaznijo ali kako drugače. Nekateri avtorji, še posebej starejši, so človekovo pravico do življenja izvajali iz teorije družbenega dogovora³, obstajajo avtorji, ki pravico do življenja utemeljujejo s teorijo naravnega prava⁴, moderni abolicionisti⁵ pa trdijo, da je pravica do življenja splošna človeška pravica, zagotovljena s pozitivnimi mednarodno pravnimi predpisi in dokumenti, ki obvezujejo vse moderne države. Na splošno kaže, da je najbolj na mestu, če pravico do življenja obravnavamo kot politično pravico državljanov v odnosu do države. Poln smisel dobi, kadar se zavedamo absolutnega nesorazmerja moči, s katerimi razpolagajo države na eni in najmočnejši posamezniki (ali skupina) na drugi strani. Ta odnos je tako neenakopraven, da nobene omejitve, ki bi jih lahko vsilili močnejši strani, niso videti odveč. Možnost, da režim na oblasti izkoristi smrtno kazen zaradi lastnega obstoja, je tako realna in v taki meri potrjena z izkušnjami v preteklosti in sedanjosti, da jo je treba na vsak način preprečiti. Vse dokler bo namreč obstajala smrtna kazen, bo obstajala tudi možnost njene zlorabe v politične namene, in vse dokler bo obstajala, niti en državljan ne more biti prepričan glede osnovne dobrine, s katero razpolaga – glede življenja. Država torej razpolaga z veliko silo, toda od drugih nasilnežev se razlikuje po tem, da sile ne uporablja arbitrarno, temveč v skladu s splošnimi pravnimi načeli in pozitivnimi pravnimi predpisi. Vsaka prisila, ki jo nad državljani izvaja država, mora imeti svoje

³ Tak klasičen argument proti smrtni kazni je oblikoval Cesare Beccaria: *"Toda od kod ljudem pravica ubijati sebi enake? Vsekakor ne iz istega vira, iz katerega izhajajo suverenost in zakoni. Kajti kdo je kdaj hotel prepustiti drugim pravico, da ga ubijejo? Kako je mogoče, da je v žrtvovanju, kolikor je le mogoče majhnega dela svobode, vključeno opuščanje največje od vseh dobrin, življenja samega?"* (Beccaria v Janković 1989, 22)

⁴ *"...človek kot božja stvaritev je edinstven po tem, da ima osebnost. To njegovo posebnost, osebnost, tvorijo naravne pravice: življenje, svoboda, delavnost in razum, torej dobrine, ki pripadajo vsem enako in jih ni mogoče odtujiti. Ker so naravne pravice odvisne samo od boga, družbeni zakoni z njimi ne morejo razpolagati."* (Lucas v Janković 1989, 23)

⁵ To stališče lahko abolicionisti še podkrepijo s sklicevanjem na 3. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah in na 6. člen Mednarodnega sporazuma o državljanskih in političnih pravicah kot tudi na cel niz deklaracij Združenih narodov.

opravičilo. Med najprepričljivejšimi so: zaščita življenja in varnosti drugih državljanov, zaščita osnovnih družbenih odnosov in navsezadnje zaščita same države. Toda niti ena od teh osnov za uporabo državne prisile ne zahteva nujnosti smrtne kazni, saj je zaščito, o kateri govorimo, mogoče popolnoma uresničiti z drugimi sredstvi.

Retencionisti priznavajo pravico do življenja kot fundamentalno človeško pravico, vendar trdijo, da ni absolutna, ampak da jo je pod posebnimi okoliščinami mogoče prekršiti. Smrtno kazen opravičujejo s trditvijo, da je vsaka subjektivna pravica odvisna od tega, ali njen nosilec spoštuje isto pravico pri drugih. To stališče temelji na določeni koncepciji, po kateri je pravica zbir diadnih človeških odnosov, utemeljenih na reciprociteti. Od tu sledi, da posamezniku pravica do življenja pripada vse dotlej, dokler to isto pravico upošteva pri drugih. Toda če ubija, že samo s tem druge odvezuje obveze spoštovanja do njegovega življenja oziroma to pravico izgubi.

Abolicionisti temu ugovarjajo. Trdijo, da je pravica do življenja, ki jo državljan mora uživati v odnosu do države, absolutna. V kazenskem pravu se namreč nikoli ne vzpostavljajo recipročni odnosi med posamezniki, ampak samo odnosi med posamezniki na eni in državo na drugi strani. Tako s prekršitvijo tuje pravice prestopnik ne izgubi nikakršne svoje pravice v odnosu do drugih posameznikov (vključno z žrtvijo), izgubi samo določene državljanske pravice v odnosu do države. Obveza države je torej, da ščiti življenja državljanov ne glede na njihove lastnosti, stališča in obnašanja.

2. Nepreklicnost smrtne kazni.

Mnogi menijo, da je najmočnejši abolicionistični argument tisti, ki se sklicuje na možnost sodne zmote. Kadar je zaradi sodne zmote obdolžen nedolžen človek, je to krivico po pravilu mogoče kolikor toliko ublažiti v vseh primerih, razen če je bila izrečena in izvršena smrtna kazen. Žal sodne zmote nikakor ni mogoče logično izključiti kot možni izid sodnega postopka. Vse dotlej, dokler se bo izrekala in izvrševala smrtna kazen, se bo izvrševala tudi nad nedolžnimi. Edini način, da bi se izognili taki krivici, je, da bi smrtno kazen ukinili. Temu argumentu pogosto ugovarjajo, da ni argument proti smrti kazni, ampak proti postopku, s katerim pridemo do smrtne obsodbe.

Vendar, na kratko povedano, niti najpopolnejši pravosodni sistem, v katerem se postopku izkazuje največja pozornost, ne more biti imun za sodno zmoto. Problem nepreklicnosti smrtne kazni se zaostruje toliko bolj, ker sodne zmote niso nujno naključne. Resda gre v tem primeru za zlorabo smrtne kazni, najpogosteje v politične namene, vsekakor pa ni pravosodnega sistema, ki v arhivih ne bi imel dokazov o sodnih usmrtitvah nedolžnih ljudi, tako zaradi naključnih kot tudi namernih zmot sodišča. Sodnih zmot torej ni mogoče logično izključiti, če upoštevamo verjetnost, so neizbežne, pa naj bodo še tako redke.

Nekateri retributivisti kljub temu trdijo, da bi ukinitve smrtne kazni s ciljem preprečevanja možnosti usmrčevanja nedolžnih predstavljala veliko nepravilnost. Kajti če ne bi bilo smrtne kazni, bi bili lahko vsi prestopniki kaznovani po zaslugi oziroma pravično, samo morilci ne. Tako stanje pa bi označevalo sistematično privilegiranje morilcev. Pravijo, da je tudi usmrtitev nedolžnega človeka velika krivica, vendar se take krivice dogajajo redko, delajo se nezavedno in nenamerno in, kar je najvažnejše, motivirane so s težnjo, da bi delali pravico. Ko ti dve krivici primerjamo, je po tem argumentu potrebno izbrati drugo, to je obdržati smrtno kazen in pristati na maksimalno reducirano možnost, da bi bil včasih usmrčen tudi nedolžen človek.

3. Surovost smrtne kazni.

Za smrtno kazen pogosto pravimo, da je surova, in to *absolutno* surova kazen. Surovo kaznovanje pa so z reformami kazenskega pravosodja že davno zavrgli in je v nasprotju z osnovnimi humanističnimi principi sodnih penitenciarne sistemov. Trditev, da je smrtna kazen surova, ima več pomenov.

Prvič, da je smrtna kazen surova do obsojenega. Smrtna kazen je še posebej surova zaradi psihičnega trpljenja obsojenca, ki pri polni zavesti čaka, da bo ubit. Janković omenja tudi možno fizično trpljenje; obsojenec se ga seveda boji, saj ne more vedeti, da ga ne bo. Niti en način usmrtitve ni ne trenuten ne popolnoma neboleč, vsaka usmrtitev pa se, če ne zaradi drugega, zaradi krvnikove nespretnosti, lahko spremeni v mučno torturo in dolgo agonijo. Tudi če je fizično trpljenje danes, ko je tehnologija 'humanizirala' izvrševanje smrtne kazni, mogoče zmanjšati, ali celo popolnoma

preprečiti, to nikakor ne moremo reči za psihološko trpljenje obsojenca. Slednje je lahko zelo intenzivno, obstaja celo tedaj, ko med izrekom in izvršitvijo kazni ne preteče niti en dan (postopek pred naglim sodiščem). Sodobna pravosodja zahtevajo daljše časovno obdobje med prvostopenjsko in končno, pravnomočno sodbo – muke obsojenca niso nič manj intenzivne, zato pa mnogo dolgotrajnejše. Večstopenjsko sojenje je obvezno, za dodatno sojenje pa je seveda potreben čas. Izbira, pred katero stoji zakonodajalec, je neugodna: zagotoviti, da se v kazenskem postopku večkrat pregledajo vsi dokazi in uporabijo vsa pravna sredstva, da bi minimalizirali možnost usmrtitve nedolžnega človeka, vendar izpostaviti obsojenega dolgoletnemu čakanju na usmrtitev, ali skrajšati mučno pričakovanje, vendar povečati nevarnost, da na podlagi sodne odločitve usmrtijo nedolžnega človeka.

Drugič, da posledice njene surovosti nosijo tudi vsi drugi sodelujoči v kazenskem postopku, še posebno neposredni izvrševalci smrtne kazni. Temu lahko dodamo tudi problem moralne upravičenosti zahtev, ki jim jih nalaga. Odvzeti življenje nekemu, ki dotičnemu krvniku ni storil nič žalega in ga sploh ne pozna, je v nasprotju z osnovnimi moralnimi prepovedmi, globoko zakoreninjenimi pri večini ljudi. Obsojenec se lahko obupno upira; pri krvniku lahko zaradi kakršnegakoli razloga izzove sočutje in simpatijo; krvnik pa navsezadnje lahko sumi ali pa je celo prepričan, da je bila njegova žrtev obsojena po nedolžnem ali nepravilno. V vsakem primeru mora krvnik svoj posel opraviti in upravičeno je sklepati, da taka izkušnja vsebuje nekaj surovosti in da ima lahko škodljive posledice za njegovo osebnost.

Tretjič, da se posledice surovosti smrtne kazni odražajo tudi v javnosti v najširšem smislu te besede, in to na dva načina: z nižanjem praga družbene tolerance do nasilja in z dejanskim (empiričnim) povečevanjem števila kapitalnih zločinov (t.i. efekt brutalizacije ali pozverinjenja). Mnogi avtorji so že od nekdaj sumili, da poleg vpliva, ki ga ima usmrtitev na obnašanje in emocije neposrednih opazovalcev, obstaja tudi določen trajnejši in pogubnejši vpliv na psiho državljanov in na družbene odnose. Opozarjali so, da sam obstoj smrtne kazni lahko povzroči, da postane državljska zavest bolj groba in pri ljudeh zatre humane instinkte. Nadalje so sumili, da zaradi človekove nagnjenosti k oponašanju drugih lahko izvršitev smrtne kazni spodbudi

posameznika, da oponaša zločin, zaradi katerega je bila izrečena. Določeni kriminologi, na primer Bowers in Pierce, so z uporabo naj sodobnejše metodologije pokazali, da je število umorov v določenem obdobju po izvršitvi smrtne kazni večje kot v drugih obdobjih enake dolžine. Ta učinek, ki je popolnoma nasproten tistemu, kar trdi konvencionalna teorija generalne prevencije, so imenovali efekt brutalizacije ali pozverinjenja.

4. Varčevanje.

V današnjih polemikah o smrti kazni se varčevanje najpogosteje omenja kot retencionistični argument: zakaj naj bi morilci zastonj jedli državni kruh po zaporih, ko pa je mnogo ceneje, če jih obsodimo na smrt. Toda zgodovinsko gledano so se ekonomski oziri pojavljali med prvimi abolicionističnimi argumenti. Že stari nemški pravnik Henelius je govoril, da je smrtna kazen na krajše obdobje lahko cenejša, da pa je na dolgi rok neproduktivna in zaradi tega tudi draga; moderne kazni, kakršna je zapor v delovnih domovih, lahko izkoristijo delovno silo prestopnikov in tako državi prinesejo profit. Smrtna kazen je po tej trditvi razsipniška, saj državi odvzema podanike in delovno silo. Prestopnika ni treba ubiti, ampak ga koristno zaposliti, tako da prispeva k ustvarjanju nacionalnega bogastva. Taka stališča so bila popolnoma v skladu z merkantilistično ekonomsko doktrino in pod njenim vplivom so evropski kazenski sistemi doživljali korenite spremembe (zmanjšanje števila smrtnih kazni in njihova zamenjava z različnimi oblikami prisilnega dela). Ekonomski oziri so torej zelo zgodaj imeli praktičen vpliv na status smrtne kazni. Seveda je povsem na mestu trditev, da človeško – pa tudi prestopnikovo – življenje ne sme biti odvisno od ekonomskih ozirrov. V večjem delu sveta se današnje stanje bistveno razlikuje od tistega, ki je vladalo, ko so merkantilisti in pisci pod njihovim vplivom zagovarjali ukinitve smrtne kazni s ciljem ohranitve osnovnih naravnih virov – delovne sile. Danes večino sodobnih držav pesti kronična nezaposlenost in v takih razmerah je smrtno kazen težko razglasiti za razsipniški ukrep. Kljub temu ostaja vprašanje dejanskih stroškov izvršitve smrtne kazni ali alternativnih kazni. Danes so to po pravilu stroški, ki bremenijo državni proračun. Nasprotno razširjenemu prepričanju obstajajo znamenja, da smrtna kazen ne predstavlja bistvenega prihranka v odnosu do kazni drugih vrst in celo ne v odnosu do dosmrtnega zapora. Gre predvsem za dolgotrajna in draga sojenja, do katerih pride zaradi težav z

izbiro porotnikov, postopek s pravnimi sredstvi je daljši in dražji, zavest o možnosti sodne zmote pa sili vse sodelujoče v postopek, v katerem jim ni žal sredstev za zbiranje in predstavljanje dokazov. Obsojeni na smrt so poleg tega med čakanjem na izvršitev obsodbe deležni posebnega tretmaja: za razliko od ostalih obsojencev po pravilu ne delajo nič, posebni nadzorni ukrepi, ki se uporabljajo pri njih, pa so lahko zelo dragi. Tudi samo vzdrževanje naprav in kadrov, potrebnih za izvrševanje smrtne kazni, stane, ne glede na to, ali smrtno kazen izvršujejo ali ne. Nasproti vsem tem stroškom so stroški vzdrževanja obsojenega v ustanovah za prestajanje kazni odvzema svobode. Svoj čas so reformatorji penalnega sistema verjeli, da morajo zaporniki, namesto da bremenijo državo, delati in tako prispevati k državnemu proračunu. Toda nadaljnji razvoj penitenciarnih ustanov je šel po drugi poti, zato je delo zapornikov, ki je bilo na začetku zamišljeno kot vir dohodkov, dobilo najprej povsem kazenski, potem pa predvsem vzgojni značaj. Zaradi tega zapori danes predstavljajo negativne postavke v državnih proračunih. Če se torej ekonomski razlogi navajajo kot relevantni za problem smrtne kazni, potem je treba upoštevati, da smrtna kazen v sodobnem pravu ni nujno, v mnogih državah pa tudi ni cenejša rešitev, ampak da njeni stroški lahko presegajo celo stroške dosmrtnega zapora.

5. Pravične kazni v nepravični družbi.

Princip pravičnosti je nedeljiv: če je dolžnost države in državnih organov, da ravnajo pravično, potem morajo to početi na vseh področjih svojega delovanja. Z enim delom kazensko pravo služi za vzdrževanje obstoječih družbenih odnosov. Če so ti odnosi nepravični, potem 'pravično' kaznovanje služi vzdrževanju nepravičnosti. To so bili Marxovi argumenti, ko je zavračal Heglovo retributivno teorijo o pravici zločinca do kazni. Paradoks pravičnih kazni v nepravični družbi je mogoče konkretizirati na razne načine. Mogoče je pokazati na različne vidike družbeno-ekonomske stratifikacije, neposredno relevantne za problem smrtne kazni. Eden od najdrastičnejših je vsekakor tisti, ki je posebljen v abolicionističnem argumentu o diskriminaciji pri uporabi smrtne kazni. Diskriminacija v pravosodju je fenomen, bogato dokumentiran z empiričnim raziskovanjem. V formalnem smislu diskriminacija omogoča diskretna pooblastila sodnikom v postopku dokazovanja krivde in še posebej pri odmeri kazni.

Diskriminacija se subjektivno vrši po najraznovrstnejših demografskih, socioekonomskih, pa tudi političnih karakteristikah obsojenca. Čeprav so vedno hude in moralno nesprejemljive, so posledice sodne diskriminacije posebej odiozne v primerih smrtnih obsodb. Raziskovalcem je v glavnem na podlagi gradiva iz ZDA in še nekaterih zahodnih držav uspelo argumentirati diskriminacijski postopek do raznih kategorij obsojencev. Tako je recimo znano, da je tveganje smrtne kazni večje za moške kot za ženske; posebno je poudarjena diskriminacija na osnovi rasne pripadnosti; obstajajo indici, da so pripadniki nižjih slojev bolj izpostavljeni tveganju smrtne kazni kot bogatejši in bolj izobraženi državljani, ki storijo identične zločine, kar najpogosteje pojasnjujejo z vplivom drage in ekskluzivne obrambe na izid postopka; obstajajo pa tudi primeri diskriminacije na podlagi verske pripadnosti. Z izrekanjem smrtne kazni je v družbi, ki podlega moralnim očitkom zaradi nepravilnosti, povezan še en problem. To je problem odgovornosti družbe za prestopek. Ta se je v kriminološki znanosti razvijal vzporedno z razvojem vprašanja o svobodi volje, in kriminologija je že zdavnaj zavzela stališče, da je kriminaliteta družbeno determinirana. Če so vse človeške akcije v veliki meri družbeno pogojene, potem del odgovornosti za vsak zločin pade tudi na družbo. Če je to točno, potem ni pravično prestopnika kaznovati s smrtjo, ker v tem primeru prestopnik trpi vse, družba pa nobenih slabih posledic.

6. Pravna argumentacija.

Zakonodajalcu ali ustavodajalcu je na voljo, da s spreminjanjem pravnih norm in uporabo dobre pravne tehnike odstrani vsa protislovja, ki spravljajo v dvom legitimnost smrtne kazni v konkretni pravni ureditvi. Toda treba se je zavedati, da bi te spremembe do neke mere prodrle tudi v določene obče principe kazenskega prava, v principe, na katerih slonijo bolj ali manj vsi sodobni pravni sistemi in ki predstavljajo uresničitev določenih civilizacijskih pridobitev. Gre predvsem za dve vrsti takih občih principov: tiste, ki so v zvezi z namenom kaznovanja, in tiste, ki so v zvezi z lastnostmi kazenskih sankcij. Klasično kazensko pravo je že na začetku prejšnjega stoletja uvedlo nova obča načela o smislu namena kaznovanja. Namesto iracionalnega maščevanja srednjeveških vladarjev so novi zakoni zahtevali, da kazen služi racionalnim ciljem: zmanjševanju in preprečevanju kriminalitete, bodisi z zastraševanjem bodisi s prevzgojo storilcev in potencialnih storilcev kaznivih dejanj. Ko je kazensko pravo razglasilo ta princip, je

samo ponudilo temelj za zavračanje upravičenosti smrtne kazni. Kajti smrtna kazen ne more nikogar popraviti, njenega zastraševalnega delovanja pa ni mogoče empirično dokazati. Lastnosti kazenskih sankcij, ki so zahtevane v klasičnem in modernem pravu, so njihova deljivost in postopnost. Ta zahteva je posledica principa sorazmerja med prestopkom in kaznijo. Samo če so deljive, lahko kazni v vsakem posameznem primeru prilagodimo teži kaznivega dejanja. Kazen odvzema svobode, ki je temelj vseh sodobnih kazenskih sistemov, popolnoma izpolnjuje to zahtevo, ker podlega najdrobnejšim gradacijam – lahko jo delimo na leta, mesece, dneve. Enako velja za denarno kazen. Nikakor pa tega pogoja ne izpolnjuje smrtna kazen, saj obsojenca ni mogoče bolj ali manj usmrtiti. Še en pomemben obči princip sodobnega prava nasprotuje smrtni kazni: to je princip humanosti kaznovanja. Po tem principu kazen ne sme imeti enega samega cilja, da bi namreč obsojenemu prizadela bolečino ali da bi ga ponižala, in pri izvrševanju kazni je potrebno spoštovati osebnost in človeško dostojanstvo obsojenega. Smrtna kazen te zahteve ne izpolnjuje.

4 SMRTNA KAZEN NA KITAJSKEM – TEORETIČNA IZHODIŠČA

Obdobje moderne Kitajske se nanaša na čas od začetka izvajanja politike reform od leta 1978 dalje. Po smrti Mao Zedonga je kitajsko politično vodstvo z Deng Xiaopingom na čelu pričelo z uvajanjem ekonomskih reform. Tako imenovani program 'štirih modernizacij' (*si ge xiandaihua* 四个现代化: kmetijstvo 农业, industrija 工业, znanost in tehnologija 科学技术, nacionalna obramba 国防) naj bi pripomogel k razvoju Kitajske. Deng Xiaoping je leta 1979 kot politično vodilo države oblikoval štiri glavna načela: socialistično pot, demokratično ljudsko diktaturo, vodstvo KPK ter vdanost marksizmu-leninizmu in misli Mao Zedonga. V zgodnjih 1980-ih se je Dengova vlada zavzemala za gospodarsko modernizacijo in izvajala politiko odprtih vrat ('politika reform in odprtja zunanjemu svetu', *gaige kaifa* 改革开放). Te reforme so Kitajsko spremenile v eno najhitreje rastočih svetovnih gospodarstev, hkrati pa s sabo prinesle mnogo problemov. Na političnem prizorišču ni prišlo do bistvenih sprememb, Kitajska je ostala enopartijski sistem na čelu s KPK. Ekonomske reforme so dramatično vplivale na družbeno strukturo in način življenja na Kitajskem, prinesle nove ideje, vrednote, prepričanja in stil življenja. Osredotočanje s političnega in ideološkega boja se je spremenilo v težnjo po ekonomskem napredku, boljšem življenjskem standardu ter večji individualni svobodi. Reforme so povzročile vse večje razlike v dohodku in življenjskem standardu med mestnim in podeželskim prebivalstvom, vse večji pritok podeželskega prebivalstva v mesta v želji po boljšem zaslužku, povečevanje materializma in individualnega uspeha, ki posledično razjeda tisočletja prisotno kolektivno zavest. Ena izmed glavnih manifestacij negativnih posledic ekonomskih reform je tudi veliko večja stopnja kriminala na Kitajskem, ki je poleg že prej prisotnih nasilnih oblik kaznivih dejanj in kaznivih dejanj poseganja v lastnino s sabo prinesla tudi nekatere oblike kriminala (korupcija, prostitucija, trgovanje z drogami,...), ki so bile za časa vladavine Mao Zedonga že skoraj eliminirane.

Tako je eno izmed glavnih vprašanj, s katerim se danes ukvarja kitajska vlada, kako učinkovito vzdrževati politično, ekonomsko in družbeno stabilnost, hkrati pa zagotavljati gospodarsko rast in ohranjati svojo politično avtoriteto. Aplikacija smrtne

kazni zato na Kitajskem, tako med političnimi voditelji kot tudi med prebivalstvom samim, uživa veliko podpore, saj naj bi z njo preprečili vstop širših množic v kriminalno dejavnost. Služi torej funkciji generalne prevencije.

4.1 Pravna kultura na Kitajskem

Globoko vkoreninjen vidik kitajske kulture je splošno pomanjkanje zavesti o pravicah posameznika. Tekom celotne zgodovine je na Kitajskem pri posamezniku bil vedno prisoten močan občutek pripadnosti družini in prisotna zavest o organski povezanosti s skupnostjo. Pojem individualizacije tako temelji na organsko-univerzalističnem pojmovanju sveta, v skladu s katerim je vsak posameznik le del kozmične enote, ki v svojem bistvu povezuje vso dejansko naravo in vse oblike družbenega življenja. Takšno dojemanje okolja se pri posamezniku kaže v močni zavesti o istovetnosti z vsem obstoječim (Rošker 1992, 18). Ta medsebojna odvisnost med posameznikom in širšo skupnostjo je na Kitajskem povzročila pojav politične in pravne miselnosti kolektivismu in vladavine enega človeka. Kljub različnim političnim sistemom je kitajsko pravo tekom zgodovine poudarjalo večvrednost države napram družbi, avtoritete napram pravicam, vladavine enega človeka napram vladavini zakona, koncentracije moči napram delitvi moči ter kolektivismu napram individualizmu. Prav kulturna zapuščina kolektivismu (pripravljenost žrtvovati nekaj za dosego interesov celotne skupnosti) in drugih prepričanj (kaznovalen odnos do kriminala, pomanjkanje sočustvovanja do kazensko obtoženih) je Kitajcem omogočala, da so včasih nezakonito delovanje vlade smatrali za sprejemljivo.

Kitajski pravni sistem ima nekaj edinstvenih značilnosti, kot so: vera v absolutno resnico, presumpcija o krivdi, poudarek na nadzoru kriminala, ogromna moč državnih organov. Te značilnosti so, tako nekoč kakor tudi danes, obtoženega postavljale v podrejen položaj.

Specifične značilnosti kitajske pravne kulture so bile večkrat demonstrirane v pomembnih dogodkih tekom kitajske zgodovine: (1) množične usmrtitve, ki so sledile spodletelim kmečkim uporom za časa dinastije Ming 明 (upor *Taiping* 太平, 1850-1864), (2) uporaba strogih kazni takoj po prevzemu oblasti s strani komunistov leta

1949 za vzdrževanje reda, ohranjanje politične avtoritete ter širjenje komunistične baze, (3) 'Udari močno' kampanje, naperjene proti kriminalu in državljanski nepokorščini, ki so jih povzročile ekonomske reforme. 'Udari močno' kampanje nazorno kažejo, da je splošen kaznovalen odnos do kriminala, ki je bil prisoten v socialističnem obdobju Kitajske, prisoten tudi danes v obdobju moderne Kitajske.

Zgodovinsko gledano je bil zakon na Kitajskem vedno instrument vladajočega razreda za doseg lastnih interesov, le redko je služil interesom ljudstva. Sčasoma se je pojavil odpor do zakona in pravednosti, kar je imelo za posledico počasno rast profesije pravnih strokovnjakov in splošno tendenco izogibanja uporabi pravnih zagovornikov za branjenje posameznikovih pravic. Ta kulturna zapuščina še danes ovira razvoj in modernizacijo kitajskega pravnega sistema (Lu in Miethe 2007, 23).

4.2 Pojmovanje kaznovanja na Kitajskem

Kitajske teorije kaznovanja se osredotočajo na zasramovanje obtoženih in na moralno prevzgojo posameznih zločincev. Ni dvoma, da je dolga uporaba smrtne kazni na Kitajskem osnovana na retributivnih načelih. Talionsko načelo "oko za oko, zob za zob" oziroma v našem primeru "življenje za življenje" je že tisočletja globoko vkoreninjeno v kitajski zavesti.

Smrtno kazen uporabljajo predvsem v vzgojne namene in v namene zastraševanja ter zasramovanja. Na to namiguje tudi nekaj splošno razširjenih kitajskih pregovorov, ki govorijo o kaznovanju nekoga v svarilo drugim. Dva izmed njih sta:

- (1) ubiti enega v svarilo stotim (*sha yi jing bai* 杀一儆百),
- (2) ubiti kokoš in tako prestrašiti opico (*sha ji xia hou* 杀鸡吓猴).

Mnogo kitajskih političnih voditeljev je, tako v preteklosti kot tudi danes, podpiralo uporabo smrtne kazni predvsem zaradi mnenja, da institut take kazni ljudstvo zastrašuje in ga odvrta od kaznivih dejanj.

Mao Zedong 毛泽东 je leta 1952 vztrajal pri usmrtni dveh posameznikov, ki sta bila vpletena v največji primer korupcije od ustanovitve LRK dalje. Poudaril je, da bo

usmrnitev obtoženih omejila korupcijo, očistila partijo in vlado, vzgojno vplivala na člane partije in vladne uradnike ter obnovila vezi med partijo, vlado in širšo javnostjo (Mao 1986, 184).

V začetnem obdobju izvajanja politike reform in odprtja zunanjemu svetu je Deng Xiaoping 邓小平 sprožil tako imenovano 'Udari močno' kampanjo, da bi z njo zajezil naraščajočo stopnjo kriminala. Neštetokrat je poudaril, da *"smrtne kazni ne moremo odpraviti. Nekateri zločinci je treba kaznovati s smrtjo...ne smemo biti popustljivi do kriminala...v teh nevarnih časih moramo hitro in strogo kaznovati kriminalna dejanja...nekaj najhujšim zločincem, ki so obsojeni nasilnega kaznivega dejanja ali gospodarskega kriminala, je izreka smrtne kazni nujno vzgojno orodje"* (Deng v Lu in Miethe 2007, 24).

Potrebno je omeniti, da predvsem zaradi počasnega razvoja družboslovnega raziskovanja na Kitajskem obstaja le malo empiričnih dokazov o dejanskem zastraševalnem in vzgojnem učinku uporabe smrtne kazni. Številni avtorji prav nasprotno trdijo, da kriminal, zlasti tisti, ki sodi v kategorijo težkega, na Kitajskem kljub najmanj tisoč usmrstitvam na leto še kar narašča (Baković 1997, 16).

4.3 Kitajska politika glede izrekanja smrtnih obsodb in izvrševanja usmrnitev

Tekom zgodovine sta bila v središču vseh, tako starodavnih kakor tudi sodobnih, kitajskih vlad strog sistem kaznovanja in moralna prevzgoja zločincev. Za časa mirnih in cvetočih obdobj so bile uporabljane prizanesljivejše, milejše kazni, nasprotno pa so bile v nemirnih obdobjih smrtne kazni in izredno krute metode usmrnitev (zadavitev, rezanje živega telesa na majhne koščke,...) pogost pojav.

Zgodovinski konteksti uporabe smrtne kazni so različni. Tekom komunistične revolucije v 1930-ih in 1940-ih je bila smrtna kazen uporabljana predvsem za zatiranje politične opozicije (tako imenovanih kontrarevolucionarjev), nasilnih kaznivih dejanj ter kaznivih dejanj korupcije. Z njo so širili ideološko in politično bazo KPK. Po ustanovitvi LRK so smrtno kazen uporabljali v namene krepitve kolektivne zavesti o

diktaturi proletariata. Za časa gospodarskih reform in danes pa smrtna kazen služi kot mehanizem za konsolidacijo ekonomskih reform in vzdrževanje družbenega reda.

Kitajski pravni sistem je bil v zadnji polovici 20. stoletja zaznamovan s svojo ljudsko bazo ter z opiranjem na izrekanje obsodb, ki so bile velikokrat sprejete pod močnim vplivom javnega mnenja. V množičnih shodih in političnih kampanjah so bile emocije ljudstva na višku in v teh razmerah se je kaj hitro lahko zgodilo, da sodniške odločitve niso bile zakonsko utemeljene, temveč so bile izrečene na podlagi prevladujočega javnega mnenja. Da bi preprečili prekomerne in zmotne usmrčitve, je Mao v zgodnjih 1950-ih izpostavil potrebo po vzpostavitvi sistema smrtne kazni z odlogom izvršitve usmrčitve. Izjavil je, da bi tistim, ki nimajo krvnega dolga, ki niso povzročili velikega ogorčenja javnosti in katerih zločin ni bil tako resen, da bi zahteval takojšnjo usmrčitev, morala biti izrečena smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve⁶. V tem času bi bili obsojenci pod javnim nadzorom, prav tako bi morali sodelovati v delovni prevzgoji (Mao v Lu in Miethe 2007, 25). Ta politika 'ubijati manj, ubijati previdneje' (*shao sha shen sha* 少杀慎杀) se je ohranila kot uradno stališče izrekanja smrtnih obsodb v socialističnem obdobju LRK⁷.

Sedanje stališče glede smrtne kazni na Kitajskem lahko povzamemo v treh osnovnih načelih (Lu in Miethe 2007, 26):

- (1) smrtna kazen je potrebna,
- (2) smrtne kazni ne smemo pretirano uporabljati,
- (3) preprečiti je treba zmotne smrtne obsodbe in posledične zmotne usmrčitve.

Retencionistična načela o smrtni kazni, ki se zrcalijo v uradnih stališčih LRK, so v veliki meri osnovana na spremenljivosti sodobnega družbenopolitičnega okolja, visoki stopnji kriminala, družbenih razlikah, globoko vkoreninjenih retributivnih načelih ter relativno šibki zavesti o individualizmu in človekovih pravicah. Skrb za preprečevanje pretiranih in zmotnih usmrčitev je primarno posledica zunanjih pritiskov (mednarodnega

⁶ Glej poglavje 7.6 Smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni.

⁷ Termin *socialistično obdobje LRK* se nanaša na čas od ustanovitve LRK leta 1949 do začetka izvajanja ekonomskih reform in politike odpiranja svetu leta 1979. S terminom *obdobje sodobne/moderne Kitajske* pa označujemo čas po letu 1979.

abolicionističnega gibanja in zagovarjanja človekovih pravic) ter notranjih zahtev (vladavine zakona, legitimnosti vlade).

Če povzamem z besedami Zorane Baković (2000, 8): *"Smrt je na Kitajskem svojevrstna državna last, s katero se ne kaznuje samo najhujšega obračanja hrbta morali in zakonu, ampak hkrati sporoča, da nad državo ni sile, ki bi lahko vrednotila življenje kot absolutno pravico, ki je posamezniku dana od boga ali nebes, kakor komu drago... Tisto, zaradi česar se smrtna kazen na Kitajskem ohranja, je predvsem tradicionalno prepričanje, da pravica do življenja ne presega interesov družbe in države kot njene najvišje oblike."*

5 SMRTNA KAZEN NA KITAJSKEM SKOZI ZGODOVINSKO PERSPEKTIVO

Zgodovina Kitajske je tesno povezana s smrtno kaznijo. Kljub posameznim abolicijskim obdobjem in močnemu nasprotovanju konfucijancev se je smrtna kazen tekom celotne kitajske zgodovine uporabljala v namene ohranitve družbenega reda ter nadzora nad posamezniki in skupinami. Aplikacija smrtne kazni je bila odvisna od obstoječih družbenih, političnih in ekonomskih razmer posameznega zgodovinskega obdobja.

V pričujočem poglavju bom predstavila uporabo smrtne kazni na Kitajskem skozi zgodovinsko perspektivo. V ta namen bom zgodovino Kitajske razdelila na tri obdobja: (1) obdobje tradicionalne Kitajske (od najzgodnejših kitajskih civilizacij do dinastije Qing 清, ki je propadla leta 1911), (2) obdobje Republike Kitajske (1911-1949) ter (3) obdobje prvih 30 let LRK (tako imenovano 'socialistično' obdobje LRK, 1949-1979). Pri vsakem obdobju bom na kratko predstavila družbenopolitične značilnosti obdobja, stališča glede kaznovanja in smrtne kazni, pomembna pravna določila ter edinstvene prakse izvrševanja smrtne kazni.

5.1 Obdobje tradicionalne Kitajske

5.1.1 Družbenopolitične značilnosti obdobja

Tradicionalna Kitajska je zaznamovana z različno dolgo trajajočimi dinastičnimi obdobji. Prvo resnično kitajsko kulturo, katere obstoj je dokazan tako z arheološkimi najdbami kot tudi z avtentičnimi zgodovinskimi dokumenti, predstavlja dinastija Shang 商 (16. - 11. stoletje pr. n. št.). Zgodovinski zapisi upodabljajo dinastijo Shang in obdobje naslednje dinastije Zhou 周 (1050 – 221 pr. n. št.) kot arhaični monarhiji s patriarhalnimi in aristokratskimi značilnostmi. To je bil čas gospodarskega vzpona in inovacij, hkrati pa čas družbenih prevratov. Gospodarski vzpon je poudaril razlike med ljudmi: na eni strani je ustvaril peščico trgovcev in veleposestnikov, na drugi pa povečal število kmetov najemnikov, zemljiških delavcev in ljudi, ki so jih zaslužnili zaradi dolga. Te ekonomske spremembe so povzročile številne vojne in reforme, ki so značilne predvsem za Obdobje pomladi in jeseni 春秋 (722 – 481 pr. n. št.) ter za Obdobje

vojskujočih se držav 战国 (481 – 221 pr. n. št.) in so nazadnje vodile do rojstva centralizirane države Qin 秦 (221 – 206 pr. n. št.).

Dinastija Qin je bila sicer kratkotrajna, vendar izjemnega pomena za nadaljnji razvoj Kitajske. Bila je prva dinastija, pod oblastjo katere je bilo združeno skoraj celotno ozemlje današnje Kitajske. Qin shi huangdi 秦始皇帝, njen ustanovitelj, je ena najpomembnejših osebnosti v kitajski zgodovini. Dinastija Qin si je za temelj nove državne ideologije izbrala legalizem, ki je zagovarjal centralizirano družbenopolitično strukturo z absolutnim vladarjem. Osrednje merilo za vse družbene procese je pomenil zakon oziroma pravni sistem nagrajevanja in kaznovanja. Vladanje Qin shi huangdija je bilo izredno represivno in je vključevalo nalaganje strogih kazni.

Zahodna dinastija Han 西汉 (206 pr. n. št. – 9 n. št.) je prevzela centralističen sistem, poleg tega pa deloma ponovno uvedla fevdalni sistem. Poudarjala je sintezo starokonfucijanske družbene hierarhije s prvinami legalističnega prava. Tako so postavili temelje tipično kitajskega družbenega ustroja, ki se je v svojem bistvu ohranil vse do konca 19. stoletja. Sledila so obdobja Vzhodne dinastije Han 东汉 (24 – 220), Obdobje treh držav 三国 (220 – 265) ter končno razpad cesarstva, ki sta ga zaznamovali dinastija Jin 晋 (265 – 420) ter doba južnih in severnih dinastij 南北朝 (420 – 581). Kitajska je bila v tem obdobju gospodarsko nestabilna, dodatno pa so jo pretresali neprestani notranji boji za oblast. Bojevito obdobje je pomenilo čas strahotnih opustošenj in revščine ter je nazadnje privedlo do razpada cesarstva. Po skoraj štiristoletni razdrobljenosti države se je na obzorju pojavila nova dinastija Sui 隋 (581 – 618), ki je pomembna predvsem zato, ker je pomenila nekakšen uvod v ponovno združitev mogočnega starokitajskega cesarstva.

Naslednja dinastija Tang 唐 (618 – 906) je znana kot najbolj cvetoče in mogočno obdobje tradicionalne Kitajske, predvsem na področju kulture. Močno se je razvilo kmetijstvo, različne obrti, prišlo je do mnogih tehnoloških napredkov na področju proizvodnje. Kitajski politični in kulturni vpliv se je razširil na veliko azijskih področij. Bistveno so izpopolnili tudi tradicionalni pravni sistem. Izšlo je več uradnih kodeksov,

ki so obravnavali predvsem sisteme kazenskega in upravnega prava. Konec dinastije so zaznamovali kmečki upori in vstaje po celotni državi, ki so bile posledica predvsem visokih davkov. Cesarstvo je ponovno razpadlo v vrsto majhnih, med seboj neodvisnih držav.

Velikansko kitajsko cesarstvo se je za časa dinastije Song 宋 (960 – 1280) ponovno združilo v mogočno centralno upravljano državo. Sledili sta dinastiji Yuan 元 (1280 – 1368), ko so Kitajcem slabo stoletje vladali Mongoli, in Ming 明 (1368 – 1644). Obdobje zadnje dinastije Qing 清 (1644 – 1911), ko so Kitajcem vladali Mandžuri, je, zlasti v drugi polovici tega obdobja, še posebej pa v 19. stoletju, zaznamovano s številnimi družbenimi nemiri, kmečkimi upori, vojnami in z vse večjo prisotnostjo tujcev. Šibki vladni administraciji, nesposobnosti vladanja, načrtovanja vojaških operacij, vsesplošni korupciji ter izolacionizmu v odnosih s tujimi vladami gre pripisati levji delež krivde za končni razpad dinastije Qing leta 1911. S tem se ni končala samo mandžujaska nadvlada, ampak je tudi dejansko napočil konec zadnje dinastije starodavnega Cesarstva sredine (Rošker 1992, 87-167).

5.1.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni

V tem obdobju sta na oblikovanje kitajskega pogleda na zakon, sistem kaznovanja ter uporabo smrtne kazni, pomembno vplivala dva sistema mišljenja – konfucijanstvo (*ru jia* 儒家) in legalizem (*fa jia* 法家).

Konfucijanstvo je bilo dolga stoletja temelj socialne in politične etike, državne doktrine in sistema vrednot. Svoj evropski naziv je dobil po Konfuciju, na Kitajskem pa je bolj znan pod imenom "Nauk izobražencev" (*ru xue* 儒学). Konfucij se je zavzemal predvsem za utrjevanje etičnih meril, katerih izpolnjevanje naj bi ustvarilo harmonično in urejeno družbo. Ta merila naj bi veljala tako za najvišjega vladarja kot tudi za navadno ljudstvo. Za razumevanje konfucijanstva so pomembne naslednje vrline:

- *ren* 仁 (medsebojna ljubezen, človečnost, humanizem),
- *yi* 义 (pravičnost),
- *zhong* 忠 (zvestoba ali zanesljivost),

- *shu* 恕 (prizanesljivost in strpnost),
- *zhi* 直 (iskrenost ali poštenost).

Osrednji pojem konfucijanstva pa je koncept *li* 礼, ki pokriva celo paletu različnih pomenov in je nekakšen povzetek vseh temeljnih npravstvenih načel, ki ljudi usmerjajo k dobrim dejanjem (Rošker 2005, 47-52).

Konfucij se je zavzemal za spoštovanje sočloveka, kar lahko jasno razberemo iz enega izmed njegovih rekov iz knjige »Pogovori« (»*Lunyu*« 论语⁸) (Li 2000, 67):

“*Ne stori drugim, česar sam ne želiš, da ti drugi napravijo.*” (*Ji suo bu yu, wu shi yu ren.* 己所不欲，勿施于人。)

Za dosego harmonične in urejene družbe je Konfucij večjo pomembnost pripisoval prej omenjenim vrlinam kot pa sami vladavini zakona in kaznovanja. Menil je, da se s kaznovanjem ne da doseči urejene in krepostne družbe, saj kazen pri prestopniku ne razvije primerne občutka sramu. V skladu s tem je konfucijanstvo spodbijalo učinek kaznovanja na posameznikovo obnašanje ter vlogo zakona pri vzdrževanju družbenega reda (Lu in Miethe 2007, 30).

Kljub obstoju določenih obdobj, ko so bili cesarji dovzetni za nalaganje milejših kazni v skladu s konfucijansko doktrino, pa večina obstoječih zgodovinskih zapisov kaže, da so bile stroge kazni in široko razširjena uporaba smrtne kazni skozi posamezna obdobja tradicionalne Kitajske prevladujoče oblike kaznovanja. Še posebej v obdobjih družbenih nemirov je bilo legalistično zagovarjanje strogih kazni po mnenju cesarjev edina učinkovita metoda vladanja. Legalizem je služil kot temeljna ideologija ter hkrati pravna osnova kitajske države v obdobju prve združitve vsekitajskega cesarstva pod oblastjo dinastije Qin. Legalisti niso verjeli v politično moč moralnih idej, saj po njihovem avtoritativna država ni nikoli oprta na kakršno koli obliko morale. Prepričani

⁸ *Lunyu* so zapiski Konfucijevih učencev in njihovih učencev o Konfucijevem delu. Vsebujejo Konfucijeve pogovore in razprave njegovih učencev ter predstavljajo eno od klasičnih konfucijanskih del. Celotna knjiga obsega skupaj 20 poglavij, vsebuje pa razprave o vladanju, razmišljanja o vzgoji, koncepte o etiki, razprave o moralni izobrazbi itn.

so, da je človek po naravi slab in da je pokornost državljanov možno zagotoviti le z državno prisilo in z doslednim izvajanjem strogih kazni. Popolna, nezmotljivo delujoča država je po legalistični miselnosti sama sebi namen, funkcija posameznih državljanov pa je omejena na vlogo kolesc v državnem stroju. Ljudstvo je bilo torej samo orodje v rokah vladarja, ne pa organski del skupnosti, kot je učil zgodnji konfucijanizem (Rošker 2005, 121-122).

Shang Yang 商鞅, eden izmed najpomembnejših predstavnikov legalizma, je uvedel izjemno strog sistem kaznovanja, ki je veljal za vse pripadnike družbe, tako za navadno ljudstvo kot tudi za najmogočnejše veljake. Bil je zagovornik ideje o enakopravnosti vseh, tudi najbolj privilegiranih slojev, pred zakonom (Rošker 2005, 124). Najbolj reprezentativno legalistično delo »Knjiga gospoda Shanga« (»*Shang jun shu*« 商君书) poudarja dve glavni značilnosti legalističnega pogleda na kaznovanje in zakon. Navaja namreč, da je v dobro upravljeni, vodeni državi "kazni veliko, nagrad pa malo" in da bi s pomočjo strogih kazni ljudi morali prisiliti "k vohunjenju in ovajanju svojih sorodnikov in sosedov".

Shang Yang je bil torej tipični predstavnik teorije zastraševanja, ki še danes tvori temelj utemeljevanja ukrepov, kakršna je denimo smrtna kazen (Rošker 2005, 126).

5.1.3 Smrtna kazen v tradicionalni Kitajski – pravna določila

Kitajska ima na področju kazenske zakonodaje dolgo zgodovino sistematičnega zapisa posameznih zakonov. Najstarejši dokumenti s tega področja so iz obdobja dinastije Shang, za kazniva dejanja je bilo predpisanih 5 kazni (*wu xing* 五刑):

- *mo* 墨 (trajno žigosanje, vžiganje znakov na obsojenčev obraz),
- *yi* 劓 (amputacija nosu),
- *fei* 剕 (amputacija stopala),
- *gong* 宮 (kastracija moškega ali dosmrtna ječa za ženske),
- *da pi* 大辟 (smrtna kazen).

V zgodnjem obdobju tradicionalne Kitajske so bile med temi petimi kaznimi prevladujoča oblika kaznovanja amputacija posameznih delov telesa in smrtna kazen. Z nastopom dinastije Han je amputacijo delov telesa postopoma nadomestilo kaznovanje z udarci in nošnja okovov na nogah. Kazenski zakonik dinastije Sui iz leta 581 je uradno odpravil fizično pohabljanje, ni pa odpravil smrtne kazni. Po tem zakoniku je 'novih' pet kazni vsebovalo udarjanje z manjšo palico, udarjanje z večjo palico, dosmrtno prisilno delo, doživljenjski izgon in smrtno kazen. Poznejši kazenski zakoniki so poznali podobne predpise, povečini so odpravili amputacijo delov telesa, ohranili pa telesno kaznovanje in smrtno kazen (Lu in Miethe 2007, 32).

V obdobju tradicionalne Kitajske se je število kaznivih dejanj, za katera je bila zagrožena smrtna kazen, spreminjalo iz dinastije v dinastijo, obsegali pa so celo paleto obnašanj. Smrtna kazen je bila pogosto izrečena za:

- prestopke zoper cesarja,
- prestopke zoper državo (veleizdaja),
- prestopke zoper družino (nefilialno obnašanje, nebratsko obnašanje, pretepanje družinskih članov, kazenska prijava katerega izmed starejših članov družine, neprimerna oskrba starejših članov družine, incest, umor katerega izmed družinskih članov,...),
- nasilne prestopke (umor, rop, posilstvo),
- kazniva dejanja poseganja v lastnino (kraja, požig),
- moralne prekrške (korupcija, pitje alkohola),
- ekonomske prekrške (nezakonita proizvodnja in prodaja blaga),
- 'izprijene zločine' (umor treh ali več članov iste družine, iznakaženje žrtve, sežig žrtvinega trupla, čarodejstvo, magija,...) (Lu in Miethe 2007, 33).

Ko so se odločali o primerni kazni, so v tem obdobju posebno pozornost namenili konfucijanskim vrlinam. Pravzaprav je konfucijanizacija legalističnih principov zaznamovala kazenske zakonike skozi različna obdobja tradicionalne Kitajske.

Skozi celotno zgodovino tradicionalne Kitajske se je kazenska zakonodaja ukvarjala predvsem z definicijo kriminalnih dejanj in s kaznimi, proceduralne zahteve pa niso bile posebej določene. Vsebina kazenskega prava je bila tako skoraj izključno materialna.

Za to obdobje je značilno, da sodna in izvršilna oblast nista bili ločeni. Na lokalni ravni sta bili ti dve veji oblasti v rokah okrajnega državnega uradnika, ki je v kazenskem postopku odigral vse uradne vloge – bil je preiskovalec, tožilec, zagovornik in rabsodnik. Ker so bili materialni dokazi zaradi pomanjkljivih preiskovalnih metod le redko na razpolago, je v tem zgodovinskem obdobju bilo ključnega pomena za rabsodbo priznanje obtoženca, ki so ga velikokrat izsilili s fizičnim mučenjem, saj je bila ta praksa legalna, po nekaterih virih pa jo na Kitajskem uporabljajo še danes (Lu in Miethe 2007, 34).

Smrtno kazen so v primeru nedvoumnih dejstev in zakonskih določil izvršili takoj ob izreku rabsodbe, če pa so obstojali kakršni koli dvomi, je moral iti primer v presojo k cesarju. Za časa dinastij Ming in Qing so bili vsi primeri smrtne obsodbe podani v ponovno presojo Odboru za kazni, ki se je nahajal v glavnem mestu, na koncu jih je moral ratificirati še cesar. Po kazenskem zakoniku dinastije Tang in revizijah slednjega v kasnejših dinastijah so obsojene na smrt lahko oprostili smrtne kazni zaradi starostne omejitve (bodisi premladi ali prestari), zdravstvenega stanja (motnje v duševnem ali telesnem razvoju), uradniškega položaja, družinskih obveznosti (edini moški potomec v družini).

V tem obdobju kitajske zgodovine obtoženec ni imel pravice do zagovornika. Praksa zagovorništva je bila namreč smatrana kot znak upiranja in nespoštovanja oblasti. Obstajali so sicer posamezniki z nekaj pravniške izobrazbe, ki pa niso uživali velikega ugleda, saj naj bi hujskali ljudstvo proti oblastem, izzivali spore zaradi lastnega profita, njihove aktivnosti so bile skratka protislovne s konfucijanskimi načeli.

5.1.4 Prakse izvrševanja smrtne kazni v obdobju tradicionalne Kitajske

V tradicionalnem obdobju so se na Kitajskem uporabljale številne zakonite in nezakonite prakse izvrševanja smrtne kazni. Najbolj pogosto uporabljane metode so bile: pretepanje do smrti, obglavljanje, razkosavanje živega telesa obsojenca, utopitev,

raztrganje telesa s pomočjo kočij, rezanje telesa na majhne koščke, sežig, obešanje in zadavitev. Smrt je bila velikokrat tudi nenamerna posledica nekaterih lažjih oblik kaznovanja (udarcev, amputacije delov telesa, težkih pogojev prisilnega dela,...).

Najbolj pogosta metoda usmrtitve je bila obglavljanje, ki se je imenovala 'odvreči na tržnici' (ang. casting away in the marketplace). Krvnik je obsojencu z ostrim mečem ali nožem odsekal glavo, čemur je sledilo javno izpostavljanje trupla in glave, ki so ju ponavadi – vsem v svarilo - nataknili na kol. Takšen način usmrtitve je bil med drugim predpisan za umor, razbojništvo in krajo. Prav tako pogosta metoda usmrtitve je bila zadavitev in čeprav je bila v primerjavi z obglavljanjem mnogo bolj boleča, je bila smatrana za milejšo obliko kazni. Po kitajskem prepričanju namreč oskrunjeno telo posameznika prikrajša koherentne eksistence v posmrtnem življenju in je izredno nespoštljivo do prednikov.

Zagotovo pa je bila v tem obdobju najbolj mučna metoda usmrtitve rezanje telesa na majhne koščke, ki je vključevala številne ureznine pri živem telesu, obsojenec pa je ponavadi umrl zaradi izkrvavitve. Takšen način usmrtitve je bil predpisan za najhujše zločine, kot so na primer izdaja države, očetomor, pohabljanje žive osebe, umor treh ali več ljudi iste družine in za ostale zločine, ki so bili znani pod imenom '10 gnusov' (ang. ten abominations). Ta praksa je bila še posebej razširjena za časa dinastije Qing.

Usmrtitve so bile v tem obdobju ponavadi javne, največkrat izvršene na tržnici. Javna usmrtitev je služila krepitvi kolektivnih vrednot z demonstriranjem zla v določenem obnašanju, utrjevanju moči obstoječe politične avtoritete ter kot svarilo drugim pred morebitno zagrešitvijo podobnih kaznivih dejanj.

5.2 Obdobje Republike Kitajske in zgodnjega komunističnega gibanja (1911 – 49)

5.2.1 Družbenopolitično ozadje

Ko se je Puyi 溥仪, zadnji kitajski cesar, javno odpovedal prestolu, je kot prvi predsednik nove, začasne vlade svoj uradni položaj nastopil dr. Sun Yatsen 孙逸仙⁹. Za predsednika republike je bil imenovan general Yuan Shikai 袁世凯, ki pa je leta 1916 umrl. Njegovi smrti je sledilo obdobje notranjih bojev za oblast, ki je trajalo 12 let in je znano pod imenom doba vojaških mogotcev (*jun fa* 军阀). V to obdobje sodita tudi dva dogodka, ki sta bistveno vplivala na nadaljnji potek kitajske zgodovine: gibanje 4. maja leta 1919 in ustanovitev kitajske komunistične stranke. Gibanje 4. maja je bilo uperjeno proti odločbam mirovne konference v Versaillesu, zahtevalo je vrnitev Kitajske Kitajcem, boj za narodne pravice ter kazni za kolaboracioniste. Četrtomajsko gibanje je imelo tudi širše posledice, sprožilo je namreč številne nove duhovne smernice in kulturni preporod. Vse več intelektualcev se je zavzemalo za dosleden prelom s starodavno kitajsko tradicijo, zlasti s konfucijanskimi vrednotami. Velik vpliv na razvoj Kitajske je v tem obdobju imela tudi oktobrska revolucija, ki je pomembno vplivala na rojstvo Komunistične partije Kitajske ali KPK (*Zhongguo gongchandang* 中国共产党), ki je bila ustanovljena leta 1921 v Shanghaiju.

Sicer pa je ta čas zaznamovan predvsem s številnimi krvavimi pretresi. Samovoljni interesi posameznih generalov, ki so skušali razširiti svojo oblast, so privedli do tako imenovane prve revolucionarne državljanske vojne, ki je trajala od leta 1919 do 1929. Proti interesom vse vplivnejših generalov se je postavila nacionalistična stranka (*Guomin dang* 国民党), s katero se je leta 1923/24 prvič povezala tudi komunistična stranka. Ker pa sta imeli stranki različne interese, njuno medsebojno sodelovanje ni dolgo trajalo. Po smrti dr. Sun Yatsena je njegovo mesto prevzel Jiang Jieshi 蒋介石¹⁰ ter že leta 1927 premagal najnevarnejše generale. Istega leta je prišlo do spora med nacionalistično in komunistično stranko, kar je privedlo do tako imenovane druge revolucionarne državljanske vojne, ki je trajala do leta 1937 in zahtevala milijon

⁹ Dr. Sun Yatsen je kantonska izgovorjava imena dr. Sun Yixian 孙逸仙. Gre za 'očeta Republike Kitajske'.

¹⁰ Na zahodu bolj znan pod imenom Chiang Kaishek.

življenj. Vojno na Kitajskem so izkoristili tudi Japonci, ki so leta 1932 zasedli območje Mandžurije in tam ustanovili nekakšen japonski protektorat. Vse več Kitajcev je zahtevalo ponovno združitve kitajskih sil v boju proti japonski invaziji. Z ustanovitvijo protijaponske fronte se je začelo tretje obdobje krvavih bojov, doba protijaponske vojne, ki je trajala od leta 1937 do 1945. Do miru na Kitajskem pa ni prišlo niti po kapitulaciji Japonske 2. septembra 1945, saj se je še istega leta vnel oborožen spopad med pripadniki komunistične in nacionalistične stranke, ki se je razvil v štiri leta trajajočo državljansko vojno. Slednja se je končala z zmago komunistov in ustanovitvijo Ljudske republike Kitajske ter pobegom Jiang Jieshija na otok Taiwan (Rošker 1992, 168-175).

5.2.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni

Nacionalistična vlada in komunistična partija sta v tem obdobju imeli različne poglede na sistem kaznovanja in uporabo smrtne kazni. Nacionalistična vlada je skušala reformirati obstoječi pravni sistem z vključitvijo nekaterih zahodnih pravnih principov, kot so na primer racionalizem, humanizem in pravičnost kaznovanja. Prizadevali so si za odpravo fizičnega mučenja za pridobitev priznanja obtoženca in za odpravo nekaterih krutih metod usmrtnitve. Prepovedali so nekaj starih praks kaznovanja, kot recimo vžiganje znakov na obsojenčev obraz, amputacijo delov telesa, obglavljanje in javno izpostavljanje trupla / odsekane glave obsojenca. Tako so bile po zakonu iz leta 1908 edine dovoljene metode kaznovanja globe, zaporne kazni in smrtna kazen. Kljub ambicioznim in humanistično obarvanim idejam, pa so edinstvene politične in družbene razmere tega časa (nenehni vojaški spopadi, politična in sodna korupcija, revščina) preprečile dejansko realizacijo večine reform. Kot je bilo namreč v navadi v prejšnjih zgodovinskih obdobjih Kitajske, je tudi pod pristojnostjo nacionalistične vlade smrtna kazen ostala zelo razširjena oblika kaznovanja in je bila močno orodje za zatiranje politične opozicije in vzdrževanje družbenega reda. Obstajali so sicer določeni intelektualci, ki so se v duhu zahodnih idej o človekovih pravicah in humanizmu nagibali k aboliciji smrtne kazni, vendar njihovi pogledi niso bistveno vplivali na obstoječe razmere (Lu in Miethe 2007, 39).

Medtem ko je nacionalistična vlada skušala formalizirati in humanizirati sistem kaznovanja, je komunistična partija ustanovila ad hoc tribunale in si na svojem

teritoriju, ki je bil neodvisen od formalnih oblasti, prizadevala za uveljavljanje splošne, ljudske pravice. Posebej v ta namen so ustanovili Kmečko zvezo (*Nongmin xiehui* 农民协会), ki je imela vsa pooblastila pri vodenju sodnih procesov in določanju kazni, tako glob, obsodb na prisilno delo, zapornih kazni, izgona in smrtne kazni. Kmečka zveza je nadzorovala vse zadeve, vključujoč spore med zakoncema, igre na srečo, posedovanje opija, poneverjanje ter kontrarevolucionarne aktivnosti na komunističnem teritoriju. Javni shodi, sestanki, ubijanja na slepo ter zaseganje premoženja veleposestnikov so bili v tem času pogost pojav.

Kljub obtožbam o terorju in kaosu na komunističnem teritoriju je Mao vztrajal, da so kmetje najboljši razsodnik. Iz obstoječih zgodovinskih dokumentov je očitno, da sta bila kaznovanje in uporaba smrtne kazni v tem obdobju smatrana kot nujno potrebna orodja v razrednem boju, utrjevanju komunistične vladavine ter pri eliminaciji morebitnih groženj komunizmu. Eden izmed funkcionarjev je izjavil *"ne ubijajte po nepotrebnem, a vendar ne dovolite kakršne koli kontrarevolucionarne dejavnosti na komunističnem teritoriju"* (Lu in Miethe 2007, 40). Tako pojmovanje pravičnosti v zgodnjem komunističnem gibanju je izviralo iz Maove politične miselnosti ter pogledov na diktaturo proletariata.

5.2.3 Smrtna kazen v obdobju Republike Kitajske – pravna določila

Kazensko pravo nacionalistične vlade se je v tem obdobju primarno ukvarjalo z urejanjem in kaznovanjem kontrarevolucionarnih prestopkov, kar pomeni, da so strogim kaznim bili izpostavljeni člani ali simpatizerji komunistične stranke, nadalje pa še z urejanjem in kaznovanjem nasilnih kaznivih dejanj (umor, rop), kaznivih dejanj poseganja v lastnino (kraja), prekrškov v povezavi z zakonsko zvezo (prešuštvo), kaznivih dejanj kršitev javnega reda in miru (prostitucija, igre na srečo), kaznivih dejanj v povezavi z drogami (posedovanje opija) ter kaznivih dejanj poseganja v gospodarsko ureditev (goljufija, prevara, poneverba, nezakonita prisvojitve). Smrtna kazen je bila predpisana za najtežja kazniva dejanja, kar je v tem času ponavadi pomenilo kontrarevolucionarne prestopke. Čeprav je bila odpravljena kolektivna smrtna kazen za družinske člane, so bile za zanemarjanje dolžnosti v lokalni družbeni skupnosti

predpisane druge disciplinske sankcije. Med drugim je bil v veljavi tako imenovani sistem vzajemnega nadzorstva (*bao jia* 保甲)¹¹.

V zgodnjem obdobju komunističnega gibanja so sprejeli več zakonskih odredb, v skladu s katerimi je bila za najhujše kontrarevolucionarne prestopke zagrožena smrtna kazen. Po zakonu iz leta 1933 je bila smrtna kazen predpisana za dejanja, kot so: poskusi strmoglavljenja vlade, sabotaza, oboroženi izgredi, vohunstvo, atentat, dezertacija, oviranje trgovine. Kasnejše zakonske odredbe so smrtno kazen razširile še na kazniva dejanja ogrožanja politične ureditve, na izdajalce in vojne zločince (Griffin 1976, 50-52).

Znotraj sodne oblasti pod pristojnostjo nacionalistične vlade so obtožence obravnavali različno na podlagi njihovega družbeno-ekonomskega statusa. Glavni vzrok za izvajanje kriminalnih dejanj je bilo po njihovem mnenju nizka izobrazba, zato so bili takšni posamezniki strožje kaznovani. Podobno so bile stroge kazni pogosto naložene pripadnikom drugih marginaliziranih skupin (nezaposleni, nizek dohodek, manj lastništva).

Prav tako so obtožene različno obravnavali na območjih, ki so bila pod komunističnim nadzorom. Strožjim kaznim so bili izpostavljeni pripadniki privilegiranih razredov (veleposestniki, bogati kmetje, kapitalisti). Na določanje kazni so pomembno vplivale tudi druge družbene značilnosti obtožencev: starost, sodelovanje v komunistični revoluciji, vedenje obtoženca. Če je bil obtoženi mlajši od 16 let, če je kakor koli prispeval k revoluciji ali če je kaznivo dejanje prostovoljno priznal in pokazal iskreno obžalovanje, je ponavadi dobil milejšo kazen.

Sodni postopek obravnavanja kaznivega dejanja, za katerega je bila zagrožena smrtna kazen, je bil v jurisdikcijah pod oblastjo nacionalistične vlade bolj formalen, saj je že bilo določenih nekaj proceduralnih pravil. Slednja so bila pod velikim vplivom zahodne

¹¹ Že glavni arhitekt legalističnih nazorov Shang Yang je v ustroj družbe vpeljal tako imenovani sistem vzajemne odgovornosti, podprt z ovadštvom in z grožnjo izjemno krutih kazni za morebitno kršenje zakonov. Prebivalstvo je bilo razdeljeno v majhne skupnosti, ki so štele nekaj družin. Vsaka skupnost je odgovarjala za vse prestopke, ki so jih storili njeni člani. Nacionalistična stranka je za časa Republike Kitajske sistem vzajemnega nadzorstva izpopolnila. Skupine prebivalcev (vsaka je štela od 15 do 20 gospodinjstev) so pokrivali odbori stanovalcev. Slednjim ni smelo nič uiti, tako je denimo pri njih moral biti registriran vsak obisk 'tujca'.

pravne ideologije. Na sodišču je bila dovoljena prisotnost pravnega zagovornika, z zakonom je bilo ukinjeno fizično mučenje za izsilitev priznanja kaznivega dejanja, omogočena je bila predstavitev materialnih dokazov, smrtna obsodba pa je morala biti potrjena s strani Ministrstva za pravosodje. Kljub zapisanim zakonom pa obstoječi zgodovinski dokumenti kažejo, da jih v praksi povečini niso upoštevali (Lu in Miethe 2007, 42).

V jurisdikcijah pod komunistično pristojnostjo je bil proces obsodbe na smrt bolj neformalen. Za aretacijo, vodenje sodnega postopka, zasliševanje ter usmrnitev kontrarevolucionarjev so bili pooblašteni lokalni Komiteji za zatiranje kontrarevolucionarjev (*Zhenya fangeming weiyuanhui* 镇压反革命委员会), ki so delovali izključno po lastni presoji, saj v zgodnjih letih obstoja komunistične stranke (1924-1933) ni bilo zapisanih zakonov in proceduralnih pravil o načinu vodenja sodnih postopkov. Kasneje so sicer ta pooblastila omejili ter sprejeli določene proceduralne predpise, vendar se ponavadi le-teh niso držali. Niso delali zapisnikov sodnih postopkov, prav tako niso beležili sklepov sodišča, za izsilitev priznanja so se še vedno posluževali fizičnega mučenja, usmrtitve pa so ponavadi izvrševali po hitrem postopku. Odvetniki v komunistični pravni ideologiji niso imeli veliko prostora, saj so jih smatrali za koristoljubne in za orodje v rokah meščanskega razreda. Prevladujoča oblika sodnih procesov na teritorijih pod komunistično oblastjo so bili množični procesi. Z oglaševanjem v časopisih, na javnih deskah za oglase ter s slogani so vzpodbujali sodelovanje ljudstva v sodnih procesih ter tako širili svojo komunistično bazo. Ti procesi so imeli funkcijo javne obsodbe in degradacije (Lu in Miethe 2007, 42).

5.2.4 Načini izvrševanja smrtne kazni v obdobju Republike Kitajske

Uradni dokumenti nacionalistične vlade sicer kažejo na poskus, da bi usmrtitve izvajali bolj previdno in humano ter na ta način minimalizirali trpljenje obsojenca. Kljub temu pa po večini drugih virov in mnenju množice zgodovinarjev v obdobju Republike Kitajske niso ukinili grozovitih metod usmrtitve obsojencev, ampak so še vedno prakticirali razne stare metode, vključujoč obešanje, streljanje v tilnik, obglavljanje. Truplo / odsekano glavo obsojenca so izpostavili na javnem prostoru. Usmrtitev je torej še vedno služila kot glavni mehanizem družbene kontrole, ki se je uporabljal predvsem

v zasramovalne in zastraševalne namene. Čeprav uradni podatki redko kažejo na politično motivirane eksekucije, pa večina kitajskih zgodovinarjev trdi, da so bile usmrtitve članov komunistične partije v tem obdobju redna praksa.

Razširjenost uporabe smrtne kazni v dejanskih sodnih praksah je težko določiti zaradi pomanjkanja sistematičnih nacionalnih podatkov iz tega obdobja. Obstaja sicer nekaj poročil, Letopis Ministrstva za pravosodje iz leta 1918 denimo navaja, da je bilo v tem letu na smrt obsojenih 6 ljudi. Na podlagi podatkov nacionalne sodne statistike iz leta 1931 je bilo na smrt obsojenih 188 prestopnikov, leta 1933 pa 122 (Dikotter 2002, 231).

Podobno so na območjih pod komunistično oblastjo kmetje združeni v prej omenjeni Kmečki zvezi po lastni presoji nalagali kazni in izvrševali usmrtitve. Še zlasti je bila ta praksa razširjena v zgodnjih letih obstoja komunistične stranke, ko so po nepreverjenih podatkih usmrtili veliko število 'drugače mislečih'. Za obsodbe in usmrtitve je bilo pogosto odločilnega pomena javno mnenje, ne pa zakonska določila. Usmrtitve kontrarevolucionarjev ter pripadnikov višjega sloja so bile neke vrste sredstvo za mobilizacijo ljudskih množic v komunistično partijo. Splošno veljavna metoda usmrtitve je bila streljanje, v manj razširjeni obliki tudi obglavljanje (Lu in Miethe 2007, 43).

Komunisti so se smrtne kazni zelo pogosto posluževali. Tako je bilo v letu 1932 v kratkem obdobju 3 mesecev izrečenih 271 smrtnih kazni. Podatki iz kasnejših let sicer kažejo na manjše število smrtnih obsodb, vendar je njihov delež med vsemi izrečenimi kaznimi še vedno zelo visok (glej tabelo 5.1) (Griffin 1976, 87).

Tabela 5.1: Izrečene kazni na komunističnem teritoriju Shan Gan Ning 陕甘宁

<i>OBLIKA KAZNI</i>	<i>LETO</i>			<i>SKUPAJ</i>
	1939	1940	1941•	
Smrtna kazen	49	91	6	146
Prevzgoja/Samokritika	414	407	213	1 034
Izgon	0	12	8	20
Globa	69	119	122	31
Zaplemba premoženja	34	63	15	112
Zaporna kazen	781	1 446	701	2 928
Druge kazni	0	0	6	6
<i>SKUPAJ</i>	1 304	2 106	1 143	4 553

- Podatki za leto 1941 so samo za 6-mesečno obdobje od januarja do junija.

Vir podatkov: Griffin 1976, 87 (podatki so povzeti po prvotni objavi v časopisu *Liberation Daily*, z dne 13. oktobra 1941).

5.3 Socialistično obdobje LRK (1949-1979)

5.3.1 Družbenopolitične značilnosti obdobja

Leta 1949 je KPK v boju za politično oblast na Kitajskem premagala nacionalistično stranko, vzpostavila osrednji nadzor nad celotno državo in 1. oktobra 1949 na Tian'anmenu slovesno razglasila ustanovitev LRK. Prva leta njenega obstoja so bila zaznamovana s permanentno revolucijo, razrednimi boji ter s serijo kampanj, katerih namen je bil zatreti politične nasprotnike (kapitaliste, veleposestnike, uradnike in vojaško osebje bivše nacionalistične vlade). Po ustanovitvi LRK je začel takratni predsednik države Mao Zedong obsojati imperializem in poudarjati, da mora Kitajska kot njegovo protitež izbrati socializem. Pričelo se je tesno sodelovanje s Sovjetsko zvezo, posledično je Kitajska sprejela njeno osnovno ideološko vodilo marksizem-leninizem.

Do konca leta 1952 so na Kitajskem izvedli tudi zemljiško reformo, z njo veleposestnikom zaplenili 43 odstotkov obdelovalnih površin ter jih razdelili kmečkemu prebivalstvu (Roberts 1999, 259). Istega leta je Mao objavil, da naj bi tranzicija Kitajske v socializem bila izpeljana s pomočjo centraliziranega gospodarskega sistema in državne planske komisije. Temelj socialistične družbe je v tem času predstavljala industrija, zlasti težka, posledica pa je bila stagnacija kmetijstva, saj je industrijska rast temeljila na vse večjem obdavčevanju kmečkega prebivalstva.

Leto 1957 je Kitajsko zaznamoval še en pomemben dogodek. S tako imenovanim gibanjem 'naj cveti sto cvetov in naj tekmuje sto šol' (*bai hua qi fang, bai jia zheng ming* 百花齐放, 百家争鸣) je obstoječa oblast nakazala novo politiko, ki naj bi dopuščala večjo svobodo mišljenja. Toda ko so intelektualcem dopustili to možnost, je njihov odziv ušel izpod nadzora in začeli so kritizirati sistem. Oblasti so gibanje zatrle, odpadnike pa strogo kaznovale (Saje 1999, 54).

Leta 1958 je prišlo do 'velikega skoka naprej' (*Dayuejin* 大跃进) in v tem obdobju je prišlo do najobsežnejše mobilizacije ljudskih množic v kitajski zgodovini. Ustanovljene so bile ljudske komune. Namen 'velikega skoka naprej' je bil, da naj bi množice

delavcev povečevale industrijsko in kmetijsko proizvodnjo, s čimer bi dosegli relativno samozadostno kitajsko gospodarstvo. Ta politika je v letih 1959 in 1960 privedla do resnih težav pri oskrbi, v manj razvitih območjih pa celo do množične lakote. 'Veliki skok naprej' se je končal z ideološkim razcepom vodstva KPK. Mao je bil zagovornik takojšnje, spontane revolucije, njegovi ideološki nasprotniki (Liu Shaoqi, Zhou Enlai, Deng Xiaoping) pa načrtovane in postopne revolucije. Leta 1959 se je Mao umaknil iz javnega političnega življenja, novi predsednik LRK pa je postal Liu Shaoqi. V zgodnjih šestdesetih letih je novi vladi uspelo stabilizirati gospodarski položaj. Kmetijstvo, ki je bilo do takrat popolnoma podrejeno industriji, je zopet postalo vodilna gospodarska panoga.

Po koncu 'velikega skoka naprej' so si Mao in njegovi podporniki prizadevali za ponoven prevzem oblasti, posledica česar je bila tako imenovana 'velika proletarska kulturna revolucija' (*Wenhua Dageming* 文化大革命), ki je trajala od leta 1966 do 1976. Aktivna faza se je sicer zaključila že leta 1969, a je bila kulturna revolucija glavna tema kitajske politike do smrti Mao Zedonga leta 1976.

Po Maovi smrti in po političnem padcu njegovega ideološkega naslednika Hua Guofenga je na Kitajskem prišlo do bistvenih sprememb. Osrednja politična osebnost tega časa je bil Deng Xiaoping, ki se je v zgodnjih osemdesetih letih začel zavzemati za gospodarsko modernizacijo in izvajanje politike odprtih vrat. Kitajsko je želel preoblikovati v socialistično tržno ekonomijo. Dengova politika je v prvih letih pokazala nekaj vidnih uspehov, vendar so se posledice njenih včasih prenagljenih ukrepov kazale tudi v vse večjem številu nezaposlenih. Kitajsko od srede osemdesetih let dalje vse bolj zaznamuje samovoljna birokracija, ki temelji na podkupovanju, ter neprestano poglobljanje socialnih razlik med prebivalstvom. Kmečke družine v boju za golo eksistenco preplavljajo že tako prenatrpana mesta, v delovni proces je vključene vse več mladine, zaradi česar posledično narašča tudi nepismenost, splošno nezadovoljstvo pa se kaže tudi med izobraženim prebivalstvom, ki vidijo edini izhod iz krize v spremembi zakrnele politične ureditve.

5.3.2 Stališča glede kaznovanja in smrtne kazni

Pravni sistem tega obdobja je bil osnovan na podlagi izkušenj deljenja pravice na komunističnih območjih pred letom 1949 in na podlagi sovjetskega modela. Pomembna sestavina kitajske izgradnje socializma je bila integracija Maove ideologije 'živega zakona' (ang. living law) v politično klimo razrednega boja. Mao je bil mnenja, da bi 'živi zakon' moral nadomestiti okorele zakone majhnih elit ter da bi ti zakoni morali biti fleksibilni, da bi se, še zlasti v procesu permanentne revolucije, lahko prilagajali spreminjajočim se družbenim razmeram. Zavzemal se je za relativističen pristop pojmovanja kaznivih dejanj in sistema kaznovanja, ki je baziral predvsem na protislovju med 'sovražnikom in nami'. Odločilnega pomena pri doseganju socialistične pravice je bila splošna ljudska udeležba. V duhu te splošne pravice v začetku obstoja LRK ni bilo kodificirano nobeno formalno pravno telo, število pravnih strokovnjakov je bilo zelo majhno, zakonsko predpisani proceduralni postopki pa so bili dejansko neobstoječi. Ad hoc ljudska sodišča, nagle obsodbe in hitro izvrševanje kazni, ki so odsevale neko splošno politično in javno mnenje, so bile v tem obdobju primarna sredstva za izrekanje kazni.

Implementacija Maove ideologije neformalizma in splošne, ljudske pravice je imela tudi nekaj nasprotnikov. Konzervativni člani KPK, ki jih je vodil Liu Shaoqi in ki so jih podpirali sovjetski svetovalci, so se v šestdesetih letih zavzemali za prevzem sovjetskega pravnega modela, ki je imel bolj formalno, birokratsko ter kodificirano pravno zgradbo. Tako so bili v teh letih spisani osnutki kazenskega zakonika ter določena nekatera proceduralna določila v kazenskem postopku. V zgodnjih sedemdesetih letih so te osnutke revidirali in jih nazadnje leta 1979 izdali v kodificiranem kazenskem zakoniku LRK. Posledično so bile definirane tudi funkcije različnih pravnih organov ter določene nekatere pravice državljanov.

Poudarek na formalnih in neformalnih elementih kitajskega pravnega sistema se je nenehno spreminjal, odvisno od političnih razmer določenega obdobja. V zgodnjih letih obstoja LRK je prevladala Maova ideja 'živega zakona' ter deljenja splošne, ljudske pravice. Ker je bil v tem času cilj KPK izpeljati hitre politične, ekonomske in družbene

spremembe, je omenjena ideologija še posebej dobro ustrezala tem revolucionarnim razmeram (Lu in Miethe 2007, 45).

Kitajsko so v zgodnjem obdobju izgradnje socializma smatrali kot kaotično državo brez zakonov, s samovoljnimi in krutimi kaznimi. Kljub Maovim izjavam o omejevanju obsega smrtne kazni in postopnemu odpravljanju le-te, je bila smrtna kazen še vedno primarno orodje za zatiranje kriminala, predvsem pa za zatiranje političnih nasprotnikov oziroma tako imenovanih kontrarevolucionarjev.

5.3.3 Smrtna kazen – pravna določila

V zgodnjem obdobju socialistične Kitajske je bilo sprejetih le nekaj predpisov v zvezi s kaznivimi dejanji, kodificiran kazenski zakonik ni obstajal. Na osnovi teh predpisov je bil za naslednja kazniva dejanja določen kazenski pregon: kontrarevolucionarni prestopki, korupcija, kazniva dejanja spodkopavanja državnega monetarnega sistema, proizvodnja in uživanje opija ter ostalih drog, kazniva dejanja v zvezi z delovno prevzgojo. Kazniva dejanja, za katera je bila zagrožena smrtna kazen, so bila razdeljena na 3 kategorije: (1) kontrarevolucionarni prestopki, (2) korupcija in (3) kazniva dejanja spodkopavanja gospodarske ureditve (Lu in Miethe 2007, 46).

1. Kontrarevolucionarni prestopki, za katere je bila zagrožena smrtna kazen:
 - vzdrževanje stikov z imperialisti in izdaja domovine,
 - hujskanje državnih uradnikov ali pripadnikov vojske k upor,
 - kazniva dejanja vohunstva (usmerjanje sovražnikovih letal in ladij na tarče za bombardiranje),
 - kazniva dejanja kontrarevolucionarnega značaja (uničevanje ali kraja vojaških instalacij, tovarn, rudnikov, gozdov, kmetij, jezov, pristaniških nasipov, komunikacijskih zvez, transportnega sistema, bank, skladišč, varnostnih naprav; uporaba strupov; namerno širjenje virusov nalezljivih bolezni z namenom škodovati ljudem, živini ali pridelku; ponarejanje uradnih dokumentov; spodkopavanje državne gospodarske politike ali monetarnega sistema po naročilu notranjih ali zunanjih sovražnikov),
 - kazniva dejanja spodkopavanja enotnosti med ljudstvom in vlado,

- hujskanje ter širjenje govoric v kontrarevolucionarne namene,
 - tajno prečkanje meje v kontrarevolucionarne namene,
 - organizacija množičnega pobega zapornikov.
2. Kazniva dejanja korupcije so bila definirana kot *"odvzem, zaplemba, kraja, polastitev državne lastnine s pomočjo prevare; polastitev lastnine drugih s pomočjo izsiljevanja, podkupovanja in ostalih nelegalnih dejanj, ki so jih pod pretvezo skrbi za javni interes storili posamezniki, zaposleni v državnih institucijah, podjetjih in šolah"* (Blaustein v Lu in Miethe 2007, 46). Zakonska odredba je natančno določala, da če nezakonito prisvojena vsota presega 100 000 000 yuanov, mora temu primerna biti tudi kazen (zaporna kazen daljša od 10 let, dosmrtna zaporna kazen). V posebno resnih okoliščinah (obrekovanje z namenom prikriti korupcijo, uničevanje javne lastnine z namenom prikriti dokaze, odklonitev priznanja storjenega zločina ali podaja nepopolnega priznanja, kraja ali prodaja informacij državnega gospodarskega značaja) je bila izrečena smrtna kazen.
3. Kazniva dejanja spodkopavanja gospodarske ureditve, za katera je bila zagrožena smrtna kazen, so vključevala ponarejanje državnih bankovcev v kontrarevolucionarne namene ali v namen finančnega okoriščenja. Ker so bile državne finančne institucije v zgodnjem socialističnem obdobju LRK bistvene za centraliziran gospodarski sistem, so se kazniva dejanja, za katera je bila zagrožena smrtna kazen, nanašale predvsem nanje.

S smrtno kaznijo so bili v tem obdobju pogosto kaznovani tudi tako imenovani lokalni despoti, banditi in tajni agentje. Preseneča pa dejstvo, da nekatera nasilna kazniva dejanja (naklepen umor, posilstvo) te zgodnje zakonske odredbe sploh niso omenjale.

V razmerah izjemno sovražne politične klime na začetku obstoja LRK in v duhu permanentne revolucije v sledečih desetletjih so bile izkoriščene vse legalne in nelegalne oblike kaznovanja z namenom eliminacije antidružbenih elementov in virov politične opozicije. Policija je imela neomejena pooblastila v procesu kazenskega pregona, sodstvo je bilo podvrženo strogemu nadzoru in vmešavanju s strani KPK,

obtoženi posamezniki niso imeli dostopa do pravnega zagovornika, prav tako se je od njih pričakovalo, da bodo svoj zločin prostovoljno priznali in se zanj pokesali. Uradnih dokumentov o smrtnih obsodbah iz tega obdobja ni na voljo. V večini primerov so bile sodne obravnave javne, uporabljali so jih za usmerjanje javnega mnenja proti 'slabim elementom' družbe in na ta način širili komunistično bazo.

Prav zaradi neupoštevanja pravnih procedur in zakonskih predpisov je število smrtnih obsodb in usmrtitev iz tega obdobja v veliki meri neznanka. Po nekaterih podatkih naj bi nezakonita ubijanja med različnimi političnimi kampanjami vključevala na milijone mrtvih (Lu in Miethe 2007, 48).

6 PRAVNA IZHODIŠČA O SMRTNI KAZNI V LRK

Kljub obstoju določenih vladnih odlokov in posameznih zakonskih odredb LRK do leta 1979 ni imela kodificiranega kazenskega zakonika. Na podlagi Deng Xiaopingovih pozivov za izgradnjo socialističnega pravnega sistema so v tem času promulgirali kazensko pravo. Tako so kazenski zakonik LRK prvič potrdili in sprejeli na drugem plenarnem zasedanju petega NLK 1. 7. 1979 in kot tak je stopil v veljavo 1. 1. 1980. Ker je bil osnovan na podlagi zakonskih osnutkov iz 60-ih in 70-ih let, je močno odseval politično in ideološko miselnost o zločinu in kaznovanju iz maoističnega obdobja. Med letoma 1979 in 1997 so izdali še določene dopolnilne vladne regulative h kazenskemu zakoniku, leta 1997 pa so zakonik revidirali in kot tak je v veljavi še danes (Criminal Law of the People's Republic of China).

6.1 Kazenski zakonik LRK iz leta 1979

Prvi kodificirani kazenski zakonik LRK iz leta 1979 je pretirano poudarjal politično obarvanost kaznivih dejanj, prav tako niso bila temeljito izdelana vsebinska in proceduralna vprašanja v zvezi s kaznivimi dejanji, sodnim obravnavanjem posameznih primerov ter izrekanjem obsodb. Zakonik je vseboval 8 kategorij kaznivih dejanj s skupno 192 člani. Za 28 posameznih kaznivih dejanj je bila zagrožena smrtna kazen. Največ kaznivih dejanj, skupno 15, za katere je bila zagrožena smrtna kazen, najdemo v kategoriji tako imenovanih kontrarevolucionarnih prestopkov. Druge kategorije kapitalnih zločinov so se nanašale na dejanja ogrožanja javne varnosti (8), poseganja v osebne pravice državljanov (3) ter poseganja v lastnino (2) (Lu in Miethe 2007, 49).

6.1.1 Kazniva dejanja, za katera je bila po kazenskem zakoniku LRK iz leta 1979 zagrožena smrtna kazen (The 1979 Criminal Law of the People's Republic of China)

Kontrarevolucionarni prestopki

- kovanje zarot s tujimi državami z namenom škodovati državi LRK,
- kovanje zarot z namenom rušenja vlade ali razkosavanja države LRK,
- spodbujanje pripadnikov oboroženih sil, policije ali vojske k prebegu k sovražniku,
- dezertacija,
- sodelovanje v oboroženih množičnih uporih,
- organiziranje pobega iz zapora,
- vohunjenje ali pomoč sovražniku:
 - (a) kraja, skrivno pridobivanje ali posredovanje vojaških podatkov sovražniku,
 - (b) posredovanje orožja, streliva ali drugega vojaškega materiala sovražniku,
 - (c) pridružitvev tajni službi ali vohunski organizaciji ali opravljanje nalog za sovražnika,
- izvrševanje sabotažnih dejanj z namenom pospeševanja kontrarevolucije:
 - (a) povzročitev eksplozij, požigov, poškodovanje nasipov ali jezov, uporaba ostalih tehničnih sredstev za sabotažo vojaške opreme, proizvodnih obratov, komunikacijskih in prometnih zvez, gradbenih projektov ali ostalih objektov javne ali privatne lastnine,
 - (b) kraja državnih dokumentov, vojaškega materiala ali ropanje proizvodnih obratov, rudnikov, bank, trgovin, skladišč ali ostalih objektov javne lastnine,
 - (c) ugrabitev ladij, vojnih ladij, letal, vlakov, tramvajev ali motornih vozil,
 - (d) usmerjanje sovražnika na morebitne cilje za bombardiranje,
 - (e) nezakonita proizvodnja, nasilno pollaščenje ali kraja orožja ali streliva,
- namerno širjenje strupov ali nalezljivih bolezni z namenom pospeševanja kontrarevolucije.

Kazniva dejanja ogrožanja javne varnosti

- požig, poškodovanje jezov in nasipov, povzročitev eksplozij, širjenje strupov,
- sabotaža prevoznih sredstev, prometne infrastrukture, elektrarn in plinarn ter eksplozivnega materiala.

Kazniva dejanja kršenja osebnih pravic

- naklepni umor,
- posilstvo, posilstvo mladoletne osebe.

Kazniva dejanja poseganja v lastnino

- rop,
- korupcija.

6.2 Dopolnilne vladne regulative h kazenskemu zakoniku med letoma 1979 in 1997

Kazenski zakonik iz leta 1979 se je osredotočal na urejanje kaznivih dejanj predvsem nasilnega in političnega značaja, ki so prevladovala v maoističnem obdobju, ko sta bila razredni boj in centralno vodeno gospodarstvo dominantni obliki politične in gospodarske strukture. Ekonomske reforme so prinesle ogromne spremembe v vseh sferah političnega življenja, gospodarstva ter širše družbe, kar je za posledico imelo skokovit porast stopnje kriminala, še posebej gospodarskega kriminala ter kaznivih dejanj ogrožanja javne varnosti. Kazenski zakonik iz leta 1979 teh sprememb ni predvideval in je zato hitro postal zastarel. V odgovor na spremenjene razmere je stalni komite NLK med letoma 1979 in 1997 izdal več vladnih odlokov, s katerimi so dopolnili obstoječi zakonik in tako zajezili porast kriminala. Med pomembnejšimi so bili:

- (1) 1982 – *Vladni odlok za strogo kaznovanje tistih, ki ogrožajo gospodarsko ureditev,*
- (2) 1983 – *Vladni odlok za strogo kaznovanje tistih, ki ogrožajo javno varnost,*
- (3) 1990 – *Vladni odlok o prepovedi trgovanja z drogami,*
- (4) 1991 – *Resolucija o prepovedi prostitucije in zvodništva.*

Z omenjenimi vladnimi odloki so povečali število kaznivih dejanj, za katera je bila zagrožena smrtna kazen. Prvotnim 28 so dodali 47 novih. Kazenski zakonik je tako do

revizije leta 1997 vseboval 75 kaznivih dejanj, za katera je bila v posebno resnih okoliščinah storjenega zločina izrečena smrtna kazen.

6.2.1 Kazniva dejanja, določena z dopolnilnimi vladnimi regulativami med letoma 1979 in 1997, za katera je bila zagrožena smrtna kazen (dostopno na http://www.novexcnc.com/china_law_contents.html)

1981 Vladni odlok o kaznovanju vojaškega osebja, ki krši vojaške obveznosti

- kraja, skrivno pridobivanje ali nezakonito posredovanje vojaških skrivnosti sovražniku ali tujim agencijam,
- uporaba nasilnih sredstev z namenom ovirati poveljujoče vojaško osebje ali oviranje vojakov pri izvrševanju njihovih obveznosti,
- kraja vojaške opreme,
- kraja vojaškega materiala,
- sabotaza pomembne vojaške opreme,
- sabotaza pomembnih vojaških objektov,
- širjenje neresničnih informacij z namenom zavajanja ter na ta način spodkopavanje morale vojaškega osebja v času vojne,
- dezertacija na predvečer vojaškega spopada, ki ima za posledico velike vojaške izgube,
- namerno neizvrševanje vojaških povelj v času vojne, ki ima za posledico velike vojaške izgube,
- namerno posredovanje napačnih vojaških informacij, ki ima za posledico velike vojaške izgube,
- namerno posredovanje napačnega vojaškega ukaza,
- močan strah pred smrtjo, odložitev orožja ter prostovoljna predaja sovražniku,
- mučenje nedolžnih civilistov ali plenjenje njihove lastnine v času vojne.

1982 Vladni odlok o strogem kaznovanju tistih, ki ogrožajo gospodarsko ureditev

- tihotapljenje,
- organizirano izsiljevanje,
- rop,
- ponavljajoča dejanja kraje,
- kraja in nezakonito izvažanje kulturnih predmetov,
- trgovanje z drogami,
- korupcija.

1983 Vladni odlok o strogem kaznovanju tistih, ki ogrožajo javno varnost

- huliganstvo,
- nameren napad,
- ugrabitev in prodaja ljudi,
- nezakonita proizvodnja, prodaja in transport orožja, streliva ter eksplozivnih sredstev,
- kraja orožja, streliva ali eksplozivnih sredstev,
- organizacija skupin z namenom delovanja v kontrarevolucionarne namene,
- izkoriščanje vraževernih prepričanj z namenom delovanja v kontrarevolucionarne namene,
- siljenje žensk v prostitucijo,
- napeljevanje žensk k prostituciji ali nudenje zatočišča ženskam, ki sodelujejo v prostituciji,
- poučevanje drugih o kriminalnih metodah in tehnikah.

1988 Dopolnilna uredba o kaznovanju tistih, ki izdajajo državne skrivnosti

- kraja, skrivno pridobivanje ali podkupovanje z namenom pridobivanja državnih skrivnosti in posredovanje informacij takega značaja tujim institucijam.

1990 Vladni odlok o prepovedi trgovanja z drogami

- proizvodnja in transport z zakonom prepovedanih drog.

1991 Dopolnilna uredba o kaznovanju tistih, ki nezakonito izkopavajo in plenijo ostanke kulturne zapuščine ali grobnice

- nezakonito izkopavanje in plenjenje ostankov kulturne zapuščine ali grobnic.

1991 Resolucija o strogem kaznovanju tistih, ki ugrabljajo in prodajajo ženske in otroke

- tihotapljenje žensk in otrok,
- ugrabitev žensk in otrok,
- ugrabitev in izsiljevanje.

1991 Resolucija o prepovedi prostitucije in zvodništva

- organiziranje drugih v namene prostitucije,
- siljenje drugih v prostitucijo.

1992 Vladni odlok o kaznovanju tistih, ki ugrabijo letalo

- ugrabitev letala.

1993 Resolucija o kaznovanju tistih, ki proizvajajo in prodajajo ponarejene ali nekvalitetne izdelke

- proizvodnja in prodaja lažnih zdravil,
- proizvodnja in prodaja zdravju škodljivih živil.

1995 Resolucija o kaznovanju tistih, ki ogrožajo finančno stabilnost

- ponarejanje denarja,
- nezakonito zbiranje denarja preko fondov, skladov,
- finančna goljufija,
- goljufija s kreditnimi karticami.

1995 Resolucija o kaznovanju tistih, ki izvršijo kazniva dejanja davčne utaje

- nezakonito izdajanje listin, ki nimajo kritja v pravnih poslih,
- poneverjanje ali prodaja poneverjenih listin, ki nimajo kritja v pravnih poslih.

6.3 Kazenski zakonik LRK iz leta 1997

Zakonik je bil sprejet na 5. zasedanju 8. NLK 14. 3. 1997. Vsebuje 9 kategorij kaznivih dejanj, smrtna kazen je zagrožena za 68 posameznih kaznivih dejanj. V primerjavi s tistim iz leta 1979 je obsežnejši ter vsebinsko bolj dorečen.

Nove določbe kazenskega zakonika se vse manj osredotočajo na politično obarvana kazniva dejanja ter vse bolj na tista, ki so se pod okriljem tržnega gospodarstva začela pojavljati zaradi spremenjenih ekonomskih, družbenih in političnih razmer. Politika odprtosti navzven in gospodarske reforme so pospeševale množico novih aktivnosti, vključno s kriminalnimi. Pojavili so se novi vrednostni sistemi, povezani z individualizmom in materialnimi dobrinami. Te edinstvene okoliščine v obdobju po reformah so ustvarile veliko novih priložnosti kot tudi zmešnjavo. Ker državni nadzorni mehanizmi še niso bili dovolj močno uveljavljeni, so oblasti edino učinkovito metodo družbenega nadzora še vedno videle v uporabi strogih kazni. Smrtna kazen tako tudi z obstoječim kazenskim zakonikom ostaja zakonsko dovoljena oblika kaznovanja, ki se uporablja predvsem v zastraševalne namene (Lu in Miethe 2007, 56).

6.3.1 Kazniva dejanja, za katera je po kazenskem zakoniku LRK iz leta 1997 zagrožena smrtna kazen (The 1997 Criminal Law of the People's Republic of China)

Kazniva dejanja ogrožanja državne varnosti

- kovanje zarot z namenom ogrožanja državne suverenosti, teritorialne integritete ter varnosti LRK,
- napeljevanje k dejanjem, ki bi lahko povzročila razkol države,
- organizacija ali izvedba oboroženega upora ali izgreda,
- organizacija ali izvedba dejanj z namenom spodkopavanja politične moči države,
- vohunjenje,
- kraja, tajno pridobivanje ali nezakonito posredovanje informacij državnega značaja tujim institucijam,
- oskrbovanje sovražnika z orožjem ali drugim vojaškim materialom.

Kazniva dejanja ogrožanja javne varnosti

- požig,
- poškodovanje nasipov ali jezov,
- povzročitev eksplozij,
- namerno širjenje strupov ali virusov nalezljivih bolezni,
- ogrožanje javne varnosti z uporabo nevarnih metod,
- sabotaža prometnih zvez,
- sabotaža objektov prometnega značaja,
- sabotaža električnega omrežja ali elektrarn,
- sabotaža vnetljivih ali eksplozivnih objektov,
- ugrabitev letala,
- nezakonita proizvodnja, trgovina, transport orožja, streliva ali eksplozivnih sredstev,
- nezakonita trgovina ali transport jedrskega orožja,
- kraja orožja, streliva ali eksplozivnih sredstev,
- nasilna prisvojitvev orožja, streliva ali eksplozivnih sredstev.

Kazniva dejanja spodkopavanja reda socialistične tržne ekonomije

- proizvodnja in distribucija lažnih zdravil,
- proizvodnja in distribucija škodljivih živil,
- tihotapljenje orožja in streliva,
- tihotapljenje jedrskega materiala in orožja,
- tihotapljenje ponarejenih valut,
- tihotapljenje kulturnih predmetov,
- tihotapljenje plemenitih kovin,
- uničevanje ali tihotapljenje redkih rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih produktov,
- ponarejanje valut,
- nezakonito zbiranje denarja preko fondov, skladov,
- finančna goljufija, prevara,
- goljufija s kreditnimi pismi,
- goljufija s kreditnimi karticami,

- nezakonito izdajanje listin, ki nimajo kritja v pravnem poslu,
- poneverjanje ali prodaja poneverjenih listin, ki nimajo kritja v pravnem poslu.

Kazniva dejanja kršenja osebnih in demokratičnih pravic državljanov

- naklepni umor,
- posilstvo,
- posilstvo mladoletne osebe,
- ugrabitev,
- nasilna ugrabitev žensk in otrok.

Kazniva dejanja poseganja v lastnino

- rop,
- kraja.

Kazniva dejanja oviranja reda družbenega upravljanja

- poučevanje drugih o kriminalnih metodah in tehnikah,
- organiziranje pobega iz zapora,
- organiziranje ali sodelovanje v oboroženih izgrediv v zaporu,
- nezakonito izkopavanje in plenjenje ostankov kulturne zapuščine ali grobnic,
- nezakonito izkopavanje ali plenjenje fosilov starodavnih ljudi ali fosilov starodavnih vretenčarjev,
- tihotapljenje, trgovanje, transport ali proizvodnja z zakonom prepovedanih drog,
- organiziranje drugih ljudi za sodelovanje v prostituciji,
- siljenje drugih ljudi v prostitucijo.

Kazniva dejanja ogrožanja interesov nacionalne obrambe

- sabotaža orožja, vojaške opreme, telekomunikacij ali instalacij,
- namerna dobava neprimerne orožja ali vojaških instalacij oboroženim silam.

Kazniva dejanja podkupovanja

- korupcija, podkupovanje,
- izsiljevanje.

Kazniva dejanja kršenja vojaških obveznosti

- neupoštevanje vojaških ukazov v času vojne,
- namerna zatajitev vojaških podatkov ali namerno napačno podajanje podatkov,
- neupoštevanje širjenja vojaških ukazov ali namerno napačno podajanje vojaških ukazov,
- predaja sovražniku,
- dezertacija na predvečer vojaškega spopada,
- oviranje poveljujočega oficirja ali vojaka na straži pri opravljanju svojih obveznosti,
- dezertacija v tujo državo,
- nezakonito pridobivanje vojaških skrivnosti,
- nezakonito posredovanje vojaških skrivnosti tujim organom,
- širjenje neresničnih informacij z namenom zavajanja ljudi v času vojne,
- kraja orožja ali vojaškega materiala,
- nezakonita prodaja ali transport vojaškega orožja,
- mučenje ali ubijanje nedolžnih civilistov ali plenjenje njihove lastnine v času vojne.

6.4 Proceduralne zahteve v postopku kazenske obravnave

Pravice obtoženca v postopku kazenske obravnave in proceduralne zahteve so bile prvič natančneje določene šele s sprejetjem zakona leta 1996 (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China). Najvišji pravni organ v državi, ki je ustanovljen na državni ravni ter nadzira pravno delo lokalnih ljudskih sodišč, vojaških sodišč in drugih posebnih sodišč, je Vrhovno ljudsko sodišče. Vsa sodišča delujejo javno, razen tistih, ki bi ogrožala državno varnost in so pod oznako strogo zaupno. V LRK je v veljavi štiristopenjski sistem sodišč: lokalno, vmesno, višje ter vrhovno ljudsko sodišče. Vsi primeri kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen, so ponavadi najprej v postopku na vmesnem sodišču, potem jih revidira višje sodišče,

razsodbo pa končno ratificira Vrhovno sodišče¹². Pomembno vlogo ima tudi javno tožilstvo, državni organ za kazenski pregon storilcev kaznivih dejanj (Yin 2004, 98-102).

Kazenska obravnava poteka na sodišču in je ponavadi odprta za javnost. Postopek vodi zbor sodnikov, ki je sestavljen iz glavnega sodnika in dveh namestnikov. Glavni sodnik nadzoruje in vodi z zakonom predpisan postopek. Proceduralna pravila obsegajo uvodne izjave, predstavitev primera, navzkrižno zasliševanje, debato ter zaključne izjave. Obtoženi se ima pravico zagovarjati, ima tudi pravico do zastopanja (odvetnika ali člana družine). Prav tako ima možnost prebrati svojo izjavo (Lu in Miethe 2007, 57).

Kljub obstoju zakonsko zapisanih določil pa organizacija AI trdi, da nihče, ki ga na Kitajskem obsodijo na smrt, ni deležen poštenega sojenja v skladu z mednarodnimi standardi človekovih pravic. Obsojeni tako nimajo zagotovljenega takojšnjega dostopa do odvetnika, zanje ne velja domneva nedolžnosti, prihaja do vmešavanja politike v pravosodje in pogosto se kot način za doseganje priznanja krivde uporablja mučenje.

6.4.1 Spremembe na področju varstva pravic obtoženca (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China)

1. Brez sodnega procesa ne sme biti izrečena nobena rozsodba. V preteklosti je bila med izvršilnim in sodnim sistemom le majhna razmejitev in obtoženec je bil lahko spoznan za krivega brez sodne obravnave. Ta nova določba predstavlja pomembno izboljšavo na področju varstva pravic obtoženca.
2. Večja formalizacija in legalizacija kazenskega postopka, ki posamezniku zagotavlja pravico do zaslišanja, preden je spoznan za krivega. Za manjša kazniva dejanja, kjer so dejstva jasna in nedvoumna, je predpisan enostaven postopek z namenom povečati sodno učinkovitost.

¹² Čeprav je z zakonom bilo določeno, da mora vsako smrtno obsodbo končno ratificirati Vrhovno sodišče, so to določbo zaradi potreb 'Udari močno' kampanj v zadnjih 20 letih velikokrat preprosto zaobšli. S 1. januarjem 2007 je v veljavo zopet stopila zakonodaja, po kateri vse smrtne obsodbe, ki jih izrečejo sodišča na nižji stopnji, pregleda in potrdi kitajsko Vrhovno sodišče.

3. Pravica obtoženca do obrambnega zagovornika. Pravno zastopanje je obvezno v vseh primerih kaznivih dejanj, za katere je zagrožena smrtna kazen, kar je vsekakor ena izmed najpomembnejših pravnih določb. Če si obtoženec sam ne zagotovi uslug obrambnega zagovornika, mu slednjega iz programa pravne pomoči dodeli država.
4. Spreminjanje vloge sodnika. V preteklosti je sodnik sodeloval v vseh fazah procesa, od kazenske preiskave do vodenja obravnave na sodišču in sprejema rzsodbe. Danes politika nevmešavanja kitajskim sodnikom omogoča, da se osredotočajo na rzsodbo, ne pa na preiskavo. Vse to pripomore k večji sodni učinkovitosti in profesionalizmu ter zmanjšuje morebitno pristranost in korupcijo.
5. Odprava obveznega pripora med preiskavo in omejevanje obsega preiskave s strani javnega tožilstva. S temi določili skušajo omejiti vmešavanje države (policije, tožilstva) ter tako povečati varstvo pravic obtoženca.

6.4.2 Revizija postopka za kazniva dejanja, za katera je zagrožena smrtna kazen

Obstoječi kazenski zakonik določa temeljito revizijo postopka za vsa kazniva dejanja, za katera je zagrožena smrtna kazen. Postopek lahko s prizivom sproži obtoženec sam ali javni tožilec. Zakon predvideva obvezno revizijo postopka za vse smrtne obsodbe, vključno z rzsodbo smrtne kazni z dveletnim odlogom izvršitve. Vse obsodbe smrtne kazni mora končno ratificirati Vrhovno sodišče. Zaradi t.i. 'Udari močno' kampanj so v zadnjih 20 letih to obvezno potrditev smrtne obsodbe s strani Vrhovnega sodišča večkrat enostavno zaobšli.

Obsojeni, njegovi najbližji sorodniki ali njegov pravni zastopnik lahko na izrečeno in s strani Vrhovnega sodišča ratificirano smrtno obsodbo vložijo peticijo za oporekanje rzsodbi. V primeru, da sodišče ugotovi obstoj katere izmed naslednjih okoliščin, mora priti do ponovnega sojenja: (1) pojav novih dokazov, (2) rzsodba je bila izrečena na podlagi nezanesljivih ali nezadostnih dokazov, (3) napačna interpretacija zakona, (4) sodniška korupcija.

V tem primeru sodišče sestavi nov 3-članski zbor sodnikov, ki vodijo novo sojenje. Postopek mora biti zaključen v roku treh mesecev, v izjemnih okoliščinah lahko traja največ 6 mesecev. Opisani postopek ni del običajne sodne procedure, zato tudi ne odloži izvršitev sklepov sodišča, ki so že postali pravnomočni. Izjema so primeri, v katerih je bila izrečena smrtna kazen. V primeru odkritja kake izmed naslednjih okoliščin pri izreku smrtne obsodbe bo Vrhovno sodišče odložilo usmrnitev in primer ponovno pregledalo: (1) zmotna rabsodba, (2) razkritje pomembnih dejstev, (3) obsojenec se je z delom pokoril za storjeni zločin, (4) obsojenka je noseča.

Za oporekanje smrtni rabsodbi so obsojencu na voljo tudi dodatna administrativna sredstva. Ta sistem administrativnega posredovanja v sodnih zadevah izvira iz globoko vkoreninjenega nezaupanja v zakon znotraj kitajske kulture. V preteklosti so se državljani zaradi skrbi pred protekcijomom in korupcijo lokalnih uradnikov pogosto zatekali k višjim oblastem. Danes je v vsaki mestni občini in provinci ustanovljen Urad za pisma in klice (*xin fang* 信访¹³), ki služi kot primaren izhod državljanom za protestiranje proti neprimernemu vedenju javnih uradnikov ter zanemarjanju njihovih dolžnosti. V primeru rabsodbe smrtne kazni, lahko državljani uporabijo *xin fang* za protestiranje proti krivični rabsodbi, ki je bila posledica sodniške korupcije.

6.4.3 Proces izvršitve smrtne obsodbe

Zakon prav tako določa natančna pravila glede same izvršitve smrtne obsodbe. Ko kazen smrtne obsodbe postane tudi pravnomočno veljavna, predsednik Vrhovnega sodišča izda in podpiše ukaz za izvršitev smrtne kazni. Po prejemu tega ukaza sodišče nižje stopnje smrtno obsodbo izvrši v roku 7 dni. Hkrati sodišče obvesti javno tožilstvo iste stopnje, da nadzira proces usmrnitve. V LRK sta kot edini zakonsko določeni obliki eksekucije na voljo usmrnitev s streljanjem ali injekcijo. Pred samo eksekucijo preverijo identiteto obtoženega ter zabeležijo njegove zadnje misli. Ratificirana smrtna obsodba je javno objavljena, sama usmrnitev pa ni javna. Po eksekuciji sodni zapisnikar, ki je prisoten na licu mesta, naredi zapisnik usmrnitve, poročilo predloži Vrhovnemu sodišču

¹³ *Xin fang* 信访: okrajšano od *Renmin lai xin lai fang* 人民来信来访 (Urad za pisma in klice).

ter obvesti družino usmrčenega. Tiste, ki so obsojeni na smrtno kazen z dveletnim odlogom usmrčitve, izročijo v zapor, kjer morajo služiti kazen.

7 ZNAČILNOSTI SMRTNE KAZNI V LRK

7.1 Oblike kazni, določene s kazenskim zakonikom LRK iz leta 1997

Kazenski zakonik LRK predvideva 5 tipov kazni (*zhuxing* 主刑): javni nadzor, pripor, zaporno kazen, dosmrtno zaporno kazen ter smrtno kazen. Nadalje vsebuje še 3 vrste dodatnih kazni, ki jih lahko odredi neodvisno od glavne kazni in sicer: globe, odvzem političnih pravic ter zaplembo lastnine. Kapitalni prestopki so podvrženi več kot samo eni izmed naštetih možnih kazni, saj je obvezna smrtna kazen predpisana za majhno število kaznivih dejanj. Kapitalni prestopki so ponavadi kaznovani s smrtno kaznijo le v primeru, da so okoliščine kaznivega dejanja izjemno hude (The 1997 Criminal Law of the People's Republic of China).

Javni nadzor (*guanzhi* 管制). Običajno je odrejen za manjše prekrške, obtoženi navadno nadaljuje z delom ter za to prejema plačo. Javni nadzor ponavadi traja od 3 mesecev do 2 let. V času kazni je obtoženi pod nadzorom javno-varnostnega organa in se je dolžan javljati ob dogovorjenih dnevih. Za enak čas je obtoženemu odrejena še dodatna kazen odvzema političnih pravic.

Pripor (*juyi* 拘役). Traja od 1 do 6 mesecev.

Zaporna kazen. Traja od 6 mesecev do 15 let. V primeru, ko je smrtna kazen znižana na zaporno kazen ter v primeru, ko je izrečena kazen združena za več kaznivih dejanj, traja zaporna kazen do 20 let.

Dosmrtna zaporna kazen.

Smrtna kazen (*sixing* 死刑). Po veljavnem kazenskem zakoniku LRK se smrtna kazen izreče le v primeru posebno hudega kaznivega dejanja. Če se obtoženemu izreče smrtna kazen in takojšnja usmrtitev ni nujno potrebna¹⁴, potem se izreče smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni, kar je posebnost kitajskega prava. Če se v tem času

¹⁴ Zakon okoliščin, pod katerimi 'takojšnja usmrtitev ni nujno potrebna', ne določa natančneje.

izkaže, da obtoženi svoja dejanja obžaluje in se je z delom 'oddolžil' za storjeni zločin, se mu lahko kazen zniža na zaporno kazen od 15 do 20 let. V obratnem primeru se po izteku dveh let smrtna kazen izvrši. Smrtno kazen izvršijo bodisi s streljanjem bodisi z injekcijo. Osebe mlajše od 18 let so zaradi svojega edinstvenega intelektualnega, mentalnega in psihološkega razvoja izvzete pred obsodbo smrtne kazni. V primeru posebno hudega kaznivega dejanja so na smrtno kazen lahko obsojene tudi osebe, stare med 16 in 18 let. Po 49. členu kazenskega zakonika LRK prav tako na smrtno kazen ne morejo biti obsojene ženske, ki so v času sodne odredbe noseče.

43. člen kazenskega zakonika iz leta 1979 je določal, da se smrtna kazen odredi tistim zločincem, ki *"so zagrešili najbolj strašne zločine z najbolj zlim namenom"* (zuida eji 罪大恶极). 48. člen kazenskega zakonika iz leta 1997 pa je to določilo rahlo spremenil, po njem se smrtna kazen odredi tistemu obtoženemu, ki je storil *"najbolj resen zločin"* (zuixing jiqi yanzhong 罪行极其严重).

Globe. Ni zgornje omejitve višine glob.

Odvzem političnih pravic. Gre za odvzem volilne pravice, svobode govora in tiska, protestiranja, pravice do zavzema položaja v državnih organih ter pravice do zasedbe vodilnih mest v državnih podjetjih. V primeru, da je obtoženi obsojen na dosmrtno zaporno kazen ali mu je izrečena smrtna kazen, sledi dokončen odvzem političnih pravic.

Zaplemba lastnine. V primeru, da žrtev kaznivega dejanja utрпи finančno izgubo ali materialno škodo kot rezultat kaznivega dejanja, mora obsojeni poleg odrejene kazni žrtvi plačati tudi odškodnino.

Tujcem, ki zagrešijo kaznivo dejanje, se lahko odredi izgon iz države (The 1997 Criminal Law of the People's Republic of China).

7.2 Razpon možnih kazni za nekaj izbranih kapitalnih zločinov (The 1997 Criminal Law of the People's Republic of China)

Za naklepni umor je predpisana kazen najmanj 10 let zapora, lahko tudi dosmrtna zaporna kazen, v primeru posebno hudih okoliščin pa smrtna kazen.

Za posilstvo je predpisana kazen od 3 do 10 let zapora. V primeru posebno hudih okoliščin (spolni odnos z deklico mlajšo od 14 let, posilstvo ženske ali mladoletne deklice na posebno gnusen način, posilstvo večih žensk ali mladoletnih deklic, posilstvo ženske na javnem prostoru, posilstvo ženske po vrsti z drugim moškim/moški, povzročitev hude telesne poškodbe ali smrti tekom posilstva) je za posilstvo določena kazen najmanj 10 let, lahko tudi dosmrtna zaporna kazen ali smrtna kazen.

Za ugrabitev ženske je predpisana zaporna kazen od 5 do 10 let z dodatno kaznijo globe. V primeru posebno hudih okoliščin kaznivega dejanja je predpisana zaporna kazen najmanj 10 let, lahko tudi dosmrtna zaporna kazen ali smrtna kazen. Oteževalne okoliščine pri tem kaznivem dejanju so: (1) obtoženi je vodja organizacije, ki se ukvarja z ugrabitvijo in prodajo žensk, (2) ugrabitev in prodaja več kot treh žensk, (3) posilstvo ugrabljenih žensk, (4) napeljevanje ali siljenje ugrabljenih žensk k prostituciji ali prodaja ugrabljenih žensk drugim osebam, ki bi jo silil k prostituciji, (5) ugrabitev ženske z uporabo nasilja, groženj ali anestetičnih drog z namenom prodaje ženske, (6) povzročitev hudih telesnih poškodb, smrti ali drugih resnih posledic ugrabljeni ženski, (7) prodaja ženske izven meja LRK.

Za kazniva dejanja siljenja žensk v prostitucijo je predpisana zaporna kazen od 5 do 10 let, za kazniva dejanja napeljevanja k prostituciji ali nudenja zavetja osebam, ki se ukvarjajo s prostitucijo ali za osebe, ki druge ljudi spoznavajo s prakso prostitucije, je predpisana zaporna kazen manj kot 5 let. V primeru resnih okoliščin kaznivega dejanja se lahko izreče zaporna kazen 10 let, dosmrtna zaporna kazen ali smrtna kazen. Te oteževalne okoliščine so: (1) organiziranje ljudi za sodelovanje v prostituciji, (2) siljenje mladoletne deklice, mlajše od 14 let, k prostituciji, (3) siljenje več kot ene osebe k

prostituciji ali ponavljajoče siljenje osebe k prostituciji, (4) siljenje osebe k prostituciji po storjenem kaznivem dejanju posilstva, (5) povzročitev hudih telesnih poškodb, smrti ali drugih resnih posledic osebi, ki je bila prisiljena v prostitucijo.

Za kazniva dejanja proizvodnje, transporta, tihotapljenja ali trgovanja z drogami je predpisana zaporna kazen najmanj 15 let, lahko tudi dosmrtna zaporna kazen ali smrtna kazen. Če gre za manjše količine drog, je predpisana naslednja kazen:

- (a) več kot 200 in manj kot 1000 gramov opija ali več kot 10 in manj kot 50 gramov heroina ~ zaporna kazen več kot 7 let in globa,
- (b) manj kot 200 gramov opija ali manj kot 10 gramov heroina ~ zaporna kazen od 3 do 7 let in globa.

Za kazniva dejanja korupcije:

- (a) Kjer vrednost posamezne podkupnine ne presega 5000 yuanov, se izreče administrativna sankcija, v primeru posebno hudih okoliščin pa zaporna kazen do 2 let.
- (b) Kjer je vrednost posamezne podkupnine med 5000 in 50 000 yuani, se izreče zaporna kazen od 1 do 7 let, v primeru posebno hudih okoliščin od 7 do 10 let. Če je uradnik prejel podkupnino v vrednosti med 5000 in 10 000 yuani, se pokesal za storjeno kaznivo dejanje in povrnil nezakonito pridobljen denar ali lastnino, se mu ponavadi izreče samo administrativna sankcija.
- (c) Kjer je vrednost posamezne podkupnine med 50 000 in 100 000 yuani, se izreče zaporna kazen do 5 let ter zaplemba premoženja, v primeru posebno hudih okoliščin pa se izreče kazen dosmrtnega zapora ter zaplemba premoženja.
- (d) Kjer vrednost podkupnine presega 100 000 yuanov, se izreče zaporna kazen do 10 let, lahko tudi dosmrtna zaporna kazen in zaplemba premoženja, v primeru izredno resnih okoliščin se izreče smrtna kazen ter zaplemba premoženja.

7.3 Izvzeta populacija

V skladu s konfucijanskimi načeli in globalnimi trendi kazenski zakonik LRK pred obsodbo smrtne kazni ščiti določene skupine posameznikov in sicer mladoletne osebe ter nosečnice.

Mladoletne osebe so pred obsodbo smrtne kazni izvzete zaradi njihovega edinstvenega intelektualnega, mentalnega ter psihološkega razvoja. V kazenskem zakoniku iz leta 1979 je bilo določeno, da so lahko le osebe starejše od 18 let prejele smrtno kazen, v primeru posebno resnih okoliščin kaznivega dejanja pa so lahko osebe med 16 in 18 letom starosti prejele obsodbo smrtne kazni z dveletnim odlogom izvršitve. Kazenski zakonik LRK se ravna po mednarodnih standardih in za morebitno obsodbo smrtne kazni določa starostno omejitev najmanj 18 let.

Prav tako so pred smrtno kaznijo izvzete ženske, ki so v času sodne odredbe noseče.

Kazenski zakonik jemlje v ozir tudi druge značilnosti obsojenca, kot so na primer morebitne telesne in duševne omejitve. Pri določanju kazni se slednje smatrajo kot olajševalne okoliščine.

7.4 Pomen obsojenčevega vedenja in priznanja storjenega zločina

Pri določanju kazni za storjeno kaznivo dejanje ima na Kitajskem že od nekdaj pomembno vlogo vedenje obtoženca. Priznanje zločina je bilo kot olajševalna okoliščina prvič spoznano že v kazenskem zakoniku dinastije Qin (Lu in Miethe 2007, 65). Po ustanovitvi LRK je *Statut o kaznovanju korupcije* iz leta 1952 določil, da bodo z obtoženci ravnali prizanesljivo, če bodo le-ti svoj zločin priznali, preden ga pristojne oblasti odkrijejo, in če bo njihovo priznanje popolnoma iskreno ter resnično. Podobno sta oba kasnejša kodificirana kazenska zakonika LRK iz let 1979 in 1997 predvidevala možno milejšo kazen za obtožence, ki storjeno kaznivo dejanje prostovoljno priznajo. Po 63. členu kazenskega zakonika LRK iz leta 1979 in 67. členu kazenskega zakonika LRK iz leta 1997 je definicija prostovoljnega priznanja, "*ko prestopnik svoj zločin prostovoljno prizna, še preden ga pristojne oblasti odkrijejo*" (The 1979 Criminal Law

of the People's Republic of China, The 1997 Criminal Law of the People's Republic of China).

Na Kitajskem se od obtoženca pričakuje, da bo iskreno odgovarjal na vprašanja, ki mu jih zastavijo oblasti kazenskopravnega pregona. Po 93. členu kazenskega zakonika sicer ne morejo biti prisiljeni v priznanje krivde, čeprav temu po podatkih organizacije AI ni tako – pogosto se namreč kot način za doseganje priznanja krivde uporablja mučenje. Zaradi edinstvenih značilnosti kitajskega pravnega sistema (presumpcija krivde, vmešavanje politike v pravosodje, ogromna moč državnih organov) je obtoženi vseskozi v podrejenem položaju. Ponižnost, pokornost, sodelovanje in priznanje krivde pa je morebiti 'nagrajeno' z milejšo kaznijo.

7.5 Pravno zastopanje

V sodobni Kitajski se je institut pravnega zastopanja dramatično izboljšal. Proceduralni kazenski zakonik iz leta 1996 (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China) je obrambnemu odvetniku omogočil neprecedenčen dostop in pooblastila v različnih fazah kazenskopravnega pregona. Najbolj pomembna sprememba je zahteva po obveznem pravnem zastopanju obtoženca v vseh primerih, za katere je zagrožena smrtna kazen. Prav tako zakon določa, da v primeru, da si obtoženi sam ne zagotovi uslug obrambnega odvetnika, mu slednjega dodeli država iz programa pravne pomoči.

Organizacija AI pa izboljšanim zakonskim določilom navkljub trdi, da *"nihče, ki ga na Kitajskem obsodijo na smrt, ni deležen poštenega sojenja v skladu z mednarodnimi standardi človekovih pravic. Obsojeni tako nimajo zagotovljenega takojšnjega dostopa do odvetnika, zanje ne velja domneva nedolžnosti, prihaja do vmešavanja politike v pravosodje in pogosto se kot način za doseganje priznanja krivde uporablja mučenje."* (dostopno na <http://www.amnesty.si/sl/node/1293>, 29. 1. 2009).

7.6 Smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni

Smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve kazni (*sihuan* 死缓¹⁵) je edinstvena značilnost kitajskega kazenskega prava. Najzgodnejše oblike obsodbe na smrtno kazen z odlogom izvršitve kazni najdemo v obdobju dinastije Han. Obsojenci so se lahko z delom pokorili za storjen zločin in tako ostali pri življenju. Takšno prakso kaznovanja so izvajali tudi v kasnejših dinastijah. Takoj po ustanovitvi LRK so oblasti institucionalizirale smrtno kazen z dveletnim odlogom izvršitve, predvsem z namenom obračunavanja s kontrarevolucionarji. Kasneje¹⁶ je bil ta institut razširjen na prestopke, kot so oborožen rop, ugrabitev in korupcija. V tem zgodnjem obdobju obstoja LRK so obsojence ponavadi pošiljali v delovna taborišča, kjer so bili podvrženi tako imenovani delovni prevzgoji. Po preteku dveh let so v primeru, da so se obsojeni pokesali za svoj zločin, oblasti smrtno kazen znižale na dosmrtni zapor; če so se obsojeni z delom pokorili in 'oddolžili' za storjeno kaznivo dejanje, je bila smrtna kazen lahko znižana tudi na zaporno kazen od 15 do 20 let. V nasprotnem primeru so smrtno kazen izvršili.

Obstoječi kazenski zakonik določa, da se takšna kazen lahko naloži prestopniku, ki *"bi moral biti obsojen na smrt, vendar takojšnja usmrtitev ni nujna"*. Kot že omenjeno, zakon ne določa natančnih okoliščin, pod katerimi 'takojšnja usmrtitev ni nujno potrebna'. K izreku take kazni lahko pripomorejo naslednji dejavniki: (1) obsojeni se je prostovoljno predal oblastem in se z delom 'oddolžil' za storjeno kaznivo dejanje, (2) obsojeni je bil član organiziranega kriminalnega združenja, vendar ni bil njegov vodja, (3) delno krivdo za zločin gre pripisati žrtvi sami, (4) obsojeni lahko služi kot 'živi dokaz', (5) obsojeni ima veze v tujini (Lu in Miethe 2007, 65).

V času dveletnega odloga izvršitve smrtne kazni se mora obsojenec z delom pokoriti in 'oddolžiti' za svoj zločin. V tem primeru se smrtna kazen zniža na dosmrtno zaporno kazen, v nasprotnem primeru pa se izvrši. Smrtna kazen z dveletnim odlogom izvršitve se po obstoječi zakonodaji lahko izreče vsem, ki so starejši od 16 let, v preteklosti pa se

¹⁵ Okrajšano od *Panchu sixing, huanqi er nian zhixing* 判处死刑, 缓期二年执行.

¹⁶ V 1960-ih letih.

je najpogosteje izrekala političnim nasprotnikom. Eden nabolj znanih primerov izreka te obsodbe je obsodba vdovi Mao Zedonga, Jiang Qing 江青¹⁷.

7.7 Razširjenost smrtnih obsodb in usmrtitev v LRK

Ena izmed večjih ovir pri raziskovanju smrtne kazni v LRK je pomanjkanje sistematičnih podatkov, saj niti kitajski niti tuji viri ne navajajo točnih števil letno izrečenih smrtnih obsodb in izvršenih usmrtitev, kaj šele podrobnih informacij o samem poteku posameznih kazenskih primerov¹⁸. Te informacije so na Kitajskem državna skrivnost, zato je torej natančne številke nemogoče navesti. Kitajske oblasti sicer trdijo, da so s ponovno uvedbo obvezne potrditve vsake smrtne obsodbe s strani Vrhovnega sodišča zmanjšali število usmrtitev, vendar je njihove trditve zaradi tajnosti nacionalnih statističnih podatkov nemogoče preveriti. Kitajski profesor prava na Univerzi v Pekingu Wang Shizhou pravi, da *"...je ta številka enostavno previsoka, zato bi lahko nacionalna statistika o smrtni kazni ogrozila državno varnost in državne interese..."* (Wang 2007, 42).

V diplomski nalogi podatke o številu smrtnih obsodb in usmrtitev zato povzemam po sekundarnih virih, predvsem iz letnih poročil organizacije AI, ki te številke pridobi na podlagi poročil tujih in kitajskih medijev. AI je omejena samo na tiste obsodbe, ki so bile objavljene v medijih. Navkljub vsem tem omejitvam pa statistika AI vseeno podaja najbolj izčrpne podatke o praksi obsodbe na smrt in usmrtitev v LRK (dostopno v različnih poročilih na <http://www.amnesty.org>). Podatke o smrtni kazni lahko dopolnimo z bolj ažurnimi informacijami, ki jih zaradi vse hitrejšega razvoja in dostopa do interneta, najdemo tako na kitajskih kot tudi tujih spletnih straneh¹⁹.

¹⁷ Jiang Qing je bila obsojena na smrt z dveletnim odlogom izvršitve kazni januarja 1981. Čeprav je vsak mesec zavrnila, da napiše samokritiko in se pokori za svoja dejanja, je bila po dveh letih pomiloščena (Janković 1985, 77).

¹⁸ Edini sistematični uradni kitajski podatki o smrtnih obsodbah in usmrtitvah so zbrani v *Pravnem zborniku LRK*. Slednji je letna uradna publikacija Kitajskega društva za pravne študije. Prvič je izšel leta 1987, zadnja izdaja pa leta 2004. Podaja izčrpne podatke o zakonodaji, izvajanju zakonov, širjenju pravnega znanja itn. Njihove podatke v svoja poročila vključuje tudi organizacija AI.

¹⁹ Spletne strani *New China News Agency, CCTV, China Daily, Legal Daily, People's Daily* in spletne strani kitajskih sodišč.

Danes je v 63-ih državah smrtna kazen zakonita oblika kazni in jo izvajajo. Čeprav je torej veliko držav na svetu obdržalo institut smrtne kazni, je za večino usmrtitev po navedbah AI odgovorna le peščica držav. Tako je bilo po podatkih AI leta 2004 kar 97% vseh znanih usmrtitev izvršenih v LRK, Iranu, Vietnamu in ZDA; leta 2001 je skupno število usmrtitev v LRK, Iranu, Savdski Arabiji in ZDA ocenjeno na 90% vseh usmrtitev širom sveta. Podobne številke in države se navajajo tudi za druga leta. Podrobnejša preiskava nakazuje, da je, kar se tiče števila usmrtitev, LRK daleč vodilna država. Tako naj bi po podatkih AI za leto 2004 bila odgovorna za kar 90% vseh usmrtitev na svetu. 'Prevlada' LRK kot nesporne svetovne voditeljice v nalaganju smrtnih obsodb in izvršenih usmrtitev zasledimo tudi v ostalih letih (glej tabelo 7.2).

Tabela 7.2: Število znanih usmrtitev v LRK za izbrana leta

<i>Leto</i>	<i>Število usmrtitev</i>
2007	470
2006	1010
2005	1770
2004	3 400
2003	726
2002	1 921
2001	2 468
2000	Manj kot 1000
1999	1 077
1998	1 067
1997	1 876
1996	6 100
1995	2 190
1994	1 791

Vir podatkov: Amnesty International 2008

Po prikazanih podatkih je torej število usmrtitev med letoma 1994 in 2007 nihalo v razponu med približno 1000 in 6000 usmrtitev letno. Še posebej bode v oči podatek za leto 1996, ko je bilo izvršenih kar 6100 usmrtitev. AI meni, da bi tako visoka številka lahko bila posledica 'Udari močno' kampanje, katerih tarča so bile določene skupine ljudi in/ali določena kazniva dejanja, ki so ogrožale družbeno stabilnost.

Obstoječi kazenski zakonik LRK je sestavljen iz 9 kategorij kaznivih dejanj s skupno 68 posameznimi prekrški, za katere je zagrožena smrtna kazen. Če in do kakšne stopnje se te prekrške dejansko kaznuje s smrtjo, je pomembno vprašanje, ki lahko razkrije bodisi simbolično bodisi funkcijsko naravo kazenskega zakonika v določenem družbenopolitičnem kontekstu. Zakon je predvsem simbolične narave, če se smrtna kazen redko izreka za kapitalna kazniva dejanja, nasprotno pa ima v primeru, da se smrtna kazen izreka relativno pogosto, funkcijo generalne prevencije in zastraševanja širše javnosti.

V LRK se smrtna obsodba pogosto izreka za naslednjih 6 kategorij kaznivih dejanj: kazniva dejanja ogrožanja javne varnosti, kazniva dejanja spodkopavanja reda socialistične tržne ekonomije, kazniva dejanja kršenja osebnih in demokratičnih pravic državljanov, kazniva dejanja poseganja v lastnino, kazniva dejanja oviranja reda družbenega upravljanja ter kazniva dejanja podkupovanja. Za kazniva dejanja ogrožanja državne varnosti, ogrožanja interesov nacionalne obrambe in kršenja vojaških obveznosti je smrtna kazen redkeje izrečena, kar je v popolnem nasprotju z razmerami, ki so na Kitajskem vladale v obdobju pred ekonomskimi reformami, ko so s smrtno kaznijo zatirali predvsem politične nasprotnike²⁰. Obstoječe razmere odsevajo državno politiko nadzora nad kriminalom, ki v sodobnem kontekstu poudarja predvsem vzdrževanje ekonomskega in družbenega reda in ne več toliko zatiranje politične opozicije.

²⁰ Obstoječe razmere lahko nakazujejo, da (1) za ta kazniva dejanja v obdobju po reformah ni bila izrečena smrtna kazen, (2) je bila smrtna kazen za ta kazniva dejanja zelo redko izrečena in si zato ni zaslužila posebne pozornosti, (3) je bila smrtna kazen za ta kazniva dejanja prav tako pogosto izrečena kot za ostala kazniva dejanja, vendar iz razlogov politične občutljivosti o njih niso poročali (Lu in Miethe 2007, 85).

8 PROCES OBSODBE NA SMRT IN USMRTITVE

8.1 Sodni postopek

V obstoječem sistemu kitajskega kazenskega prava primere kaznivih dejanj obravnavajo odvisno od resnosti storjenega zločina, jasnosti dejstev ter zadostnosti dokazov. V primeru lažjih kaznivih dejanj, ki vključujejo nedvoumna dejstva in dokaze, gre sodni postopek skozi tako imenovano poenostavljeno proceduro. Kadar pa lahko kaznivo dejanje rezultira v več kot triletni zaporni kazni, dejstva niso jasna ali pa obstajajo pomanjkljivi dokazi, mora iti primer skozi celoten sodni postopek, kakršnega določa zakon iz leta 1996 (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China). Slednji vključuje prvostopenjsko sodno obravnavo, ki jo vodijo predsedujoči sodnik in dva pomožna sodnika. Sojenje mora potekati v skladu z zakonskimi določili iz leta 1996, vključuje pa predstavitev primera s strani tožilca, glasno branje obtožnice, zasliševanje obtoženega, predstavitev fizičnih dokazov, predstavitev mnenj ter ugovorov k slednjim, končno izjavo obtoženega, razsojanje ter javno objavo sodbe. Na vse razsodbe, ki jih izreče prvostopenjsko sodišče, se lahko pritoži bodisi obsojeni bodisi javni tožilec v roku 10 dni. Ko se sproži pritožbeni postopek, prizivno sodišče ponovno pregleda dokumente in izpraša vse vpletene stranke, da določi dejstva in zakone, po katerih se je pri razsojanju ravnalo prvostopenjsko sodišče. Drugostopenjsko sodišče je pooblaščen, da sodni postopek zaključi v roku meseca in pol, razen v primeru obstoja izrednih okoliščin, kjer se dolžina postopka lahko podaljša. Možni izidi pritožbe so: (1) zavrnitev pritožbe ter ohranitev prvotne sodbe, (2) sprememba prvotne sodbe, (3) vrnitev primera prvostopenjskemu sodišču v ponovno obravnavo. Sojenje, ki ga izvede prizivno sodišče, je v obstoječem sistemu kitajskega kazenskega prava hkrati tudi končno, razen v primerih, kjer se lahko izreče smrtna kazen (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China).

Kaznivo dejanje, za katerega je zagrožena smrtna kazen, gre skozi isti postopek kot druga težka kazniva dejanja (do konca drugostopenjske sodbe). Za vse primere smrtne obsodbe je potrebna še končna presoja in potrditev kazni s strani Vrhovnega sodišča. Zakon iz leta 1996 zahteva obvezno končno presojo in potrditev smrtne obsodbe s strani Vrhovnega sodišča samo za nekatere kapitalne prestopke. V nekaterih primerih kaznivih

dejanj (naklepni umor, posilstvo, oborožen rop, povzročitev eksplozije, požig) so pooblastila za končno potrditev smrtne obsodbe podeljena višjim sodiščem posameznih provinc, avtonomnih mestnih občin ali avtonomnih pokrajin. Vrhovno sodišče lahko ohrani sodbo nižjega sodišča, spremeni sodbo ali pa primer vrne v ponovno obravnavo nižjemu sodišču. V izrednih okoliščinah lahko Vrhovno sodišče samo izvede ponovno obravnavo.

Za primere kaznivih dejanj, za katere ni zagrožena smrtna kazen, ni potrebna presoja in potrditev kazni s strani Vrhovnega sodišča. Prav tako obsodba smrtne kazni z dveletnim odlogom izvršitve ne zahteva končne potrditve s strani Vrhovnega sodišča. V skladu z zakonom mora biti obsojenec usmrčen v roku 7 dni od končne potrditve smrtne obsodbe (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China).

Postopek na sodišču je na Kitajskem le eno izmed mnogih zaslišanj v procesu kazenskopravnega pregona. Odločanje o končni razsodbi temelji primarno na dokumentih²¹, ki jih vnaprej pripravijo javno tožilstvo, policija in obrambni zagovornik. Ta poročila imajo večjo težo kot pa dokazi, ki jih predstavijo, preučijo in priznajo na sodišču. Izid sojenja je tako ponavadi odločen že pred začetkom sojenja. Postopek na sodišču je kratek, rutinski in lahko napovedljiv. Priložnosti za dramatične trenutke je na kitajskih sodiščih malo, saj po zakonu pričam ni potrebno osebno nastopiti na sodišču. Sodna obravnava tako služi bolj pregledu in potrditvi aktivnosti policije in tožilstva kot pa dejanskemu razsojanju. Po tem, ko obtoženi na sodišču prebere svojo končno izjavo, mu tožilec ponavadi naredi moralno pridigo in tako apelira na njegovo vest. Do mogoče najbolj dramatičnega trenutka na kitajskem sodišču pride, ko obtoženi prekliče svojo prvotno izjavo in trdi, da so ga z mučenjem prisilili v priznanje zločina. Kitajsko sodstvo je za take primere vpeljalo ustaljeno proceduro. V večini primerov sodnik odloči, da *"ne obstajajo jasni dokazi, ki bi kazali na obstoj obtoženčevih trditev o mučenju"* ali *"obtoženčevo priznanje je podkrepljeno z drugimi dokazi in se zato lahko uporabi kot dokazno gradivo v tej razsodbi"*, v nekaterih primerih sodišče navede, da *"domnevne navedbe o zlorabi policijskih pooblastil niso prepričljive"* (Lu in Miethe 2007, 97).

²¹ Poročila policijskih zaslišanj, ki so podpisana s strani obtoženca, izjave prič, forenzični dokazi.

8.2 Izrekanje obsodb na javnih shodih

Javni 'obsodbeni' shodi (*xuanpan dahui* 宣判大会) so še ena posebnost instituta smrtne kazni na Kitajskem. O sami razsodbi kazenske zadeve je sicer že odločeno na sodišču, na shodih samo javno razglasijo izrečene zaporne kazni in smrtne obsodbe. Javni shodi sodnim organom omogočajo širjenje zakona oziroma prava, javnosti pa izražanje svojega ogorčenja nad obsojenci in kaznivimi dejanji, ki so jih slednji zagrešili. Obsojenca torej javno sramotijo in ponižujejo, kar seveda služi kot učinkovit način svarjenja širše javnosti ter krepi idejo o vladavini zakona ter politično avtoriteto obstoječe oblasti. Namen shodov je torej krepiti kolektivne vrednote z demonstriranjem zla v določenem obnašanju ter tako svariti druge pred morebitno zagrešitvijo podobnih kaznivih dejanj. Lahko se skličejo za posameznika, pogosteje pa za skupino, ponavadi tistih, ki so obsojeni hujših kaznivih dejanj, ki privlačijo pozornost javnosti. Ti shodi so še posebej pogosti tekom tako imenovanih 'Udari močno' kampanj²².

Kitajska sodišča shode često uporabljajo kot zakonit ritual javne naznanitve pomembnih rozsodb, ki vključujejo prevladujoča kazniva dejanja določenega obdobja. Ponavadi se odvijajo na stadionu ali v avditoriju, prisotnih pa je na tisoče ljudi.

Obsojene na smrt vklenjene in v spremstvu policije privedejo na 'oder'. Okoli vratu imajo obešene ploščice, na katerih so zapisana njihova imena ter storjeno kaznivo dejanje. Stati morajo pred skupino pravnih in političnih funkcionarjev, ki imajo govore, nakar sledi javna objava rozsodb ter javno paradiranje obsojenih pred množico ljudi. Po končanem shodu obsojene ponavadi odpeljejo in takoj usmrtijo, vendar na za to posebej določenih krajih, ki so zaprti za javnost. Tiste, ki jim je bila izrečena zaporna kazen, pospremiijo nazaj v zapor (Lu in Miethe 2007, 97-98).

'Obsodbeni' shodi torej služijo kot forum za javno sramotenje in poniževanje obsojenih na smrt, hkrati pa imajo funkcijo generalne prevecije, saj zastrašujejo množice in jih na ta način svarijo pred morebitno zagrešitvijo podobnih kriminalnih dejanj.

²² Glej poglavje 8.4 Izjemne prakse - 'Udari močno' kampanje.

Slika 8.2: Obsojeni na smrt v spremstvu policije

Slika 8.3: Javno paradiranje obsojenih na smrt pred množico ljudi

Vir slik: http://www.boxun.com/hero/picshock/5_1.shtml (17.2.2009)

8.3 Proces usmrčitve

Proceduralni kazenski zakonik iz leta 1996 v svojem 211. členu navaja: "*Po prejemu ukaza o izvršitvi smrtne kazni s strani Vrhovnega sodišča mora sodišče nižje stopnje v roku 7 dni izvršiti usmrčitev.*" Od leta 1996 sta na Kitajskem edini zakoniti obliki usmrčitve streljanje in smrtonosna intravenozna injekcija. Novi zakon ne dovoljuje javnih usmrčitev (The 1996 Criminal Procedure Law of the People's Republic of China). Ko obsodba smrtne kazni postane tudi pravnomočno veljavna, obsojenca ponavadi usmrčijo v nekaj dneh. Nekateri izmed obsojencev pa v 'celicah smrti'²³ preživijo dlje časa, tam čakajo na javne shode, po koncu katerih jih usmrčijo v skupini (Lu in Miethe 2007, 113). Po določilih novega zakona je obsojenemu pred usmrčitvijo dovoljeno zadnje srečanje z družino.

Na jutro usmrčitve v celico obsojenca na smrt pridejo sodni funkcionarji v spremstvu policije in še enkrat preberejo sodno odločbo. Obsojeni ima priložnost povedati nekaj svojih zadnjih misli, ima pravico do zajtrka, nekateri, kot že omenjeno, se še zadnjič srečajo s člani družine.

Usmrčitev s streljanjem je standardna metoda usmrčitve od obstoja LRK dalje. V preteklosti so jo izvrševale specialne policijske enote, danes pa posebne enote sodnih organov, ki morajo v ta namen opraviti usposabljanje. Nekatera sodna okrožja imajo svoja lastna zemljišča za usmrčitev, mnoga druga okrožja, zlasti tista na podeželju, pa morajo vsakič znova najti primeren kraj. Obsojence na te kraje pripeljejo vklenjene, v oboroženem spremstvu in v neoznačenem sodnem vozilu. Obsojenci morajo poklekniti na tla, z rokami zvezanimi na hrbtu. Po končni potrditvi identitete jih usmrčijo iz neposredne bližine s strelom v tilnik iz visokokalibrske puške (Lu in Miethe 2007, 114-115).

Usmrčitev s smrtonosno intravenozno injekcijo je postala zakonsko dovoljena metoda usmrčitve šele leta 1997. Prvič so jo uporabili v mestu Kunming, provinca Yunnan. Med sodno srenjo je iz očitnih razlogov humanosti in praktičnosti hitro pridobila naklonjenost. Pozdravljena je bila kot znanstven in civiliziran napredek, nekateri so celo

²³ Izraz 'celice smrti' se nanaša na fizični prostor, v katerem obsojeni na smrt čakajo na usmrčitev.

mnenja, da počasi tlakuje pot za dokončno odpravo instituta smrtne kazni na Kitajskem. Kljub temu je streljanje še vedno prevladujoča metoda usmrtitve. K temu dejstvu pripomore več dejavnikov, povezanih z retributivnimi načeli, zastraševalnim učinkom in stroški usmrtitve. Mnogo prebivalcev je namreč izrazilo nezadovoljstvo z uporabo te metode usmrtitve, češ da obsojencem omogoča nebolečo smrt in zato ne služi osnovnemu namenu kaznovanja. Kitajci imajo za potrebe usmrtitve z injekcijo posebne kombije, katerih predelava stane okoli 400 000 yuanov. Nekatere usmrtitve z injekcijo opravijo tudi v pogrebnih zavodih. Usmrtitve po nekaterih navedbah trajajo kratek čas, obsojeni pa menda ne kažejo nobenih očitnih znakov bolečin (Lu in Miethe 2007, 115).

Slika 8.4: Mobilna enota za potrebe usmrtitev s smrtonosno intravenozno injekcijo

Vir slike: http://www.usatoday.com/news/world/2006-06-14-death-van_x.htm (5. 3. 2009)

8.4 Izjemne prakse - 'Udari močno' kampanje

'Udari močno' kampanje (*yanda* 严打) so še ena izmed posebnosti instituta smrtne kazni na Kitajskem. Prvo tako kampanjo so sprožili leta 1983, nato so sledile še tri kampanje in sicer v letih 1996, 2001 in 2004. Po navedbah kitajske vlade naj bi bil namen kampanj kaznovati posebno resna kazniva dejanja, ki so prevladovala v določenem časovnem obdobju, čeprav AI trdi, da so bili v teh političnih gonjah usmrčeni tudi ljudje, obsojeni zaradi lažjih kaznivih dejanj (kraja). Prvotni cilj te prakse je bil po hitrem postopku eliminirati tiste posameznike, ki so ogrožali javno varnost ali pa so bili odgovorni za gospodarski kriminal. Kampanje so ponavadi podprli s posebej v ta namen

izdanimi zakonskimi določbami, ki so omogočile hitrejše obravnavanje posameznih primerov. Tako je denimo rok za pritožbo na obsodbo smrtne kazni v takih okoliščinah bil skrajšan z zakonsko določenih 10 dni na 3 dni. Zdi se torej, da je v času 'Udari močno' kampanj prioriteta organov kazenskopravnega pregona hitro izrekanje smrtnih obsodb in izvrševanje usmrtitev.

Organizacija AI navaja, da je stopnja usmrtitev tekom kampanj izredno visoka. Tako naj bi leta 1983 v manj kot 3 mesecih usmrtili več kot 1000 ljudi. Leta 1996 je bilo po njim dostopnih podatkih aretiranih na tisoče osumljencev, vsaj 1000 jih je bilo usmrčenih. AI je prepričana, da so dejanske številke še veliko višje. V okviru kampanje leta 2001 so od aprila do julija usmrtili 1781 ljudi. Smrtno kazen so izvajali zaradi prekrškov, kot so davčni prekrški, zvodništvo, kraje, podkupovanje. Policija in tožilci so bili tekom kampanje vzpodbujani, naj delo opravijo čim hitreje in naj se *"ne vpletajo v podrobnosti"*, da bi tako lahko pridobili *"hitre odobritve, hitre aretacije in hitre rezultate"* (<http://www.amnesty.si/>).

Tekom kampanj se o aretacijah in usmrtitvah dnevno poroča v medijih. Prav tako se masovno vršijo 'obsodbeni' shodi, na katerih javno razglasijo obsodbe, vse skupaj pa prenašajo nacionalna in lokalne televizijske postaje. Tako je denimo 30. 5. 1996 v mestu Erzhou, provinca Hubei, 20 000 ljudi prisostvovalo enemu izmed takih shodov. Na njem so javno razglasili 70 obsodb, med njimi 4 obsodbe smrtne kazni s takojšnjo usmrtitvijo. Občinstvo je menda od navdušenja ploskalo (<http://www.amnesty.si/>).

Najnovejša 'Udari močno' kampanja se je pričela 18. 1. 2009. Po navedbah raznih mednarodnih nevladnih organizacij se zdi, da je njen namen zastraševati Tibetance. Približuje se namreč 50. obletnica vstaje Tibetancev proti kitajski okupaciji in pobega dalajlame v Indijo. Tarča nove kampanje so bivši politični zaporniki ter osumljeni sodelovanja v spomladanskih protestih leta 2008. Dnevno se vrstijo aretacije, nezakoniti pripori, zasliševanja, mučenja, odpuščanja iz služb ter izgoni iz verskih institucij.

9 KITAJSKO JAVNO MNENJE O SMRTNI KAZNI

V obstoječih družbenopolitičnih razmerah na Kitajskem se zdi, da ima uporaba smrtne kazni veliko podpore tako s strani uradne kitajske politike kot tudi širše javnosti. Kljub pritiskom mednarodne skupnosti, ki zahteva odpravo ali pa vsaj omejitve uporabe najstrožje kazni, ta oblika kaznovanja še naprej igra pomembno vlogo pri nadzoru kriminala in vzdrževanju javnega reda. Smrtna kazen se na Kitajskem že stoletja opravičuje z visoko stopnjo podpore s strani kitajskega naroda. Cesarji so se je v različnih dinastičnih obdobjih posluževali za zatiranje uporov, razbojniških tolpa ter za vzdrževanje družbene stabilnosti in pomiritev javne ogorčenosti nad kriminalnimi dejanji. V začetnem obdobju obstoja LRK je bil institut smrtne kazni najbolj učinkovit ukrep eliminacije političnih nasprotnikov in prevladujočih kriminalnih elementov v določenem časovnem obdobju. Vsi glavni politični voditelji (Mao, Deng, Jiang, Hu) so v svojih komentarjih omenjali, da je uporaba smrtne kazni najboljša metoda za zmanjševanje kriminala in umirjanje javnih strasti.

Javno mnenje o smrti kazni je verjetno najbolj intenzivno izraženo na tako imenovanih 'obsodbenih' shodih. Podobe občinstva, ki z glasnim vzklikanjem in držanjem obtoževalnih napisov sramotijo ter ponižujejo obsojence, so s pomočjo televizije prenesene v milijone kitajskih domov. Na podlagi uradnih kitajskih stališč in 'obsodbenih' shodov lahko torej sklepamo, da institut smrtne kazni na Kitajskem uživa veliko javne podpore. Takšno dojemanje je še nadalje podkrepljeno s tradicionalno prisotno kulturo kaznovanja ter s pomanjkanjem humanitarnih načel ter zavesti o posameznikovih pravicah.

Tem splošnim prepričanjem navkljub pa visoka stopnja podpore smrti kazni na Kitajskem ni bila nikoli potrjena z empiričnimi dokazi. Danes obstaja nekaj raziskav, ki so bile objavljene na spletnih straneh, prav tako je nekaj raziskav na to temo bilo opravljenih med študentsko populacijo. Podrobnejši pregled slednjih potrjuje splošno podporo uporabi smrtne kazni. Caova in Cullenova študija odkriva, da 78% anketiranih podpira uporabo smrtne kazni (Cao in Cullen 2001, 58-81). Študija Lianga in kolegov v letu 2005, izvedena med študentsko populacijo, pa razkriva, da 72% anketiranih podpira

ohranitev smrtne kazni. Ko so bile kot alternativa podane tudi druge oblike kazni (doživljenjski zapor brez možnosti pogojnega izpusta), je stopnja podpore smrti kazni sicer malce upadla, še vedno pa je bila zelo visoka (62%) (Liang v Lu in Miethe 2007, 122).

Podpora smrti kazni se na Kitajskem primarno utemeljuje na podlagi generalno preventivnega učinka, češ da naj bi pomembno vplivala na zmanjševanje izvrševanja kriminalnih dejanj v bodoče, ter na podlagi v kitajski zavesti tradicionalno vkoreninjenih retributivnih načel. Kljub pomanjkanju empiričnih podatkov, ki bi potrjevali ta prepričanja, je podpora tej obliki kaznovanja še vedno zelo visoka.

Večina kitajskih družboslovcev in politikov je mnenja, da je o popolni odpravi smrtne kazni na Kitajskem še prezgodaj govoriti. Človeško življenje tu nima velike vrednosti, retributivna načela so veliko bolj pomembna kot pa humanistična načela, toleranca do kriminala je majhna, prav tako primanjkuje sredstev za preprečevanje kaznivih dejanj. V takih razmerah je smrtna kazen seveda privlačna alternativa (cenejša in lažja) za kaznovanje prestopnikov (Lu in Miethe 2007, 125).

Pod pritiski mednarodne skupnosti se Kitajska zagovarja, da je smrtno kazen omejila na majhno število najhujših zločinov in da najstrožje kazni ne namerava odpraviti. Peking zagovarja izvajanje smrtne kazni in dodaja, da pri njenem izvrševanju ravna odgovorno. Tiskovna predstavnik kitajskega zunanjega ministrstva Jiang Yu je izjavila, da *"smrtne kazni strogo nadzorujemo in do nje imamo preudaren odnos, da bi tako zagotovili, da se izvaja le za majhno število zločincev, ki so zagrešili resna kazniva dejanja...Kitajska ne bo odpravila smrtne kazni, saj pogoji za to niso pravi. Kitajski narod tega ne bi sprejel."* (Delo 2008, 22).

10 PRIHODNOST SMRTNE KAZNI V LRK

Kitajska ima dolgo zgodovino uporabe smrtne kazni v namene vzdrževanja javnega reda in nadzora nad kriminalom. Kakšna je prihodnost tega instituta, je težko z gotovostjo reči, vendar serije ekonomskih in pravnih reform (nekatero so že bile izvršene, drugih se bodo po zagotovilih kitajske vlade lotili v bližnji prihodnosti) nakazujejo, da bodo verjetno obseg smrtne kazni zmanjšali, standarde za njeno aplikacijo pa poenotili. Predvsem zaradi pritiskov mednarodne skupnosti po večjem upoštevanju človekovih pravic in po odpravi smrtne kazni se danes na Kitajskem vrstijo debate o tem, kako izboljšati obstoječo pravno podlago prakse smrtne kazni – kako preprečiti uporabo fizičnega in psihičnega mučenja za izsilitev priznanja krivde za neko kaznivo dejanje; kako izboljšati sistem pravnega zastopanja v primerih, za katere je zagrožena smrtna kazen; kako ojačati proces končne potrditve smrtne obsodbe s strani Vrhovnega sodišča; kako zmanjšati sodno korupcijo, povečati učinkovitost sodstva ter preprečiti ali vsaj omejiti samovoljne obsodbe na smrt in usmrtnitve; kako obtožencu v procesu kazenskopravnega pregona zagotoviti večje pravice.

Pomembno vlogo pri oblikovanju zakonov in javnih politik o prihodnosti smrtne kazni na Kitajskem igra več družbenih dejavnikov.

Prvi takšen dejavnik so mediji in javno mnenje, ki so pod velikim vplivom informacijske dobe interneta. Ker je Kitajska ogromna država z velikimi razlikami v političnem, gospodarskem in kulturnem razvoju, se javno mnenje in družbene ter kulturne vrednote dramatično razlikujejo, odvisno od posamezne regije in populacije. Velikokrat so mediji, in ne organi kazenskopravnega pregona, tisti, ki javno izpostavijo nek kazenski primer, razburkajo javno mnenje in na ta način pomembno vplivajo na oblikovanje končne sodbe.

Drugi pomemben dejavnik je zagotovo vpliv mednarodnega abolicionističnega gibanja²⁴. Prejšnje stoletje je bilo priča velikim spremembam na področju prakse smrtne

²⁴ Abolicionizem je gibanje za odpravo instituta smrtne kazni.

kazni. Danes število abolicionističnih držav že krepko presega število retencionističnih držav²⁵, vendar tudi znotraj retencionističnih držav spreminjajo zakonska določila glede smrtne kazni, z namenom zmanjšati nepotrebno trpljenje obsojenih na smrt in z namenom povečati izvzeto populacijo pred obsodbo smrtne kazni. LRK, ki je trdno odločena, da bo v 21. stoletju igrala vlogo ene izmed pomembnejših svetovnih voditeljic, se dobro zaveda, da bo na področju prakse obsodbe na smrt morala marsikaj spremeniti in spraviti v sklad z mednarodnimi zahtevami. S 1. januarjem 2007 je tako v veljavo stopila zakonodaja, po kateri vse smrtne obsodbe, ki jih izrečejo sodišča na nižji stopnji, pregleda in potrdi Vrhovno sodišče LRK. V ta namen so bili vzpostavljeni trije podružnični oddelki, ki pa še niso popolnoma operativni. Čeprav gre za premik v pravo smer, AI opozarja, da omenjena sprememba ne zagotavlja nujno, da bodo sodbe, ki jih bo izreklo Vrhovno sodišče, upoštevale mednarodne standarde človekovih pravic. AI zato kitajske oblasti poziva, da smrtno kazen za vedno odpravijo.

Tretji velik dejavnik je težnja kitajske vlade izboljšati življenjski standard svojih državljanov, tudi na področju varstva pravic posameznika. Kitajski politični voditelji vseskozi zatrjujejo, da pravice posameznika spoštujejo v širšem smislu tega pojma. V ta kontekst po njihovem mnenju ne spadajo samo politične pravice posameznika, ampak, kar je pomembneje, njihove ekonomske, družbene in kulturne pravice. Prioriteta kitajske vlade je prehraniti 1.3 milijarde državljanov LRK ter jim zagotoviti dostop do ustreznih bivanjskih razmer in izobrazbe. Šele ob izpolnitvi teh pogojev je smiselno govoriti o politični svobodi in političnih pravicah posameznika.

Po skoraj 30 letih od ekonomskih reform, v katerih je kitajsko gospodarstvo doživljalo neverjetno rast, se je življenjski standard državljanov LRK bistveno izboljšal, slednji uživajo večjo svobodo zaposlovanja, bivanja, izobrazbe, potovanja. V luči teh okoliščin naj bi se torej vse več pozornosti posvečalo izboljševanju državljanskih pravic. Osrednje mesto v načrtovanih reformah pravnega sistema zavzema debata o prihodnosti smrtne kazni. Po izjavah pravnih strokovnjakov in uradnega Pekinga naj bi bila naslednja desetletja zaznamovana z velikimi spremembami na tem področju. Konkretnije debate potekajo o omejevanju števila kaznivih dejanj, za katera je

²⁵ Retencionistične države so tiste, ki zakonsko in v praksi ohranjajo institut smrtne kazni.

zagrožena smrtna kazen, o pravičnosti in nepristranosti sodnega postopka ter o postopni nadomestitvi smrtne kazni z dolgoletno zaporno kaznijo (v primeru gospodarskega kriminala in kaznivih dejanj poseganja v lastnino tudi z visokimi globami) (Lu in Miethe 2007, 127-138).

Dokler pa smrtna kazen ostaja zakonsko dovoljena oblika kaznovanja, jo je seveda treba skrbno in previdno izrekati in se pri tem držati zapisanih proceduralnih zakonskih določil. Kitajska vlada priznava, da velik problem predstavlja tudi nezakonito ravnanje policije pri izsiljevanju priznanj, zato naj bi v bližnji prihodnosti uvedli snemanje policijskih zasliševanj.

11 ZAKLJUČEK

Smrtna kazen je izziv za človekov etični čut, saj gre pri tem načinu kaznovanja za namerno in zavestno ubijanje drugih ljudi brez njihovega privoljenja – vrh vsega še s prepričanjem, da je tako prav. Dejstvo je, da institut smrtne kazni posega v največjo človekovo dobrino, v njegovo življenje. V starejših zgodovinskih obdobjih je bila smrtna kazen predpisana pogosteje kot danes, razvoj kazenskega prava pa je postopno omejeval njeno uporabo. Pri smrti kazni ostaja vprašanje, kaj je sploh njen namen. Je to prevzgoja in resocializacija ali maščevanje? Vprašanje smrtne kazni je še posebej sporno z etičnega vidika, saj je zlo, ki ga država z izvršitvijo take kazni povzroči prestopniku, največje mogoče, končno in nepopravljivo. Sodnih zmot, namernih ali nenamernih, namreč nikakor ni mogoče logično izključiti kot mogoči izid sodnega postopka. Z gotovostjo lahko trdimo, da vse dokler se bo smrtna kazen izrekala in izvrševala, se bo izrekala in izvrševala tudi nad nedolžnimi.

Smrtna kazen na Kitajskem je danes, v obdobju moderne kitajske družbe, vsekakor na pomembnem razpotju. V primerjavi z različnimi zgodovinskimi obdobji je njena aplikacija danes bolj racionalna in civilizirana, vsaj kar se tiče zakonsko dovoljenih načinov usmrtitve. Še vedno pa v oči bode dejstvo, da je po kazenskem zakoniku LRK iz leta 1997 smrtna kazen zagrožena za 68 različnih kaznivih dejanj, kar je v nasprotju z mednarodnimi standardi, po katerih naj bi tako kazen izrekli le za najhujše zločine. Težnja kitajskih oblasti, da LRK v bližnji prihodnosti postane ena izmed vodilnih in vplivnejših držav v mednarodni skupnosti, bo neizogibno vodila tudi do tega, da bodo uradne oblasti morale ponovno oceniti prakso izvajanja smrtne kazni, na tem področju marsikaj spremeniti in spraviti v sklad z mednarodnimi zahtevami. Zdi se, da ima uporaba smrtne kazni v obstoječih družbenopolitičnih razmerah na Kitajskem dovolj podpore, tako s strani uradne politike kot tudi s strani širše javnosti. Tako lahko institut smrtne kazni na Kitajskem, navkljub mednarodnemu gibanju za popolno odpravo takega načina kaznovanja, še naprej igra pomembno vlogo pri nadzoru kriminala in vzdrževanju javnega reda.

Smrtna kazen je na Kitajskem močno povezana s političnim, gospodarskim in družbenim razvojem. Razlog, da so denimo dejanja korupcije lahko kaznovana s smrtjo, leži primarno v potrebi po zaščiti integritete in legitimnosti kitajske vlade. Trdeč, da Kitajska ni edina država na svetu, ki jo razjeda korupcija, temveč da je ta pojav značilen tudi za demokracije, je premier Zhu Rongji 朱镕基²⁶ na neki novinarski konferenci ponosno vprašal nemškega novinarja: *"Koliko skorumpiranih visokih funkcionarjev ste usmrtili pri vas? Tu smo pred vami!"* (Baković 2000, 8) In nikomur od Kitajcev se to ni zdelo neumestno. Gospodarski kriminal (tihotapljenje, finančne prevare,...) je smrtni kazni podvržen zaradi obstoječega sistema socialistične tržne ekonomije, ki je skrajno ranljiv; stabilno gospodarstvo pa je seveda nujno potrebno za vitalnost celotne nacije. Mnoga druga kazniva dejanja (prostitucija, trgovanje z drogami,...) razjedajo družbeno moralo in posledično ogrožajo 'duševno zdravje' celotnega naroda. Taka pojasnila o upravičenosti smrtne kazni so na Kitajskem široko razširjena in sprejeta.

V zahodnih državah so najpomembnejše družbene vrednote svoboda in pravice posameznika. Polemike o smrti kazni se tako razvijajo v kontekstu neprimerne poseganja države v te pravice. Na Kitajskem pa v najpomembnejše vrednote spadajo širše družbene pravice (kolektivna zavest) ter gospodarska in družbena stabilnost države. Kitajci so za dosego stabilnosti, splošnega družbenega dobra ter za izgradnjo harmonične družbe (*hexie shehui* 和谐社会) že tradicionalno pripravljani žrtvovati individualno svobodo in pravice posameznika. V sedanjem procesu približevanja tržni ekonomiji se kitajska kolektivna zavest manjša, zato so napor za izgradnjo harmonične družbe toliko večji. Čeprav je nekaj strokovnjakov že izrazilo skrb glede nevarnosti uporabe strogih kazni za zatiranje tistih družbenih elementov, ki rušijo družbeno harmonijo, pa je legitimnost smrtne kazni manj pod vprašajem - slednja je namreč še vedno najbolj učinkovito orožje za uresničevanje nekaterih splošnih družbenih interesov. Z vprašanjem, ali smrtna kazen tudi dejansko vpliva na zmanjševanje kriminala, se ne obremenjujejo preveč, kar je posledica počasnega razvoja družboslovne znanosti.

²⁶ Zhu Rongji, 5. premier LRK, ki je nasledil Li Penga. Njegov mandat je trajal od marca 1998 do marca 2003. Nasledil ga je Wen Jiabao.

Več kot očitno je, da bo kakršenkoli premik proti odpravi smrtne kazni na Kitajskem moral vključevati tako reforme pravnega sistema (kot alternativo smrtne kazni uvesti dolgoletne zaporne kazni) kot tudi prevzgojo javnosti. Primarni elementi prevzgoje javnosti bi morali vključevati večjo diskusijo o empiričnih dokazih zastraševalne vrednosti obstoja instituta smrtne kazni ter o humanitarnih načelih. Uradne kitajske oblasti zaenkrat trmasto vztrajajo pri svojem stališču, češ da je o popolni odpravi smrtne kazni še prezgodaj govoriti ter se pri tem sklicujejo na javnost, ki da tega nikakor ne bi podprla.

V obdobju tradicionalne Kitajske so se cesarji smrtne kazni široko posluževali. Kljub obstoju določenih obdobj, ko so bili dovzetni za nalaganje milejših kazni v skladu s konfucijansko doktrino, večina obstoječih zgodovinskih zapisov kaže, da so bile stroge kazni in široko razširjena uporaba smrtne kazni v tem času prevladujoče oblike kaznovanja. Še zlasti v obdobjih družbenih nemirov je bilo legalistično zagovarjanje strogih kazni po mnenju cesarjev edina učinkovita metoda vladanja. Usmrtitve so bile ponavadi javne in so kot take služile krepitvi kolektivne zavesti z demonstriranjem zla v določenem obnašanju. Z njimi so utrjevali moč obstoječe politične avtoritete ter svarili druge pred morebitno zagrešitvijo podobnih kaznivih dejanj.

V obdobju Republike Kitajske je nacionalistična vlada s smrtjo kaznovala predvsem člane ali simpatizerje komunistične stranke, na drugi strani pa so komunisti smrtno kazen uporabljali za obračunavanje s pripadniki privilegiranih razredov. Z vzpodbujanjem sodelovanja navadnega ljudstva v teh kampanjah so širili svojo komunistično bazo in utrjevali moč stranke. Ko so komunisti leta 1949 tudi uradno prevzeli oblast, so smrtno kazen pogosto uporabljali za obračunavanje s političnimi nasprotniki, tako imenovanimi kontrarevolucionarji. Do največjega števila izvajanja smrtne kazni je prišlo v času kulturne revolucije, ki ga nekateri opisujejo tudi kot obdobje brezvladja.

Zgodovina Kitajske je torej polna primerov, kako so se cesarji ter kasnejši politični voditelji posluževali smrtne kazni, da bi z njo obračunali z nasprotniki obstoječega družbenopolitičnega sistema. Na ta način so seveda krepili svojo politično moč, z

javnimi usmrčitvami pa so širši javnosti dali jasno vedeti, kaj se bo zgodilo z njimi, če bi morebiti zagrešili podoben zločin.

Danes je zasramovalna in zastraševalna funkcija uporabe smrtne kazni na Kitajskem najbolj vidna na javnih obsodbenih shodih, kjer obsojene na smrt pogosto vodijo po ulicah, da paradirajo pred množico ljudi. Okoli vratu jim obesijo tablico, na kateri je napisano obsojenčevo ime ter zločin, ki ga je storil. Ti masovni mitingi, ki se največkrat izvajajo v času državnih praznikov, služijo publiciteti. Usmrčitve, ki jih izvedejo po shodih, naj bi delovale preventivno in zastrašujoče, čeprav empiričnih dokazov o dejanskem zastraševalnem in vzgojnem učinku uporabe smrtne kazni ni.

Kitajske teorije kaznovanja se osredotočajo na zasramovanje obtoženih in na moralno prevzgojo posameznih zločincev. Ni dvoma, da je dolga uporaba smrtne kazni na Kitajskem osnovana na retributivnih načelih. Zakon taliona je že tisočletja globoko vkoreninjen v zavesti Kitajcev. Hipotezo, ki sem jo uvodoma postavila, češ da je aplikacija smrtne kazni na Kitajskem glavni mehanizem družbene kontrole ter da se uporablja predvsem v zastraševalne in zasramovalne namene, sem tekom diplomske naloge potrdila.

Čeprav se LRK pogosto sklicuje na svetovne trende kot na kažipote razvoja in sprememb, pa se ukinitvi smrtne kazni vztrajno izogiba. Smrt tu ostaja svojevrstna državna last, z njo se jasno in glasno sporoča, da nad državo ni sile, ki bi lahko življenje posameznika vrednotila kot absolutno in samoumevno pravico. Dejstvo, da so v družbi držav, kjer smrtno kazen še vedno izvršujejo, tudi ZDA, samo do določene mere vpliva na to, da uradni Peking z lahkoto zavrača vsako misel o spremembi zakonodaje na tem področju. Tisto, zaradi česar se slednja ohranja, je predvsem že tisočletja v kitajski zavesti vkoreninjeno prepričanje, da pravica do življenja ne presega interesov širše družbe in države kot njene najvišje oblike.

12 POVZETEK V KITAJSKEM JEZIKU

中国的死刑

总结

虽然 63 个国家还有死刑,可是今天的世界死刑方法已经和以前不一样了,目前死刑已经被 91 个国家取消了.在那些 63 个维持死刑制度的国家中中华人民共和国是其中的一个.因为中国平时不发布国内死刑的统计数字所以大多数西方国家对死刑的了解是从新闻媒体和研究中得来的.被枪毙的人的精确数字是绝密的,最正确的统计数字是从大赦国际得来的.根据大赦国际的统计,中国的死刑率是世界上最高的.中国的死刑率占全球的百分之七十.中国用死刑是为了维持社会和谐而增强治安,他们用死刑是为了使犯人感到惭愧从而教育人民.

没有人怀疑死刑的漫长历史是从中国人追求正义上来的.从那几个俗语,"一命还一命"和"杀一儆百"来说,表明中国人对死刑的观念根深蒂固.因为受中国传统的影响大部分中国政治家与中国人民都大力支持死刑.

在历史上死刑一直作为中国的一种法律制裁手段而存在.虽然在古代的中国死刑偶尔被取消,而且儒家学者也反对它,但是它终究被延续下来.古代的中国用死刑为了控制社会,维持和谐而管理个人和大众.随着社会,政治和经济的发展,中国用了各种各样的死刑方法.拿共产主义革命来说,那时候中国用死刑是为了制止反革命活动,腐败行为而处罚犯人.死刑将共产党的意识和政治方面联合起来.中华人民共和国建立以后,无产阶级的专政同样支持死刑.在目前的改革时代,死刑是一个为了改进经济并且维持社会和谐的工具.

按照 1997 年的刑事法典的规定,现在中国用死刑是为了处罚 68 个不同的罪行比如逃税,政治腐败,诱拐女人和孩子,谋杀等等.香港和澳门都没有死刑.

死刑从判决到执行通常只需要几个月的时间.由于 2007 年的法律改革,现在每执行一个死刑案件必须经北京最高法院批准.几个人道机构怀疑中国的法院会支持某些犯人的人权;而有的犯人由于没有好的律师代理而被强迫供认的事件经常发生.

中国有一种特殊的死刑,叫"死缓"是"判处死刑,缓期执行"的简称.到期后,根据罪犯在死缓期间的悔改表现,决定执行死刑或减刑.

中国现在用两种方式执行死刑.最普遍的方式是枪决.不允许大众观看其过程.第二种方式是注射,1997 年在云南昆明,第一次执行了注射死刑.有时候在固定的地方执行,有时候在特殊的货车里执行.大部分中国人觉得注射是最人道的死刑方法.

孩子和孕妇不适用死刑.

除了"死缓"以外中国死刑制度有其他的特征,"宣判大会".它通常在体育场举行,可容纳几十万的观众.犯人站在台上,并在犯人的脖子上挂一块牌子,将犯人的罪行和判决结果写在牌子上.宣判大会是为了使犯人感到羞耻并给群众以警世作用.

在严打运动时宣判大会经常被举行,严打运动的目的是严厉地处罚最严重的罪行.在 1983,1996,2001,2004 年都进行过严打运动.那时候有几千人被处死,他们的审判速度被加快了.最近的严打运动是在 2009 年的一月二十八日.有的人觉得最近的严打是为了恐吓藏独分子.

未来几十年时间,中国的死刑制度可能会发生很大的变化;最重要是改革判决方式而使判决更公平起来.将来的死刑可能会被无期徒刑所取代.

现在死刑仍然是中国的最有用控制社会的方法.在历史上中国人一直觉得社会和谐比私人的自由重要.

13 LITERATURA

13.1 Literatura v indoevropskih jezikih

13.1.1 Samostojne publikacije

Amnesty International: bilten, AI Slovenija, Ljubljana, 1997.

Cao, Liqun in Cullen, Francis T.: Thinking about Crime and Control: A Comparative Study of Chinese and American Ideology, *International Criminal Justice Review* 11, 2001.

Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Del 1, Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana, 1995.

Dikotter, Frank: Crime, Punishment and the Prison in Modern China, Columbia University Press, New York, 2002.

Griffin, Patricia E.: The Chinese Communist treatment of Counterrevolutionaries: 1924-1949, Princeton University Press, Princeton, 1976.

Janković, Ivan: Smrt u prisustvu vlasti: smrtna kazna u Jugoslaviji i svijetu, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1985.

Leksikon Cankarjeve založbe, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1988.

Li, Haiyan: Uvod v klasično kitajščino, učbenik klasične kitajščine za tuje študente, Tiskovna komisija Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana, 2000.

Lu, Hong in Miethe, Terance D.: China's Death Penalty: History, Law, and Contemporary Practices, Routledge, New York, 2007.

Mao, Zedong: Selected Works of Mao, People's Publishing House, Beijing, 1986.

Petrovec, Dragan: Kazen brez zločina: prispevek k ideologijam kaznovanja, *Studia Humanitatis*, Ljubljana, 1998.

Roberts, J. A. G.: A concise history of China, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1999.

Rošker, Jana: Iskanje poti, Spoznavna teorija v kitajski tradiciji, 1. del – od protofilozofskih klasikov do neokonfucianstva dinastije Song, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, 2005.

Rošker, Jana: Zmajeva hiša: oris kitajske kulture in civilizacije, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1992.

Saje, Mitja: Sodobna Kitajska: politični in gospodarski razvoj, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, 2006.

Smrtna kazen – zbornik (ur. Zlobec, Jaša L.), Cankarjeva založba, Ljubljana, 1989.

Splošna deklaracija človekovih pravic (A/RES/217A (III)), OZN, 1948.

Šelih, Alenka: Kazensko pravo, Splošni del, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 1996.

13.1.2 Članki

Baković, Zorana: S smrtno kaznijo do družbene stabilnosti: kitajski boj proti kriminalu, Delo, 5. september 1997, str. 16.

Baković, Zorana: Smrt kot simbol suverenosti, Delo, 25. april 2000, str. 8.

13.1.3 Internetni viri

Capital Punishment. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Execution> (27. november 2008).

China makes ultimate punishment mobile. Dostopno na http://www.usatoday.com/news/world/2006-06-14-death-van_x.htm (5. marec 2009).

Criminal Law of the People's Republic of China. Dostopno na http://www.com_law.net/findlaw/crime/criminallaw1.html (26. januar 2009).

Kitajska zagovarja izvajanje smrtne kazni. Dostopno na <http://www.delo.si/clanek/58381> (27. februar 2009).

Smrtna kazen – neuspeh pravosodnega sistema. Dostopno na <http://www.amnesty.si/sl/node/1293> (29. januar 2009).

Smrtna kazen – v 2008 v svetu 2390 usmrtitev, 72 odstotkov na Kitajskem. Dostopno na <http://www.amnesty.si/> (17. januar 2009).

Stop executions. China's choice – legacy of the Beijing Olympics. Dostopno na <http://www.amnesty.org> (14. januar 2009).

The 1979 Criminal Law of the PRC. Dostopno na http://www.novexc.cn/china_law_contents.html (27. januar 2009).

The 1997 Criminal Law of the PRC. Dostopno na http://www.novexc.cn/china_law_contents.html (27. januar 2009).

The 1996 Criminal Procedure Law of the PRC. Dostopno na http://www.novexc.cn/china_law_contents.html (3. februar 2009).

13.2 Literatura v kitajskem jeziku

13.2.1 Samostojne publikacije

王梦奎 Wang, Mengkui: 中国经济 (Gospodarstvo Kitajske), Wuzhou chuanbo chubanshe, Beijing, 2004.

尹中卿 Yin, Zhongqing: 中国政治制度 (Politični sistem Kitajske), Wuzhou chuanbo chubanshe, Beijing, 2004.

13.2.2 Članek

王光泽 Wang Guangze: 中国死刑执行人数之谜 (Skrivnost o številu usmrtitev na Kitajskem), Ren yu renquan, Beijing, 2007.

13.2.3 Internetni viri

Disclosing the Secrecy of Execution in China. Dostopno na <http://www.chinaaffairs.org/gb/detail.asp?id=57416> (23. december 2008).

Kidnaper Wu Executed Today. Dostopno na <http://msn.y.net.com/view.jsp?oid=6336709> (6. januar 2009).

令人震撼的枪决图片. Dostopno na http://www.boxun.com/hero/picshock/5_1.shtml (17. februar 2009).